

Varga József

A lendvai vár kapitánya

TARTALOM

Hazafelé
Vendégségben
A csonka-dombi csata
Jobbágyélet
A párbaj
Fogságban
Az ünnepi lakoma
A boldog találkozás

Utószó

Jegyzetek

1. Személynevek
2. Földrajzi és egyéb tulajdonnevek
3. Szavak és kifejezések

Hazafelé

Radamos felől lágy szellő kúszott végig az estbe hajló tájon. A fák tarka lombozatán ezerféle színben tükröződtek a leáldozó nap vöröslángszín csóvái. Tüzes gömbkoronája még a Felső-erdő fölött függött, érintve sugárkévéjével a magasba nyúló vén tölgyek szerteágazó karjait és a sudár fenyők túlevelű ágait, de már látni lehetett gyors sorvadását, ahogy Bántornya felől körülölelte a szürkesség hűvös-fekete függönyfátyla.

A két lovas lassú ügetéssel és körültekintéssel kerülgette a fiatal vágásút sűrű-bozótos cserjéit. A lovak patái mélyen süppedtek a páfránnyal és mohával szegélyezett csapás puha szőnyegébe.

- Siessünk, Miska fiam, mert teljesen ránk esteledik - mondta a hátul lovagló idősebb lovas. - Nem szeretném, ha most kellene verekednem valamilyen kopaszfejű pogánnyal.

Hangjából nem félelem, csupán aggodás és szeretet érződött ki, ahogy az elől lovagló fiatal lovasra tekintett.

- Ne féljen, János bátyám, nincs nekem olyan szerencsém, hogy kardszíjra fűzhessek néhány igazhitű fejet - szólt hátra a Miskának nevezett lovas. De azért cserkészve végigpásztázta tekintetével az erdőt.

Hangja magabiztosságot és szilárd akaraterőt árult el. Sötét szőrű kancája királyi fejtartással lépkedett. Látszott rajta, hogy a ló és a lovas jól megértik egymást. Úgy összenőttek, mintha csak testvérek lettek volna. Az okos állatnak elég volt egy-egy elejtett szó, fütty, csendes püsszegés vagy enyhe térdszorítás, hogy megértse és teljesítse gazdája gondolatát, parancsát. Sokszor megmentette már a Rigó, mert így nevezte lovát, gazdája életét. Most is figyelt kihegyezett fülekkel, szagolt remegő orrcimpával, cserkészett éles szemeivel az okos állat. Villogó szemei átfürkészték a bozótos minden zugát, hogy nem rejt-e titokzatos belseje ellenséget. A Rigó örködött addig, míg fiatal gazdája János bácsival, az öreg szolgálával beszélgetett.

A fiú nagyon szerette az ilyen csendes-magányos estéket, a kiruccanó lovaglásokat, amikor elábrándozhatott, visszatérhetett gyermekkorára. S ha gondolatait nem tudta értelemszerűen összekapcsolni, mert hiányoztak belőle az összekötő emlékképek, az élettörténetét kitöltő fonalszálak, hát megkérdezte az öreg Jánost, a hűséges és odaadó szolgát, nevelőapját, aki nemcsak a régi harcok és események ismerője volt, hanem tudója is a fiatal kapitány életének, s akinek emlékezetében tisztán él még annak a tragikus napnak minden részlete, ha azóta az idő színesebbé és gazdagabbá is szőtte a mesét, azaz az eseményt, amikor eltemette fiatal gazdájának, a kis Miskának a szüleit. Sokszor elmesélte már, hogyan nevelgette, taníttatta az árván maradt gyermeket, aki értelmes eszével és bátorságával hamar kitűnt társai közül, és kedvence lett, vagy mondhatnánk úgy is, fia lett a vén csatalónak.

Szerette az öreg Miska is, mint a saját kardját, amely még a legveszélyesebb csatákban sem hagyta cserben. Igaz, néha bosszantotta az öreg fölösleges és már-már unalmassá váló gondoskodása, babusgatása és féltése, de ha őszinte akart lenni, mindig jól esett neki, ha a szüleiéről és a régi szép időkről mesélt a kivénhedt, hűséges szolga. Most is kikíváncozott belőle a szó, a kérdés, de bosszantással, vagyis furfanggal akarta kiugratni a nyulat a bokorból, hogy az öreg magától kezdje el mondókáját. Ezt a kis huncutságot megengedhette magának, hiszen ő is a tűzbe ment volna öreg barátjáért.

- Hát, János bátyám, hogy is volt, amikor a törökök élve eltemették? Vagy valóban meghalt a félelemtől? Elájult, s csak az angyalok ébresztették föl?!

- Hallgass, te kamaszkölyök, te szemtelen emberfióka, mert levágok egy darabot a nyelved hegyéből! Nem szégyenled magad, hogy így beszélsz egy szegény öreggel, aki már a túlvilágon is járt, és megismerte a halottak életét! Kár, hogy visszatértem, akkor legalább téged is a kutyák faltak volna fel. Nem lenne ilyen borotvaéles a nyelved! Ami pedig a másvilágot illeti, csak kitalálás, vicc, hogy jobban nevezhes rajtam - zsörtölődött félig tréfásan, félig megsértődve az öreg, aki végeredményben még nem is volt annyira öreg. - Bizony, ha akkor nem vág fejbe az a hordóhasú török, most te sem gúnyolhatnád öreg, őszhajú barátodat, mert az utolsó csepp véremig küzdöttem volna megboldogult apád mellett, aki sokkal jobban tudta, hogy mi a becsület! - színlelte a sértődöttet az öreg. - S hogy élve temettek el a borotvált fejű gazok, arról én nem tehetek. Még szerencse, hogy velem volt a Sajó, aki aztán kikapart a földből, amikor eltakarodtak az átkozott pogányok.

- Ami igaz, az igaz, de nem nagyon temetgetik el a törökök áldozataik holttestét. Miért tették ezt magukkal?

- Nem is az én két szép szememért, az biztos. Dehát fegyverszünet volt akkor, s nem szabadott fegyvert fogni az ellenségre. Mégis akadtak bitang törökök, akik nem áttartották az ártatlan emberek életét kioltani, hogy kirabolhassák őket; fosztogathassanak, gyűjtogathassanak. Ezért temették el gazdáimat, meg engem is, aki félig-meddig halott is voltam.

- Hogy-hogy nem találtak meg engem? Hiszen azt mondja, hogy szüleim engem is magukkal vittek.

- Örüljön a fiatalúr, hogy így történt. Sokáig magam sem tudtam megfejtetni ezt a rejtélyt, hogy miért nem találták meg magát a törökök. Biztosan az édesanyja rejtette el a nagy fa mögé, a sűrű lombú mogyoróbokor alá, bízva a jó Istenben, hogy valakit majd csak odavezérel, aki megmenti, amikor észreveszi a veszélyt. Amikor én kievickéltem a sírgödrömből, első dolgom volt, hogy alaposan körülnézzek. Nem is gondolhattam arra, hogy maga még él. A helyet, ahol megleptek bennünket, vér és tépott ruhadarabok tarkították. Kibontottam jobban a gödröt, ahová beledobáltak bennünket. Édesanyján nem látszottak az erőszakoskodás jelei. Igaz, ruhája rongyokban lógott rajta. Vérteljes volt az arca. Nyitott szeme borzalmat sugárzott felém. Alig tudtam elviselni!

- És az apám? - kérdezte megrendülten a fiú.

- Jobb, ha nem is beszélek róla.

Nagyot sóhajtott az öreg. Lehajtotta a fejét, s mintha viszketne a szeme, megdörzsölte kékeres öklével. Látszott rajta, hogy küzd az emlékeivel, az átélt borzalmakkal. Szomorúan, rekedt hangon szólalt meg. Melléből fájdalmas sóhajjal törtek ki a szavak.

- Édesapád, az én jó uram, több darabban feküdt. Három darabban. Külön a jobb karja, külön a teste... no, meg a feje...

Az öreg elhallgatott. Hosszú ideig csak a szél enyhe suttogása hallatszott, meg az öreg sóhajtsái. A halotti csendben szinte hallották egymás szívverését. Gondolataik mögé rejtőzve bámulták némán az árnyékba borult berekfák meg-meglíbbenő ragyás-enyves leveleit. Végül a fiú szólalt meg halkan, szinte suttogva.

- János bátyám! - mondta szelíd melegséggel az öregnek. - Álljunk meg egy kicsit!

- Minek? - mordult amaz.

- Olyan szép az este. Ráérünk még hazamenni. Elbeszélgetünk, közben pedig falunk is valamit. Éhes lettem a lovaglástól.

- Maga a parancsnok.

- De én nem parancsolni akarok. Most úgy kérem, mintha az apámat kérném. Ugye megteszi édes bátyám-apám?

- No, csak ne lágyítsa el a szívemet, mert a végén még itt maradok éjjelre is.

- S azt sem bánja, ha török jön?

- Csak annyi jöjjön, hogy ketten elbírjuk.

- Hát ha több jönne?!

- Az nem lenne jó, mert akkor meg kell halnunk. Azt pedig nem szeretném még.

- Talán fél a haláltól?

- Nem. A haláltól nem félek, de megfogadtam édesapja holtteste mellett, hogy bosszút állok érte, s legalább százszor annyi törököt levágok. Meg azt is, hogy vigyázni fogok magára, mint a szemem világára. Arra pedig ugyancsak ügyelek.

- Mért magáz engem néha, János bátyám?

- Ahogy a nyelvemre jön. Tudod, amikor tegezlek, akkor azt gondolom, hogy a gyerekem vagy, amikor meg magázlak, akkor az uram és a parancsolóm.

- És nem téveszti el, hogy mikor hogyan kell szólítani?

- Nézd el nekem, öreg, tudatlan szolgáltnak, ha előfordul.

- Jól van. Tehát maradunk.

Az öreg szolga nem szólt, csak rábólintott őszbe csavarodott fejével.

Leszálltak a lovokról. Az öreg kikereste az alkalmas helyet, ahol zavartalanul beszélgethetnek, s még a kíváncsi szemek sem fedezhetik fel őket. A lovakat kikötötte egy vastagabb gyertyánfatörzsökből kinövő ághoz. Leakasztotta a nyeregkápára erősített bőrtarisznyákat, megengedte kissé a hevedereket a lovak derekán, és szeretettel végigsimította tenyerével a két lovat. Kivette szájukból a zablát, és nyakukba kötötte az abrakostarisznyát, amelyben jó minőségű zab volt.

- Legyetek csendben! Te pedig Rigó, vigyázz, hogy ne lephessen meg bennünket az ellenség! Mindjárt tépek egy kis füvet is. Nehogy csókolózzatok, mert akkor közétek vágok! Ropogtassátok a friss zabot!

A közelben egy vén odvas tölgy meresztgette égnek derékvastagságú ágait. Az alá telepedtek le. János bácsi kibontotta az egyik bőrtarisznyát. Furcsa egy jószág volt az, több rekeszre osztva. A legnagyobb fiókból előhalászott egy jókora, kemencében sült kenyeret. Majd követte azt a füstölt oldalszalonna. Mindkettőt gazdájának nyújtotta. Volt még a tarisznában egy öklömnyi nagyságú kősó, egy kaszapengéből kovácsolt, fanyelű bicska, néhány „girizd” fokhagyma és pár szem cseresznyepaprika. Óvatosan emelgette ki a drága holmikat a napvilágra. Kalapját tette le a földre, arra helyezte el őket. Megvárta, míg a fiú vágott a kenyérből és a szalonnából, aztán maga is lekanyarított egy karéj kenyeret, egy szeletet a füstölt szalonnából. Miska fokhagymát evett, az öreg pedig cseresznyepaprikát.

- Szegény megboldogult apád szerette ezt az erős bogyópaprikát. Azt szokta mondogatni: „Erős paprika, hajlékony asszony, tüzes bor és éles kard kell a magyar legénynek, hogy igazi katona válhasson belőle.” Élt is vele bőven.

Hamar rádöbbsz, hogy kissé túllőtt a célon, ezért röstelkedve hozzátette még: „Kivéve persze az asszonyokat! Apád sohasem csalta volna meg azt a nemes lelkű teremtet! Imádta és tisztelte őt!”

- Én nem nagyon szeretem...

- Mit? Az asszonyt vagy a cseresznyepaprikát? - fordította tréfára a beszéd fonalát a beszélők öregebbje.

- Az erős paprikát. Bátorságot pedig nem a cseresznyepaprikából meríték!

- Apád megette a te részedet is. Ami pedig a bátorságot illeti, fiam, hát nem kell szégyenkezned. Igaz, hogy kissé még heves vérű vagy, sokszor meggondolatlanul rohansz a veszélybe, a legádázabb küzdelemben, de apád is büszke lenne rád, ha láthatna, ha élne.

- Köszönöm az elismerést, mesterem.

- Emlékszem, hogyan tréfálta meg egy ízben apád a bajtársait a cseresznyepaprikával, akik mindig dicsekedtek és hűsködtek. Valamilyen haditanácskozás volt nálatok. Mint ahogy ez szokásban volt akkor mindenütt, a tárgyalás után nagy mulatozás kezdődött. A jelen levő katonatisztek még nem ismerték ennek a piros bogyónak az erejét, mert akkor még nem fogyasztották azt nálunk. Apád is a Balkánról hozta vagy kapta ezt a különleges gyümölcsöt. Amikor apád azt mondta, hogy e parányi kis jószág még a legerősebb harcost is legyőzi, kinevették. Ő nem sértődött meg, de azt felelte, hogy aki nem hiszi el, próbálja meg vele a versenyt, s ha legyőzi őt, száz Mátyás-aranyat ad az illetőnek. Ha valaki nem állja a sarat, az neki ennek a felét adja.

- És megpróbálták elnyerni apám aranyait?

- De meg ám! Persze egyik sem tudta legyőzni szegény megboldogult uramat, aki már megszokta e méregerős gyümölcsöt. Volt egy fiatal hadnagyocskája is a társaságban, aki egyébként derék legény volt, de mindenben szeretett kitűnni. Ez, amikor megette az első szemet, csak úgy kapásból, felordított, a boroskancsó után kapott, és a végén kardot rántott, hogy apád megmérgezte. Alig tudták társai lefogni.

- Gondolom, nem nagyon szívelte apámat az eset után.

- Tévedsz. Nagyon szégyellte magát később, hogy gyerek módjára viselkedett, s bocsánatot is kért, amikor kialudt szájában az égető parázs. Az ötven arany helyett százat adott, csak hogy ne kelljen többé megízlelnie a pirosmérget. Így is hívták aztán a cseresznyepaprikát nálunk: pirosmérget.

- És édesanyám? Milyen asszony volt ő?

- Mint egy falat kenyér. Nem ártott az még a légynek sem. Áldotta is mindenki, amíg élt. Még halála után is sokat emlegették a vidék szegényei. Amikor a nép megtudta a szörnyű tragédiát, bosszút akart állni. Kaszákat, vasvillákat és csépeket ragadtak, hogy móresre tanítsák az álnok muzulmán, egy kis emberségre. Magam sem tudom, mi történt volna, ha maga Zrínyi nem gátolja meg az elhatározásukat.

- Ezek szerint szüleim álnok meggyilkolását nem bosszúlta meg senki?! Hagyták gyáván, hogy az ügyek elcsendesedjenek!

- Ne tüzeskedj, fiam! Volt apádnak, de különösen anyádnak annyi áldója, hogy százszorosan visszaadták már a kölcsönt. Maga Zrínyi is jó barátja volt szegény urunknak. Saját fülemmel hallottam, amikor azt mondta: „Derék és bátor katona voltál, mégis orvul gyilkoltak meg. De nyugodj meg sírodban, a gaztett nem marad megtorolatlanul!”

Hallgattak egy miatyánknyit. Ettek csendben.

- Hát mi van azzal a kis horvát lánnyal, akiről oly sokat mesélt már János bátyám?

- Hej! - sóhajtott mélyet az öreg. - Régen nem láttam már. Az Ánika. Csodás egy lány volt.

- Bátyámnak is tetszett?

- Mi tagadás, szerelmes voltam beléje fülig. Sokszor elbeszélgettünk, amikor nem csatáztunk, vagy éppen nem voltam hírmondó úton.

- Mért nem vette el, ha annyira szerették egymást?

- A gazdag könnyen házasodik, de a szegényt még az Isten sem segíti. Nehéz lett volna az élet számunkra. Különösen annak a bájos teremtésnek, aki szebb volt a rózsánál, a legszebb tündérlánynál.

- Nagyon szerethette kend, ha még ma is tündérnek látja.

- Szép is volt, mint a harmatos tulipán.

- De mért nem szólt apámnak, ő biztosan segített volna.

- Ha lett volna bátorságom, biztosan megteszem. Így csak búsultunk, szenvedtünk. Egyszer aztán jöttek érte, elvitték. Sírt az istenadta, hullt a könnye, mint májusban az ég szeméből a zápor. Még kivarrott kézkendőt is adott, hogy emlékezzem rá és a szerelmünkre. Hónapokig azt sem tudtam, hogy mit csinállok, hol a helyem, annyira bántott és fájt az elválás.

- Én a maga helyében nem engedtem volna, hogy a szeretőmet elvigyék, és hogy más felesége legyen.

- Mit tehet egy szolga, egy jobbágygyerek, ha az urak parancsolnak?! - fakadt ki sértődötten az öreg, de mindjárt rájött, hogy talán rosszul fejezte ki magát, ezért hangot váltott. - Bocsásson meg, jó uram! Összevissza beszélek, mint a vénasszonyok.

Hirtelen elhallgatott, mintha megbánta volna, hogy ennyit is mondott. Megtörölte a bicskáját, és előkereste a másik tarisznyát. Kibogozta a csatot, majd kihúzott belőle egy fakulacsot. Lecsavarta fejről a védősapkát, mély élvezettel beleszagolt, s a fiúnak nyújtotta. Közben megnyalta a szája szélét.

- Nesze, nyelj egyet belőle, mert különben panaszkodni kezd gyomrodban az étel!

- Igyon csak maga! Én még nem fejeztem be - bátorította az idős embert.

- Tiéd az elsőbbség - tiltakozott amaz.

- Szívesen átengedem, csak mondjon még valamit Ánikáról!

A vén harcos gyöngye vigyázattal emelte ajkához a kulacsot. Először csak a nyelve hegyére buggyantott a borból. Élvezettel lecuppantotta, és kacsintott egyet hozzá. Utána jót húzott az edény tartalmából.

- Lendva-hegyi. Itt termett a Cser-hegyen. Az öreg Varga Gyuri bácsi adta. - Majd újra nyelt egyet. - Ez igen! - lehelte elégedetten, s megtörölte száját dolmánya ujjával. Lecsüngő bajuszáról lepörccintett egy odatapadt kenyérmorzsát, majd a szőrös csomó végét hegyesre pödörte.

- Úgy érzem magam, mintha örökké élnek - sugárzott vidáman. - Nem is érzem az évek múlását.

- Mikor látta utoljára Ánikát? - terelte egyenesbe a fiú a beszélgetés fonalát. - Vagy nem is látta azóta?

- Láttam. Jó urammal egyszer elmentem Dalmáciába. Akkor találkoztam vele. Meghízott a lelkem, de még mindig helyre való egy menyecske. Volt már egy lánya is. Talán annyi idős lehet, mint most te, de az is lehet, hogy fiatalabb. A kislány még szebb, még aranyosabb volt, mint az anyja annak idején. Szőke hajtincsei aranyló fürtökben hullottak vállaira. Piros-mosolygós arcából mint két fekete bogár csillogtak ki szemei. Úgy fájt a szívem, hogy az a tündér csöppség nem az én tulajdonom. Hej, ha még egyszer fiatal lehetnék! Nem állnék meg a világ végéig sem, csakhogy enyém lehessen Ánika.

- János bátyám!

- Mi kell?

- Hátha meglátogatnánk Ánikát?

- Bolondokat beszélsz, fiam.

- Dehogy. Hátha megtalálnánk.

- Nem él ő már.

- Megpróbálhatnánk. Talán szerencsénk lenne.

- Hm...

- Most úgyis hallgat a török. Zrínyi úgy odapörkölt neki, hogy pár hónapig sem szedi össze magát.

- Ne féltsd te a pogányát. Hamar szaporodik az, mint erdőben a gomba, s gyors is, mint a pletyka a vénasszonyok nyelvén.

- De a portyázást tiltja a regula. Kérjük meg a főkapitány urat, s keressük fel régi szerelmét.

- Te gyerek, miben sántikálsz? Csak nem lettél szerelmes Ánika lányába? - huncutkodott az öreg legény.

- Az sem lenne csoda - szólt Miska nevetve -, hiszen oly sokszor leírta már, hogy így láthatlan is megszerettem, vagyis nagyon kíváncsi lettem. No, meg egy kis kiruccanás az Adriai-tengerre sem akármí. Hoznánk az ismerősöknek finom szentjánoskenyeret, zamatos gránátalmát meg friss füjét.

- Figyelmeztetlek, fiam, hogy a leánynézés komoly dolog. Különben is, nem hiszem, hogy téged a lány érdekelne. Jobban szereted te a lovakat és a fegyvereket. Nem hallottam még, hogy valamelyik lány megmozgatta volna a szívedet. Hideg az és kemény, mint a kardod pengéje. Lobogó véred másért hevít. Pedig vannak ám nálunk is megnézni való fehérnépek! Csinos és kedves leánykái vannak gróf Nádasdynak. Én ugyan nem láttam, de széltében-hosszában suttogják azt is, hogy a Batthyány-lány is szívesen hagyná a fejét bekötni általad.

- Ugyan, János bátyám. Hogy jövök én ahhoz, hogy grófkisasszonyokra meg bárókisasszonyokra vessem a szememet! Még jó, hogy mindjárt nem a Bánffy-kisasszonyt rendeli mellém - nevetett vidáman a fiú.

- Pedig az is lehet, hogy nála is szerencsével járnál, ha bátrabb lennél.

- Hagyjuk a lányokat egyelőre békén! - szólt az. - Eddig még nem találtam kedvemre valót.

- Pedig a Nádasdy-lány, a fiatal kisasszony, igencsak meresztgette rád a szemét a múltkor.
- Elkényeztetett mákvirág. Laza és üres.
- Igaz. Nem sok jót hallani róla. Azt mondják, hogy megkorbácsoltatja a jobbágysait és a zselléreket. Pedig azok is emberek. Nem?
- Azok bizony. És maga lesz a legjobb ember, ha velem jön Dalmáciába.
- Majd meglátjuk. Azt hiszem, most jó lesz hazaindulni. A Bánuta melletti lápon olyan vastag lesz a ködréteg, hogy a lovaink nem tudnak eligazodni. Nem óhajtok idő előtt a békakirány vendége lenni, ahonnan csak az ítéletnap i trombitás szólíthat vissza.
- A Rigó nem téved el. Még bekötött szemmel is keresztülvezet az ingoványon.
- Mégiscsak állat. Meg aztán sietnünk is kell, ha útra akarunk kelni.

Ettől aztán felvillanyozódott a legény. Megölelte hűséges szolgáját, barát-apját.

- Igaza van kedves bátyám! Induljunk hát el rögtön!

Miska egy-egy darab kenyeret adott a lovaknak, míg társa eloldotta a köteleket. Meghúzták a hevedereket, megigazították a nyergeket, s elindultak lassú ügetéssel Bánuta irányába. Göntérháza felől öblös kutyaugatás hallatszott. A kora éji csendben elmosódott kiáltások, tompa dübörgés és suhogás hallatszott. A lovak lába sokszor térdig süllyedt a mocsaras talajba, de az okos állatok tudtak vigyázni, hogy lovasaik épségben kerüljenek ki az ismeretlen veszélyes lápból. A félelmet és küzdelmet jól ismerő lovak még akkor sem hőköltek meg, ha egy-két felriasztott béka ugrott fel előttük, vagy bibic szólalt meg a közelben. Ember és állat együtt gondolkodott, cselekedett jóban és rosszban egyaránt.

Az erdő fái ritkulni kezdtek. Elmaradoztak a vastag törzsű fák, s helyüket cserjés bozót váltotta föl. A bokrok alján már pihenőre tértek a fáradt madarak. S ha a lovak belegázoltak egy-egy alacsonyabb bokorba, ijedten röppent a levegőbe a megbolygatott fácán, az álmos szárcsa vagy a félénk vadréce. De ez nem zavarta a lovasokat.

Az ezüstgömbű hold már fenn trónolt az égbolton. Halvány fényét szürke ködfátyol szűrte át, s mikorra a földre ért, elvesztette ezüstösen világító fényét. Kísérteties árnyalakok vibráltak a bokrok, zombékok, kákák, nádszálak és sástövek közé csöppentett selymék apró tavacskái felszínén. Néha egy-egy róka vagy nyest surrant el a lovasok elől. Éjjeli vadászatra indultak valamelyik közeli faluba, talán éppen Hosszúfaluba.

Hideg-nedves volt már a kora őszi éjszaka, amikor Alsólendva alá értek. Világot már sehol sem találtak. Aludtak a görnyedt hátú, zsúptetős faházak, akárcsak gazdáik, akiket megtört a napi munka, a robot, a pusztá életért küszködő gond és gyötrem.

Szótlanul ballagtak fel a várárokig. Rekedtes hang dörgött le rájuk a kapuból:

- Kik vagytok, és mit akartok?!
- Jóbarát! Hát nem ismersz meg, Jóska?
- Maga az, kapitány úr?
- Én, de siess, mert sok dolgom van még.
- Nyitom máris a kaput, csak előbb leengedem a hidat. Nem ártana már megszírozni ezeket a csikorgó pántokat. A kinyitásukhoz még két ember sem elég.
- Csak ne sajnáld magad, Jóska. Van benned elég bivalyerő.

Csikorogva gördült le a felvonóhíd, majd kinyílt a kapu.

- A főkapitány úr várja. Azt mondta, ha megjön, azonnal jelentkezzen nála.

- Jól van, Jóska, majd beszélek vele.

Az őr bezárta a hatalmas szárnyú, vaslemezzel bevont kaput. Rátolta a nehéz vasreteszt, és elfoglalta helyét a „tyúküllőn”.

A környékre néma csönd ereszkedett. A völgyeket és a lápos vidéket fehér lepel töltötte ki. A Lendva-hegy dombjain és a távolban halkán sutogott az erdő. Deres szél húzott át a fák sárguló lombjai között, s lepergetett egy-egy fonnyadt levelet a gesztenyék és diófák ágairól.

Őszhervadás érződött a tájon. Az éjszaka néma csöndje érlelte már zúzmarás-pihés ölében a közelgő télvilágot. A halotti csendet csak az örök elfojtott kiáltásai törték meg. Ők vigyáztak a Mura menti világra, az igaz emberek álmára.

Vendégségben

Két nap csak azzal telt el, hogy Miska és János bácsi készülődtek a nagy és hosszadalmas útra. A főkapitány először nem akarta elengedni őket, de végül is belátta, hogy nem lesz abból veszély, vagyis baj, ha a várvédelem esze és lelke néhány hétre távol lesz. Különben is bizalmas futárt akart küldeni a Zágráb melletti Medvevárba, ahol egyik puszipajtása volt a vár kapitánya. Fontos és titkos levelet kellett átadni barátjának, aki a horvátországi törökellenes védelmi vonal egyik jelentős egyénisége volt.

- Csomagoljátok össze a legfontosabb dolgokat, élelmet, fegyvereket! Vigyetek magatokkal két tartalék lovat is. Hosszú és fáradságos lesz az út. Szükségeitek lesz rájuk - mondta a főkapitány, amikor megbízta a fiút a fontos feladat végrehajtásával. Nagyon vigyázzatok a sziklás hegyekben! Sohasem lehet tudni, hogy melyik kőóriás, barlang, sziklaszoros vagy szurdok rejt magában halálos ellenséget. Nemcsak a törökre gondolok.

- Ne féljen, főkapitány uram - vágott Miska a kardjára. - Amíg ez velem van, meg a jó lovam, nem félek még az ördögöktől sem, ha anyjostul jönnek, még akkor sem!

- No, no! - feddte a tapasztaltabb katona. - Láttam én már életemben különb legényeket is, akiknek a feje lándzsavégre volt tűzve.

- Nem lesz semmi baj!

- Reméljük és bízunk Istenben!

A fiú elhagyta a toronyszobát, a főkapitány rezidenciáját, és boldogan sietett az istállók felé, ahol már a négy ló készen állt az indulásra.

- Minden rendben van, öreg? - kérdezte meg hűséges szolgáját, akin nagyon látszott az utazás izgalma, a régen várt kaland beteljesülésének ténye.

- Azt hiszem, gazdám - felelte büszkén. - Minden a tarisznyákban van: élelem, fegyverek, hozzávalók.

- Akkor talán indulhatnánk is - javasolta Miska.

Alig derengett még.

Felültek a lovakra, és a várkapu felé ügettek. Itt aztán külön meglepetés érte őket. Hinni sem akartak a szemüknek, amit láttak. A kapu két oldalán mintegy harminc várvédő állt teljes fegyverzetben.

- Hát ez meg mi? - kérdezte csodálkozva a fiú. - Búcsúra készültök? Vagy valakinek a menyegzőjére indultok?

- Engedje meg, kapitány úr, hogy elkísérhessük a külső várfalakig - szólalt meg akadozva Jóska.

A fiút szinte letaglózta ez. Alig talált maga is szavakat, de meghatódottságát palástolni akarva, viccre fordította a beszédet.

- Csak nem a temetésemre gyűltetek össze, hogy díszkísérettel távozzam a másvilágra, ahonnan még az öregapám sem tudott visszajönni, pedig igencsak fogadta azt a legkedvesebb komájának? - Hirtelen elhallgatott. Csak most értette meg, hogy igazán mire készül. A kalandos út rosszul is végződhet. Lehet, hogy most látja utoljára jó katonáit, a harcokban

edződött bátor harcosait, az igazi barátait, akik mindig mellette álltak a legveszélyesebb helyzetekben is. Aztán felocsúdott. - Köszönöm, bajtársak. Hamarosan újra látjuk egymást.

- Isten vezérelje kapitány urunkat, hogy minél előbb visszatérhessen hozzánk! - harsogta a harminc száz.

- Legyen veletek is! Őrizzétek jól a várat, amíg távol leszek - érzékenyült el Miska.

- Megteszünk mindent! - hangzott egyszerre.

A két lovas némán ügetett egymás mellett. Saját gondolataikkal foglalkoztak. Még azzal sem törődtek, hogy a szép napkeltét figyeljék. Máskor, pirkadatkor, ha éppen ellenőrző körúton voltak, az öreg olyan beszédes volt, mintha prédikált volna valamilyen vallási gyülekezetben. Most magába roskadtan gubbasztott a nyeregben.

- Hol állunk meg először, jó uram? - törte meg a hosszú hallgatás csendjét az öregebbik lovas.

- Csáktornyán. Szóbeli üzenetet kell átadnom Zrínyi főkapitány úrnak.

- Hogy kelünk át a Murán? - kérdezte tovább az.

- Muraszerdahelynél, ladikkal.

- A lovak is beleférnek? - csodálkozott János bácsi.

- Azok úsznak.

- Akkor a tarisznyákat le kell róluk szedni.

- Le - volt a rövid válasz.

Újra elhallgattak. Szótlatlanul ügettek tovább. Csak akkor kapták föl a fejüket, amikor egy furcsa hang megszólalt mellettük.

- Szálljál le! Sietni!

- Mi a baj, Bráne? - dörrent rá a kapitány.

- Csit! Halkan beszél! A térgyem törököt érez.

- No, akkor igyekezzünk! - mondta nevetve János bácsi. - Te, Brankó, mindig törököt érzel, mert látni már nem látsz sokat. Ha lejárt a szolgálatod, lépj be a szakállas molnárhoz, és mondd meg neki, hogy a kontómra adjon neked egy pofa pálinkát.

- Te nem vicelni, János bátyu?

- Batyu ám az öreganyád! Én neked János vagyok! Megértetted? - adta a sértődöttet az öreg.

- No, no! Nem haragszik te. De futár jelzet török.

- Elég! - parancsolt rájuk a fiú. - Rakjuk a csomagokat a ladikba! A lovakat pedig vigyázva kössétek a ladik farkarikaíhoz, s induljunk! Maga meg ügyeljen az evezésre! Nincs kedvem kora hajnalban fürödni!

Szerencsésen áteveztek a hullámozó folyón, s vágtni kezdtek a Csáktornya felé vezető dombos-erdős vidék kanyargós útjain. Közben azért ügyeltek arra is, hogy alaposan szemügyre vehessék a körülöttük elterülő sokszínű tájat. A szalmatetős vályogkunyhók szunyókálását. Az óriási kukoricatáblák rejtelmes-félelmetes suttogását. A kényelmesen terpeszkedő öreg tölgyesek imamormolását. Az égfelé törő sudár fenyők tűlevelének fényt vibráló rezdülését. Némáság és csend mindenütt, mintha kihalt lenne a vidék.

A csáktornyai várerődítményig csak kétszer álltak meg egy rövidke pihenőre. Megabrakolták a lovakat, és maguk is haraptak egy keveset. Délelőtt tíz óra lehetett, amikor a vár külső falai alá értek. Éppen ismerősük volt a kapuőr - hiszen jó néhányszor jártak már az impozáns, jórészt barokk stílusú „kastélyban”. De az nemcsak védelmi szempontból volt jelentős, hanem művelődési, művészeti kisugárzó értéke is fölülmúlhatatlan volt. Kora egyik legmegbecsültebb politikai, társadalomtudományi és irodalmi centruma. Hamar bejutottak.

A vár ura szerencsére otthon volt. Szívesen és barátsággal fogadta az alsólendvai vár fiatal és bátor kapitányát.

- Isten hozott, Miska fiam! Mi járatban vagy erre, ahol még a madár sem jár? - tréfálkozott az ismert szólással.

- Üzenetet hoztam Bánffy főkapitány uramtól. Egyébként úgy hallom, rajzanak erre, kelmed körül is a jómadarak eléggé.

- Ha a pogányra gondolsz, akkor igen.

- Nemcsak a pogányra gondolok! Vannak keresztények is bőven - vált komollyá a fiú hangja.

Az üzenet átadása után, a házigazda megkínálta vendégét jó hazai kisüsti körtepálinkával és friss puha kukoricakenyérrel. Még meghányták-vetették az ország égető gondjait, a Habsburg-ház ellenszenves viszonyulását a magyarsággal szemben, a törökellenes stratégiák további menetét s még személyes dolgokat is.

- Hát, te, Mihály, mikor kötöd be valamelyik fehérnép fejét? - váltott témát Zrínyi.

- Van még időm. Fiatal vagyok én még a házasságra - nevetett felszabadultan a fiú.

- Lehet, hogy igazad van - szólt komolyan a házigazda.

Miska megköszönte a szíves vendéglátást, és indulni akart.

- Kapitány! - vette fel a hivatalos hangot a törökverő bajnok. - Ha Zágráb felé mentek, nem tennétek egy kis kitérőt? Fontos jelentést kellene elküldenem Medvevárba. Erre te vagy a legalkalmasabb, ha vállalod.

- Megtisztel kegyelmed a bizalmával. Egyébként ott szándékozunk meghálalni. Annyi időnk pedig lesz, hogy a megbízatást teljesítsem.

- Köszönöm.

Akkor a könyvtárterembe mentek. Egy intarziás mahagónia íróasztal titkos rekeszéből elővett egy vaskos iratköteget a vár ura, amely több helyen is le volt spanyolviaszkkal pecsételve.

- Nagyon vigyázz rá! Fontos dokumentum!

- Úgy vigyázok rá, nagyuram, mint a szemem világára. Csak illetékes kezekbe juthat.

- Még egyszer hálásan köszönöm - szólt Zrínyi, és búcsúzóul megszorította a fiú kezét.

Miska a belső udvart elhagyva - addig kísért ki a házigazda -, már felnyergelve, útra készen találta az öreg Jánost meg a lovakat.

- No, vén lókötő - tréfálkozott -, mehetünk? Látom, sok ismerősöd akadt a várvédők között. A szemeid is furcsán csillognak. Talán a válás könnyei ragyognak benne? Vagy beleesett valami a puskaporos falakról?

- Hát... - mosolygott az öreg vitéz - nagyon kedvesek az itteni legények.

Miska nem faggatta tovább az öreget. „Hadd legyen neki is néhány jó perce” - gondolta magában.

Némán lovagoltak egymás mellett.

Útközben különös dolog nem történt velük. Amikor a lovak elfáradtak, letáboroztak egy megfelelő erdőszegélyen vagy olyan települést kerestek, ahol biztonságban érezhették magukat.

Harmadnap késő délután érkeztek meg a Zágráb melletti Medvevárba, a Dráva és a Száva folyók közötti jelentős határőrvidéki erődbe. Bizony, próbára tette a lovak és az emberek erejét a mintegy ezer méteres magas hegycsúcsra épített vár. Jó időbe telt, míg a hegyoldal kanyargós útján felkapaszkodtak a csúcsra. Félni kellett, hogy a lovak lába nem bírja a sziklatörmelékes, fagyökerekkel és más kúszónövényekkel benőtt utat.

- Jobb helyre is építhették volna ezt az erődöt! - fakadt ki az öreg, ahogy lihegve vezette az egymáshoz kötött hátsólovat és a muraközi teherhordó igáslovat. - Mégiscsak jobb nálunk. Ott sokkal egyszerűbb a közlekedés. Gyalogolni alig kell.

A fiú csak annyit mondott: „Ha már most feladja a harcot, János bátyám, akkor legjobb lesz, ha visszafordulunk. Ez a kaptató kismiska ahhoz, ami majd ezután jön, Dalmácia felé. Ott még kétezer méternél is magasabbra hágunk. És milyen utak!?...”

Az öreg elröstellte magát. Helyre akarta hozni a csorbát, ezért így szólt: „Csak kiszaladt belőlem a szó, gazdám. Tudom én, hogy mire vállalkoztam. Remélem, érdemes lesz!”

Az éjszakát Medvevárban töltötték. A várkapitánynak Miska átadta a Zrínyi által küldött csomagot. Vacsora után a házigazda elnézést kért vendégétől, és jó éjszakát, kellemes pihenést kívánt neki.

- Nekem halaszthatatlan teendőim vannak - mentegetőzött.

- Megértem. De nekem is szükségem van a pihenésre, mert reggel korán indulunk Károlyváros felé.

Károlyvárosba, a „vizek városába” a késő esti órákban értek. Ez az oszmán előretörésének idején a határvidéki védekezési harcok központja volt. Az éjszakát egy a külső várfalhoz hozzáépített őrházban töltötték. Az örökkel ugyan nehezen, de tudtak azért beszélgetni, bár hamar nyugalomra tértek. Reggel, még pirkadat előtt útra akartak kelni, hogy könnyebben le tudják győzni a karsztos hegyvidék buktatóit és nehézségeit.

A főleg horvát nemzetiségű várőrség tagjai azt tanácsolták Miskának, hogy Ogulin felé, délnyugatra menjenek. Ott biztonságosabb az út. De azért legyenek óvatosak, mert nemcsak a török martalócok, de az uszkok fosztogatók is sokszor rettegésben tartják a környék egyébként békés lakóit, főleg a hegyoldalakon élő pásztorokat. De inkább az utasokat lepik meg rajtaütésszerűen. Kirabolják, meggyilkolják őket. Ez egy kis kerülő, de megéri.

- Szépen eligazítottak bennünket ezek - morfondírozott János bácsi. - Remélem, csak néhány támadóról lesz szó, akikkel könnyen elbánhatunk.

- Ne fesse az ördögöt a falra! - jegyezte meg a fiú. - Most már rajta vagyunk. Ha megfőztük, hát együk is meg!

Különösebb akadály nélkül folytatták útjukat Szenj felé a Kapellán át. Pihentek, ettek, poroszkáltak a sziklás szurdokokon, völgyeken, félelmetes szakadékok, óriási kőormok borzalmas-csodás világában.

Már közel járhattak - néhány nap után - a szenji sziklaerődhez, mert érezni lehetett a bőra közeledtét, amikor megszólalt János bácsi:

- Kapitány úr, maga sokat olvas szabad idejében, mondjon valamit erről a vidékről! Úgy hallottam, hogy ez a terület is a magyaroké volt valamikor, és hogy nagy királyaink is jártak itt, sőt még várakat és kolostorokat is építettek.

- Így van, öreg. Már Szent István királyunk idejében is jártak erre elődeink. Károlyvárost, ahol voltunk, Károly főherceg alapította úgy kétszáz évvel ezelőtt...

- Azért Károlyváros a neve? - vágott közbe az öreg.

- Azért - folytatta Miska. - Ha megfigyelted, erre sok kiugró sziklán látni kisebb-nagyobb várat. Amikor a török hódítási harcok és a Velencei Köztársaság területfoglalási törekvései megerősödtek, e vidék fontos végvári vonal lett. A sziklaerődöket az Árpád-házi királyaink, a Frangepánok és a Zrínyiek építették vagy adományozták a horvát-bosnyák uralkodóknak. Például Szenj, ahova holnap reggel érünk, Horvátország egyik legrégebbi városa. Még Attila hadai is jártak itt. Ekkor Zengnek nevezték. A tatárok pusztították el. A Frangepánoknak IV. Béla királyunk adományozta, Mátyás magyar király pedig szabad királyi várossá emelte. A zord, szinte kietlen sziklaszirtekhez támaszkodó városnak, amelynek két jelentős várerődje van, az aranykora a XV. században a legjelentősebb, de kulcsszerepét megtartotta jóformán a mai napig. Sok boszniai menekültnek nyújtott biztos védelmet, aki a török elől menekült. Vagyis az uszkokok menedékhelye lett. Erődvéra később a szláv nép függetlenségi eszméjének és harcának lett egyik jelentős bástyája, az uszkok kapitányok székhelye. Valamikor az esztergomi, majd a kalocsai érsekséghez tartozott...

- Azt hiszem, kifogtunk egy bőrá - vágta el az öreg az előadás fonalát. - Gyorsan keressünk valamilyen nagyobb sziklaodút vagy barlangféleséget, ahol meghúzódhatunk biztonságosan mind a hatan.

- Hatan?!

- Két ember és négy ló.

A közelben találtak is egy istálló nagyságú sziklaüreget. Mikorra sikerült bevonszolniuk a négy lovat, már akkor javában tombolt az erős északkeleti száraz bukószél. Úgy söpört végig a tájon, mintha boszorkányokat üldöztek volna az ördögök. Percek alatt leborotválta a csenevész növényzetet az amúgy is dísztelen sziklákról. Üvöltött, füttyült, zokogott, jajgatott. Csontokig hatoló, borzongató ereje megrémisztette a lovakat. Félelmükben felnyerítettek, rángatták kötőfékeiket, vadul toporzékoltak, mint a veszett farkasok. A két ember alig tudta őket visszafogni, hogy ki ne rohanjanak a „pokolba”.

Szerencsére a bőra most nem sokáig tartott. Amilyen gyorsan megjelent, úgy el is tűnt. De az ég úgy beborult, hogy csak tapogatva tudtak tájékozódni a sötétben.

- Hoztunk világot magunkkal? - kérdezte a fiú.

- Hoztunk, de fogja meg még ezt a nyugtalankodót, hogy előkereshessem!

Rövid keresgélés után az öregnek sikerült meggyújtania egy vaskosabb faggyúgyertyát.

- Azt hiszem, ma már nem indulhatunk tovább. Ha jól látom, hamarosan esni fog. Egyébként is jó védelmet biztosító helyen vagyunk. Jól kipihenjük magunkat, s reggel hajnalban újult erővel, frissen „elfoglaljuk” Szenj várát - jelentette ki meggyőző hangon János bácsi.

- Legyen - hagyta rá a fiatal társa. - Akkor készítsük el a fekhelyeket, de előbb lássuk el a lovakat! Úgy vettem észre, hogy a Rigó bal első lábára kicsit sántít. Először azt nézzük meg!

- De azt ám! - helyeselt a másik. - Ló nélkül ebben a világban halott az ember. No, lássuk csak, mi a baj! Hozza ide kapitány úr a világot, én megnézem a ló lábát!

A gyér világítás mellett is sikerült az öregnek megtalálni a baj forrását.

- Egy tüske vagy éles valami felhasította a Rigó lábát. Kezd már gennyesedni, mert por és apró kőszilánkok vannak benne. De mindjárt segítünk rajta. Ide világítson, hogy előszedhessem a szerszámaimat!

Megtörtént.

Az öreg szolga egyik bőriszákjából vágókés, vésőféle, kalapács, valami fekete, szúrós szagú kenőcs, fehérre mosott vászondarab és kőmadzag került elő.

- No, most mutasd meg, hogy mit tudsz, Domonkos! Ide világíts, fiam! De tartsd a lovat is, mert az operáció nem lesz fájdalommentes!

Nem telt el jóformán egy miatyánknyi idő sem, János bácsi kitisztogatta a sebet, bekente a furcsa masszával és szorosan átkötötte azt.

Ezután pokrócokat terítettek a lovakra meg a földre is, ahova az öreg egy sziklamélyedésből kétölnyi mohát és apró ágakat terített előbb, amit a bóra söpört oda szerencsájukre.

- Mikor akar örködni, János bátyám - kérdezte a fiú -, éjfélig vagy éjfél után?

- Talán most - felelte amaz.

- Jó, akkor én lepihenek. Éjfélkor ébresszen föl!

De nem sokat alhatott a fiú, mert arra rezzent föl, hogy a Rigó halkán felnyerített ismerős, figyelmeztető hangon. Gyorsan felugrott. Láta, hogy hűséges szolgája, fegyvertársa, kenyeres pajtása az igazak álmát alussza. Megrázta az öreget, és a fegyverei után kapott. A kétélű tört sohasem tette le. A helyén volt. Két duplacsövű pisztolyát a derékszíjába csúsztatta. Damaszkuszi pengéjű kardját már szorította is jobb markába.

- Mi az, ég a ház? - ásított az öreg, de hamar felfogta ésszel, hogy mi történhetett. - Édes Istenem, kapitány uram...

- Ne siránkozz! Kapd a fringádat! Ellenség!

János bácsi a rövid, katonás szavakból mindent megértett, s már cselekedett is. Közben azonban a váratlan veszély is megmutatkozott. Az üregbejárat gyér világossága egy lófarkú kopasz fejet sejtetett, jobb kezében török jatagánnal, balban pedig buzogányfélével.

- Félre! Ez az enyém! - s már vágott is teljes erőből a nyakszirt felé. Sikerült egy csapásra leterítenie ellenségét. Annak törzse élettelenül zuhant be a barlangba fej nélkül. Nyakából magas ívben spriccelt ki a vér, befestve a nyirkos, penészes sziklafalat.

A megdöbbenéstől szólni sem tudtak. Miska bal kézzel megpróbálta félrehúzni a mázsásnál sokkal súlyosabb testet, amikor meghallotta hátulról:

- Vigyázz! Hárman vannak!

A figyelmeztetés a legjobbkor jött, mert a fiú nem ügyelt eléggé a nyílásra, amelyen keresztül most már három ember tolakodott be, de sokkal óvatosabban, harcra készen.

- Hátra! A lovaktól jobbra! - adta ki a fiú a parancsot. - Bent vívunk! Itt jobban látjuk ellenfeleinket. Az a cingár a tied! A másik kettő... - Nem folytathatta, mert egyszerre két zord külsejű haramia rohant rá kivont szablyákkal. Nem félt. Ismerte a kardforgatás minden csínját-bínját. Két ellenfél neki csak felet jelentett, de az öreg szolgáját nagyon féltette. Fél szeme

mindig rajta volt, ahogy kivédte ellenfelei kardcsapásait. Mégsem volt eléggé elővigyázatos. Az egyiknek sikerült jó nagy vágást mérnie bal karjára. Ettől és a vére kicsordulásától felhevülve, egy vágással sikerült megszabadulnia egyik vakmerő támadójától, akinek egyből lenyisszantotta a jobb karját. A sebesült felordított és a fiúra vetette magát minden védekezés nélkül, baljában erősem markolta hosszú törét. „Itt a vég” - gondolta Miska, mert közben a másik támadója csapásait hárította el. De ekkor valaki elé lökte a félkarú gyilkost, így ellenfele szablyája saját bajtársa fejét hasította ketté.

- Hála Istennek! - fohászkodott a fiú.

- Meg az öreg Jánosnak - mondta szerényen amaz közellépve.

- Te voltál az? - csodálkozott.

- Nem, hanem a szellemem! Azt hitted tán, hogy öreg barátod anyámasszony katonája? Én az enyémmel hamar végeztem.

- Köszönöm, öreg! - ölelte meg igazi melegséggel szolgálját.

- Nézzünk egy kissé körül! Talán találunk még valakit vagy valamit! - javasolta az öreg, de amikor meglátta a fiú vérben úszó karját, felnyögött. - Megsebesültél?! Ezt be kell kötni, addig nem megyünk ellenséget keresni vagy üzni!

- Semmiség az egész! Csak egy kis karcolás - próbálta enyhíteni égő-hasító fájdalmát Miska.

- Ez bizony nem semmiség! Jó nagy seb! Azonnal kezelésbe veszek! Ül le ide, majd... - Nem folytathatta, mert a fiú aléltan esett rá az egyik fekhelyre. - Szűz Máriám, ne hagyj el! Ne vedd el tőlem a gazdám!

- Májt én elvisz - hangzott mögötte.

- Tehát öten voltak - villant át az öreg agyán, s majd kiejtette kezéből a gyógyszeres üvegcsét, amellyel a nyílt sebet akarta kimosni. De most nem volt idő a töprengésre. Cselekedni kellett, de gyorsan. Még szerencse, hogy Miska kardja ott hevert előtte. Hirtelen felkapta, s máris szembefordult a betolakodóval.

- Ej, ej, örek! - vigyorgott a kopasz fejű turbános. - Nem bánt tégedet, há neki ad lu, pinsz, fegyver mek minden! Minden, érti, örek emper?

- Nesze! - hördült fel János bácsi, s úgy találta kupán vágni a törököt, hogy az egy pillanatra elveszítette eszméletét. Az öreg hős ekkor előkapott egy darab kötelet, amellyel a málhás zsákokat erősítették a lovakra, s kezét, lábát jó szorosan összekötözte a bitang rablónak. Kihúzta a barlangból, száját teletömte mohával, s lelökte egy szakadékba. - Remélem, nincs belőletek több! A kutyák falják föl a csontodat! - szűrte ki a szavakat odvas fogai közül. Közben már újra a kezébe vette a gyógyszert, de előbb szablyáját, pisztolyait keze ügyébe tette, s hozzálátott a seb kimosásához. Amikor azzal végzett, óvatosan bekente gyógyfüvekből és virágokból főzött kenőccsel. A végén átkötötte. - Ez rendben is van. Nem lesz semmi baj sem, kisgazdám.

A sebesültet betakarta két pokróccal. Egy kissé bántotta a lelkiismerete, hogy elaludt a strázsán. Utána fogta a fegyvereit, a gyertyát, és kimerészkedett a szabadba. A hold éppen akkor bújt ki egy felhőrongy mögül. Ez megkönnyítette a látást. A gyertyát visszavitte a barlangba. Szimatolva, óvatosan becserkészte a környéket. Úgy 40-50 lépésnyire a rejtekhelyüktől rátalált az öt gazdátlan lóra. Már türelmetlenül kaparásztak lábaikkal a kemény talajon.

- Jó fogás volt a ma éjszakai. Öt török, öt ló. A törököket felfalhatják a farkasok, a lovakat meg elkótyavetyéljük a városban - nyugtázta meglegedetten. Adott a lovaknak abrakot, megerősítette a kötőfékjeiket, s megnyugodva ment vissza a sziklaüregbe. Még egyszer megnézte alvó gazdáját, majd elfoglalta helyét az odú előtt, hogy több meglepetés ne érhesse őket. Szép csillagos éjszaka lett. Holdvilágos. Így ráért elábrándozni a múlton vagy inkább a kecsegtető jövőn.

Reggelre Miska annyira jobban lett, hogy folytathatták az utat Szenj városa felé.

Szenjben két napot tartózkodtak, mert az ottani orvosfelcser nem javasolta a fiú lovaglását. János bácsi eladta a szerzett lovakat. Az értük kapott pénzen meg vett egy török lőportartó szarut, lőport, egyfajta gyorstüzelő pisztolyt és más egyebet: főleg szárított halat, szárított gyümölcsöt és két kulacs dalmát vörös bort.

Záraig az utat a Nagykapella-Velebit tengerparti oldalába vágott sziklás-köves talajon tették meg különösebb esemény nélkül. Miska sebe is szépen gyógyult. Az öreg naponta ellenőrizte. Kimosta, bekente valamilyen aranysárga zsírral, amit a szenji felcser adott neki, s gondosan kötözte.

- Vajon mi lett az ötödik haramiával? - törte meg a hallgatás csöndjét a fiú, amikor megtettek már jó néhány kilométert.

- Milyen ötödik haramiával? - adta a tudatlant az öreg.

- Jól tudod te azt! - mondta a fiú szemrehányóan.

Hallgattak, majd az idősebb ember szinte csak magának dörögte:

- Úgy vágtam fejbe szegényt, hogy azonnal átköltözött a holtak birodalmába dongát árulni. - Nagyon sajnálom, hogy így történt - mondta kétértelműen.

- Hm, hm - mormogta amaz, de nem firtatta tovább a dolgot.

Némán bandukoltak egymás mellett.

- Még az a szerencsénk, hogy ős felé jár az idő, különben még a gatyánkat is le kellene vetnünk - állapította meg az idősebb ember.

- Pedig az igencsak szép látvány lenne! - próbált meg viccelődni a fiatalabb. - Olyan lehet bátyám izomzata, a szépen kifejtett mellei és a kissé kidomborodó hasa, hogy minden dalmát lány csak azt bámulná! - kuncogott vidáman a fiú.

- Csak ne gúnyolódj! - sértődött meg kissé az öreg. - Lehet, hogy már nem vagyok mutogatni való dalia, de azért még sok magadfajta nyápiccal kiállnék egy kis bajvívásra. Én még mindig megteszem a magamét! - jelentette ki büszkén.

- Persze, persze - próbálta meg kiengesztelni Miska. - Ezt bebizonyította pár nappal ezelőtt is.

Szenjtől Szplitig a mintegy 300 km hosszú utat alig hat nap alatt tették meg. Csak annyit pihentek, hogy a lovak új erőre kapjanak. Megcsodálták a vidék furcsa, de csodás természeti szépségeiben gazdag látnivalóit. Ahogy egymás mellett lovagoltak, a hűséges szolga állandóan kérdésekkel ostromolta kenyéradó gazdáját a környék településeivel, építkezéseivel, a tengerszorosok rejtelseivel, a szigetek, félszigetek, sziklaóriások stb. történelmi eseményeivel kapcsolatban. Mindenre kíváncsi volt, minden érdekelte, mindent tudni akart. Úgy itta magába a fiú szavát, mintha az a legjobb dalmáciai vörös bor lett volna. Büszke volt gazdájára, akiről azt tartotta, hogy mindent tud, mindenkinél a legerősebb és a legjobb.

És Miska, az alsólendvai vár kapitánya, a sokat olvasott, tapasztalt ember, szívesen mesélt. Így könnyebb volt elviselni az út fáradalmait, és az idő is gyorsabban telt.

- Látod, János bátyám, a távolban azt a csillogó sziklaoromnak tűnő, fehérezüstös építményt?
- kérdezte.

- Éles még a látásom, mint a sasé!

- Az ott Zára. Ott töltjük az éjszakát. Régi illír település.

- Az illérekről már hallottam. Böske néném szokott mesélni róluk. Ők viszik el a rossz gyereköket is, ugye?

- Az egy régi népfaj, még a rómaiak előtt. A városkát Traianus római császár emelte kereskedelmi központtá. Majd négyszáz évig volt a horvát-magyar királyok védelme alatt.

- Magyar királyok itt?! - csodálkozott az öreg.

- Bizony, Könyves Kálmán, III. István, IV. Béla, Károly Róbert és Nagy Lajos. Itt temették el annak Erzsébet nevű feleségét is, akit Novigrádban orvul meggyilkoltak.

- Csak nem ő volt az a szent Erzsébet, akinek a kötényében az élelem rózsává változott?

- Jól hallottad, öreg. Ő volt. A szegények vigasztalója és pártfogója. Zarához sok érdekes történet fűződik még. Többször megvédték a magyar-horvát királyok a velenceiek és a törökök hódításai ellen. De tartozott egy ideig a Velencei Köztársasághoz is. A Szűz Mária templomának harangtornyát, amely Dalmácia legrégebbi ilyen jellegű építménye, Könyves Kálmán, az első magyar-horvát király emeltette.

Elcsigázottan értek sötétedés előtt a városka falai alá. A bebocsátásuk után gyorsan ellátták az állatokat, valamit bekaptak, és nyugovóra tértek. Nem volt kedvük még beszélgetni sem. Úgy elnyúltak a heverőkön, mint a nehéz homokzsák. Aludtak is hajnalig, mint a bunda. Felőlük még a lelküket is kilophatták volna.

Mielőtt még a Vranai-tó mellé értek volna, amely a Dalmát-tenger legnagyobb édesvízű tava, a fiú Tengerfehérvárról mesélt. Ez a kis városka volt a valamikori horvát fejedelmek székhelye. Itt koronázták horvát királlyá Könyves Kálmán magyar királyt is.

- Most merre járunk? Milyen várerődítményt hagytunk el? - kérdezte a második nap reggelén az öreg, és a baloldali sziklacsúcsra mutatott.

- Már az este el akartam mondani, de te egy kissé mélyen néztél a boroskancsó fenekére, s így hagytam, hogy foglalkozz a saját dolgaiddal. Éjjel is úgy húztad a lóbőrt, mintha három muraközi csődör ragadt volna össze.

- Ühüm - volt az egyszerű válasz.

- No, nem így volt?

- Mit tudom én! Én nem hallottam. Mikor alszom, nem hallgatózom! Lehet, hogy az úr is csak álmodta az egészet. A fáradt ember összeálmodik mindent.

- Össze - nyugtázta a fiú -, pláne, ha előtte a gyomortalajt vörösborral locsolgatja, de alaposan...

- Nem feleltél az előbbi kérdésemre - szakította félbe az öreg.

- Elhagytuk Sibeniket, a horvátok alapította fontos hadászati, halászati és csempészeti váracskát. Ennek a helységnek is gazdag történelmi múltja van. Többször cserélt gazdát. Uralkodtak itt horvát, magyar, velencei, sőt még bosnyák királyok is. Ha megfigyelted volna a várfalakat,

akkor láthattad volna azok különlegesen furcsa építési módját. Több erődvéde van vastag bástyafalakkal.

- Láttam. Gödrös, lukacsos, kiugrós, szirterkélyes.

- Azokból a sziklamélyedésekből, medencékből forró vizet öntöztek a támadók fejére, a kötörmelékkal pedig bombázták őket. És ezt az asszonyok és a gyerekek tették.

- Mint az egri nők! - kiáltott fel János bácsi.

- Úgy bizony. Hajnalban, amikor kijöttünk a városból, balról megfigyelhetnél egy szegényesnek mondható kis kőtemplomot. Jelentősége mégis óriási a horvátok számára. Ez a gót stílusú épület a Ferenc-rendi szerzetesek temploma. Itt készítették az első, latin betűkkel írt, horvát nyelvű „sibeniki imaszöveget” - magyarázta Miska.

- Milyen fontos városhoz érünk legközelebb? - érdeklődött társa.

- Errefelé minden aprócska vár, városka rejt magában érdekes történeteket, történelmi eseményeket, és ezek mind kapcsolatban vannak a magyar-horvát királyok uralkodásával és életvitelével. A tatárjárásról már hallottál, igaz?

- A kutyafejű tatárokról?! Azok üzték el IV. Béla királyunkat is. Ők pusztították el Magyarországot. Hogy a nehézség törje meg őket! - fakadt ki méltatlankodva a vén harcos.

- Nemsokára Trau városába érünk. Ezt a várost vagy várerődöt a görögök alapították, akik kecsketartással foglalkoztak; a kecskeszigeten legeltettek. A tatárok elől ebbe a várerődbe menekült 1242-ben IV. Béla királyunk családotul. A félszigetre a közeli Klissza várából érkeztek, megelőzve üldözőiket. Egyébként Klissza várában halt meg a király két lánygyermek, Katalin és Margit. De itt született a Nyulak szigetén apácáskodó Margit királylány is.

Hirtelen borult rájuk a dalmáciai este erős, csípős széllel. Alig láttak a szemükbe csapódó éles porszemektől és a maró sós víztől, amely az arcukba fröcskölt hivatlanul jött vendégként. Még szerencse, hogy egy közeli kőudvarban némi védelmet találtak. Egy idősebb dalmát férfi, valószínűleg a ház tulajdonosa, szeretettel és megértéssel fogadta a holtfáradt embereket, lovakat.

- Kerüljetek beljebb! A lovakat kössétek oda, a kőfalba erősített kampókhoz! Látom, van takarótok. Terítsétek rá az állatokra! Hamar megszűnik ez az istenverte idő. Ti pedig utána gyertek be a szobába!

- Szobába?! - dörmögött az öreg.

- Ne járjon a szád fölöslegesen! - figyelmeztette a fiú. - Inkább azon törd a fejed, hogy egy kis pihenés után ellátod a lovakat!

- Meglesz, gazdám, ne féljen! Tudom én, mi a kötelességem!

- Éppen azért hallgass! Ne tégy állandóan megjegyzéseket!

Beléptek a szobának nevezett helyiségbe. Lehetett úgy 3x4 méter. A mennyezetet majdnem súrolta Miska feje búbja. A falak kockás kövekből voltak rakva, valamilyen habarcsfélével összeragasztva, kívül is bekenve. Bútorzat alig volt benne. A jobb sarokban hevert egy jókora fapriccs. Különféle állatbőrökkel letakarva. A bal sarokban volt megrakva a szabad tűzhely-féleség. Kéménye vagy füstelvonója vastagon a falhoz tapasztva. Egy 3-4 literes zománcos fazék árválkodott rajta egy háromlábú vasállványszerűsége. A kémény mellett a falból kiálló kőpolcon sorakozott néhány kopottas cserépedény. Elég szegényes. A tűzhely és az ágyak alig nevezhető tákolmány közötti szűk téren állt egy kecskelábú asztal, mellette két rozoga

szék. Már csak az imádság tartotta össze őket. A heverő mellett, a sarokban, egy jókora kőkockán állt egy 20-25 literes dézsa, benne víz. A fal nyugati oldalán, az asztal fölött volt az ablaknak nevezett nyílás. A baloldali falból nyílt még egy szűk üreg egy másik helyiségbe.

Az élet viharait megviselt, ősz hajú, szakállú ember horvát-dalmát keverék nyelven beszélt. Ez János bátyámnak nem okozott gondot, hiszen jártas volt a kor magyar-horvát, magyar-török, magyar-német-szláv keveréknyelvek mindennapos használatában. Ami nem ment nyelvvel, ment kézzel. Így a társalgás is zavartalanul lebonyolódhatott.

- Üljetek le szerény hajlékomban! - mondta az öreg dalmát. - Honnan jöttök, és kik vagytok? Látom, kifárasztott benneteket a hosszú út.

- Messziről jövünk, nagyon messziről - próbált János bácsi szót érteni a házigazdával. Össze kellett szednie minden tudományát, hogy röviden elmondja, kik, honnan jöttek, hová és miért igyekeznek ebben a cudar időben.

Az ismerkedés után János bácsi kiment, hogy a lovaknak enni adjon, és lecsutakolja őket. Házigazdájuk pedig vacsorát készített. Többféle halból állította össze azt. Talán négyféléből is. Tepsiben sütötte a szabad tűzön. Néhány halat fehér lisztben forgatott, másokat pedig kásadarában, a többit egyszerűen besózta, majd megszórta valamilyen kevert növényőrleménnyel. Jó illata járt a kis helyiségben a félig sült halaknak.

- Már megnyugodott a világ. Csendes a tenger is - lépett be a szobába János bácsi. - Hu, de jó illatokat érez az ormányom. Ideje is, hogy csillapítsam égő étvágyamat.

- János, János, te mindig csak a gyomrodra gondolsz!

- Csak akkor, jó uram, ha éhes vagyok.

A házigazda mintha megértette volna, hogy vendégei miről beszélnek, mert máris az asztalra tette a pirosra pirult halat, csak úgy tepsistül.

- Egyetek! Isten hozzon veletek békességet ebbe a hajlékba! - mondta, s maga is kivett egy nagyobb szeletet. Egy kenderzsákféléből előhalászott néhány darab száraz kenyeret, s elébük tette azt is.

- Köszönjük neked! - kedveskedett az öreg.

- Ha ettetek, leöblítjük egy kis borocskával is - folytatta amaz.

- Az jó lesz, mert már olyan száraz a torkom, mintha a sivatagban jártam volna - tréfálkozott a vén csataló.

Hallgattak. Ettek. Ittak egy kupa bort.

Vacsora után az öreg Márján, mert így hívták a házigazdát, a halcsontokat, kenyérmorzsákat a tenyerével behúzta egy cseréptálcába.

- Milyen itt az élet, öreg? - kérdezte a fiú.

Az ránézett élénk vizslaszemeivel, s így szólt. „Jó lenne, meg békés is, ha nem kellene mindig ellenségtől félnünk.”

- Milyen ellensége lehet az itt élő békés népeknek?

- Egyszer Szplit akar bennünket bekebelezni, máskor meg a velenceiek, de harmadiknak itt vannak még a törökök is. Így állandó rettegésben élünk. Még az a szerencsénk, hogy ezek egymással is mindig harcban állnak, s így ritkán jut idejük ránk. De elmondok egy érdekes

történetet. Az elmúlt években történt. Itt, közel hozzánk, a Kasteláni-lapály egyik váracskájában. Miljenko és Dobrila tragikus szerelmi történetéről van szó.

A fiatalok nagyon szerették egymást, de a szüleik közötti viszály miatt nem lehettek egymáséi, bár jó ideig békességes szomszédságban éltek. Miljenko ekkor Velencébe ment, beállott katonának, hogy ott lelje halálát. Dobrilát szülei hozzá akarták kényszeríteni egy gazdag traui kereskedőhöz.

A halálosan szerelmes lány az oltár előtt nemet mondott, amit az éppen belépő Miljenko is hallott. De a szülők engesztelhetetlenek voltak. A lányt zárdába adták, a fiú pedig kolostorba vonult. De szerelmük tovább élt titkos levelezések, kapcsolatok révén. Végül a szülők is beleegyeztek a házasságba. Az esküvő után mint férj és feleség igyekeztek Miljenko kastélyába. Útközben a fiút halálra sebesítették, lelőtték. A lányt pedig a bánat vitte a sírba. Közös sírjuk fejfáján ez a felirat örzi tragikus szerelmük emlékét: „Béke a szerelmeseknek.”

- Milyen messze van ide Szplit? - kérdezte nagyot ásítva az öreg János.

- Jó lovakkal úgy fél nap - adta meg a választ a dalmát. - Nem kell félnetek. Nyugodtan lovagolhattok. Békés a környék most mindenütt.

Mégsem lett igaza, mert reggel, amikor még félig álmosan, tapogatózva készülődtek az útra, két sötét alak támadta meg őket. Lehetek törökök, de toprongyos dalmát csavargók is. A két támadó nem okozott nekik gondot még pusztá kézzel sem. Egy-egy ütéssel leterítették a csirkefogókat. Éppen meg akarták kötni őket, amikor a házigazda megszólalt mögöttük:

- Hagyjátok! Ismerem a jómadarakat. Majd én beszélek a fejükkel. Kár beszennyezni a kezeteiket ilyen ágrólszakadtakkal. Különben is csak a két teherhordó lovatokat kötötték volna el.

- A csomagokkal együtt, mi? - hüledezett az öreg.

- Az meglehet.

Megköszönték az öreg dalmátnak az éjszakai szállást, a vendéglátást, és elbúcsúztak tőle.

- Vigyázzon rátok az Egek Ura! - intett utánuk.

- Legyen áldása rajtad is! - viszonzta János bácsi.

A Szplitig terjedő mintegy húsz kilométernyi utat egy rövidke pihenővel tették meg. Jobbról fölöttük látszott a Dinári-hegység majd 2000 méteres oromvonulata, balról pedig gyönyörködhetnek a kék Adria igazi szépségében. A város szélén az öreg pihenőt tanácsolt. Találtak is egy olcsó helynek látszó kiskocsmát. Kértek egy-egy kupica pálinkát, amikor letelepedtek egy sarokasztal mellé. A gyenge italt egy hajtásra leeresztették a torkukon. János bácsi utána rögtön repetát kért, de duplán. Majd az asztalra terített egy kockás asztalkendőt. Arra rátett egy jókora füstölt, szárított szalonnát, egy darab cserepesre száradt kukoricáskenyeret és egy nagy fej vöröshagymát.

- Sót is adjál! - szólt rá Miska.

- Nem elég sós a torka? - tréfálkozott az öreg, de azért kitette az élelem mellé a diófából esztergályozott sótartót, amit nyomban ki is nyitott.

Jóízűen falatoztak. A pálinka után rendeltek még egy-egy kupa vörösbort is.

- No, öreg, most te jössz! Merre menjünk, hol találjuk meg Ánikát? - kérdezte a fiú.

- Csak nyugalom, jó uram, mindjárt eligazodok a dolgokon, de előbb beszédem van még a kocsmároossal. - Azzal odament az emberhez, s suttogva, kézzel-lábbal mutogatva, magyarázva megpróbált vele valamit megértetni.

Miska kiment a lovakhoz, hogy ott minden rendben van-e. Nem akarta az öreget zavarni.

Jött is az hamar. Úgy nézett ki, mintha kicserélték volna. Kiegyenesedve, megfiatalodva lépett gazdájához.

- Minden rendben van! Máris indulhatunk.

- És ki fizeti meg a pálinkát és a bort?

- Senki. Meg van fizetve.

- Ki? Miből? Hogyan? - csodálkozott Miska.

- Jó ismerősöm a kocsmáros. Az ő vendégei voltunk - hunyorított az a bal szemével.

- Nagy kópé vagy te, gézengúz! - csak ennyit jegyzett meg a megdöbbent legény.

Felültek a hátsólovakra. A kocsmáros még mondott valamit, és jobb karjával a sziklás hegyoldal felé mutogatott.

- Dobru, dobru. Hvála kamerád - mondta az öreg.

Most már ő vette át a vezetést. Amikor a Diocletianus-palota déli falához értek, az öreg a bronzkapun akart bemenni, hogy rövidebb legyen az út. De két lándzsás-szablyás horvát kapuvédővel találták magukat szembe. A meglepetéstől szóhoz sem tudtak jutni. János bácsi újra elővette keverék nyelvtudását, de az örök csak a fejüket ingatták, jelezve, hogy semmit sem értenek a gagyogásból. Ekkor a fiú bekecse belső, rejtett zsebéből elővette azt a passzust, amit Bánffy főkapitány várúrtól kapott. Rajta öt nyelven volt megírva, hogy az igazolást felmutató két személy kicsoda, micsoda. De a magyarul, latinul, horvátul, németül és törökül megírt szöveg sem juttatta őket előre. Ellenkezőleg, még gyanúsabbá váltak. Végül is az egyik ör nagyot kiáltott, és hívott valakit. Miska legalább úgy gondolta. Igaza lett. Kis idő elteltével jött is egy jól megtermett, cifra uniformisba öltözött parancsnokféle. Az silabizálni kezdte a passzust. Kétszer is megvakarta a füle tövét. Ránézett Miskára, majd intett neki, hogy kövesse. Bementek egy a mintegy két méter vastagságú bástyafalhoz ragasztott kisebb toronyba. Ott több katona is tartózkodott. Az őrsparancsnok, csak az lehetett, mondott valamit dalmát nyelven. Erre előjött egy cigányformájú, markáns arcú, tömzsi, bajuszos, idősebb alak, és ráförmedt a fiúra.

- Kik vágy te? - kérdezte tört magyarsággal.

A fiú elmondta röviden, hogy mi járatban vannak, és hogy honnan jöttek.

- Te mádzsár? - érdeklődött tovább.

- Az. Magyar vagyok. Alsólendváról. Csáktornya szomszédságából. Zrínyi jó barátom.

- Cáktoron? Zrini, Zrini? - csodálkozott amaz. - Én ismersz ot. Vót fiátál kátoná.

Azután a parancsnok kezéből kivette a fiú papirosát. Alaposan megnézte, közben fordította, vagy inkább magyarázta annak szövegét.

- Jó, jó, barát - mondta a végén, és kezét nyújtotta Miskának.

Jól megrázták egymás kezét.

- Mehet - jelentette ki azután.

- Csákáj! - hangzott a parancsnok szava. Egy kopottas komódból elővett egy sárgásnak tűnő papírszeletet, úgy nézett ki a színe, mint az avas szalonnáé. Írás is volt rajta. Valami pecsétfélét rávágott, és most már mosolyogva, barátságosan a fiú kezébe nyomta.

- Mi ez? - kérdezte Miska.

- Esz neket levil, hoty szabát meni - vigyorgott rá a ragyás képű.

Boldogan poroszkáltak végig a palota belső területén. Az aranykapun át hagyták el az óriási kőépítményt. Ott csak felmutatták az engedélyt, s mehettek szabadon.

Úgy 15-20 percig bandukoltak a csiszolt vagy inkább hasított kőlapokkal kirakott keskeny sikátorok között. A lovakat féken tartva vezették.

- Sokat kell még mennünk, János bácsi? - türelmetlenkedett a fiú.

- Ne legyen annyira türelmetlen! Hamarosan ott leszünk. Még csak egy kisebb kaptató.

Valóban kaptató volt a mintegy 500-600 méter hosszúságú, sziklába vájt kőösvény. Az út maga járható volt ugyan, de kétoldalt nagy kőtömbök, sziklamélyedések, csenevész bokrokkal tarkított, repedésszerű hasadékok zárták el szinte teljesen jobbról és balról a kilátást. Körengeteg mindenütt. Az útesten is fejnagyságú szikladarabok heverték. De... egy kisebb kanyar után... elállt szemük-szájuk. Lélegzetvisszafojtva álltak meg, és bámulták az eléjük táruló csodálatos katlant. Úgy jártak, mint a több évig sötét pincében raboskodó fogoly, aki hirtelen a fényes napvilágra kerül. A látvány lenyűgözte őket.

Az előttük égbe meredő sziklahegy tövében egy fehér gránitból épített kastélyféle állt. Csak akkora volt, mint egy jókora paraszti ház. De minden tökéletes volt rajta. Ami meglepte a fiút, az a tornác párkányán lévő kőedényekben virító piros muskátli volt. A házhoz keskeny gyalogút vezetett, amely apró szürke és vörös gránitmorzsákkal volt terítve. A gyalogút kétoldalán fehér, piros, sárga, rózsaszín és lila oleanderbokrok sorakoztak teljes virágpompában. De különböző nagyságú kővázákban, -vályukban, -hordószerűségekben számtalan meleg égövi növény díszlett százféle színárnyalatban. A medenceszerű paradicsomkert jobb oldalán örökzöld tuják álltak örként, védve szélről, portól és közáportól azt a varázslatos kis világot. Balról voltak a melléképületek, de csak alig látszottak a szőlőlugasok, folyondárok és egyéb tengerparti gyümölcsfák sűrű erdeje mögött.

- Itthon vagyunk, édes gazdám - szólt meghatódottan János bácsi. - Ha kigyönyörködte magát, akkor talán be is mehetnénk.

Megbabonázva közeledtek a házhoz. Hinni sem akartak a szemüknek. Különösen a fiú nem. - Nem, ez nem lehet igaz. Talán csak álmodom. Mindjárt megtörik a varázs, s rámtör a rideg valóság... Nem szöhettem tovább gondolatait, mert a bejáratú ajtó kinyílt, s a tornácra kilépett egy 20-22 éves lányféle. Először megdöbbsent. Hosszasan nézte mindkettejüket, utóbb csak Jánost. Majd megfordult, és berontott a házba.

- Gyere, gyere! - kiáltotta, vagy inkább sikoltotta.

Ezt hallották a kint levők is, hiszen már a lépcsők aljánál álltak.

És a várva várt pillanat elérkezett. Az ajtóban megjelent egy ötven-ötvenöt év körüli vonzó és még fiatalosnak tűnő asszony. Csak Jánost bámulta. Nézte..., nézte..., aztán szinte repült lefelé a kőlépcsőn.

- Jancsi, Jancsi - suttogta boldogan könnyein keresztül, és a férfi keblére borult.

- Ánikám, Ánikám! - motyogta az, de más hang nem jött ki a torkán.

A lány a szemével intett a fiúnak, hogy vonuljanak félre.

Így is tettek.

A csonka-dombi csata

- Jó, hogy megjöttetek, Miska fiam - mondta Bánffy várúr. - Kanizsáról azt a hírt kaptam, hogy a török megint mozgolódik. A kanizsai pasa szeretné megkaparintani a csáktornyai várat. Így lehet, hogy bennünket is megtámad.

- Csak hadd jöjjenek a simafejű lófarkas ördögfiak, majd jól ellátjuk a bajukat - mondta a kapitány. - Már úgyis viszket a tenyerem, és törököt kíván a kardom is.

- Csak lassan a testtel! - intette józanságra a főkapitány a heves vérű ifjút. - Ezúttal nem egyszerű portyázásról van szó csupán. Küprilli hatalmas sereggel készül, hogy legyőzhesse Zrínyit.

- A bán tud már a dologról?

- Ő küldte az üzenetet, hogy mi is fölkészülhessünk.

- Akkor jól van. Kellő fogadtatásban lesz része a gatyás muzulmánoknak. Úgy megtizedeljük őket, hogy kezét-lábat törve rohannak vissza Kanizsára, a koszos fészükbe.

- Félretéve a fölösleges hősködést, láss hozzá, hogy minden a legjobb rendjén menjen! Először is: ellenőrizd a várbástyákat, a külső és belső falak biztonságát, kettőzd meg az őröket! Másodszor: készítsd fel a katonákat a vár védelmére, az esetleges támadásra! Minden várvédőt láss el megfelelő fegyverzettel! Adass ki nekik elég löport, s az őrmesterek, hadnagyok készítsék fel őket nemcsak a várvédelmi küzdelemre, de a portyázó, rajtaütésszerű kinti harcokra is! Harmadszor: nyargald be a vidéket! Tájékoztasd az embereket a közelgő veszélylehetőségre! Néhány jószemű és hozzáértő legénnyel menj el a közeli földvárakba, mocsárerődökbe, és figyelmeztess őket is! Dolgozz ki megfelelő haditervet minden lehetséges támadási eshetőségre!

- Úgy lesz, főkapitány uram.

- No, meg küldj szét néhány megfigyelőt, hogy időben értesülhessünk az eseményekről! Én holnap reggel korán átmegek Csáktornyára, hogy Zrínyivel is megbeszéljem a dolgot. Már ma kezdj hozzá a munkához!

- Megértettem - mondta Miska. - Mindent megteszek, hogy ne történjen semmi baj.

Aztán elhagyta a toronyszobát, és lesietett a lépcsőkön, hogy intézkedhessen. Először is magához rendelte a hadnagyokat, őrmestereket és tizedeseket. Nekik mondta el azt, amit a főkapitánytól hallott. Utána csak a hadnagyokkal hánytavetette meg a közelgő harc lehetőségeit, a védelmi stratégiát. Utasította őket, hogy ők is beszéljék meg részletesen beosztottaikkal a török támadás megghiúsításának módjait. Kérte őket, hogy már másnap reggel, a kora hajnali órákban jelentsék neki szóban a kidolgozott védelem lényegesebb elemeit.

Bár még fáradtnak érezte magát, hiszen csak jóval éjfél után ért vissza Dalmáciából, mégis előhozatta lovát. Két megbízható legényt vett maga mellé - Ivánt és Gergőt -, no meg Jóskát is, aki most János bácsit helyettesítette, s elindult velük ellenőrző körútra.

Először is Nemti várába lovagoltak. Nehezen tudták megközelíteni a sűrű erdőkkel és vad-vizekkel övezett váracskát. De Miska jól ismerte az odavezető utat, így elboldogultak, s biztonságosan értek célba. Ott csak annyi ideig tartózkodtak, míg a várparancsnokkal megbeszélték a teendőket.

Nemtiből Nova felé vágattak, és a pákai várban tanácskoztak rövid ideig, majd a szécsiszigeti erődbe mentek. Azután a szentgyörgyvölgyi, kányavári, andrásfalvi, baksafalvi és reszneki földváracsákat látogatták meg tájékoztatás és eligazítás céljából. Késő este értek vissza az alsólendvai várba.

Másnap reggel Miska már napkelte előtt talpon volt. Röviden összefoglalta, hogy az előző nap mit végzett, hogy a főkapitánynak mindenről beszámolhasson. Közben megérkeztek a hadnagyok is jelentéstételre. Leültette őket a várkapu melletti kis bástyaszobában, és sorban meghallgatta beszámolóikat. Amikor végeztek a hadnagyok, még javaslatokat, kiegészítéseket tett az elhangzottakkal kapcsolatban. Parancsba adta, hogy azonnal kezdjék el a várvédelmi előkészületeket.

Három emberével most már a szécsiszentlászlói, a dobronaki és a bántornyai váracsákhoz sietett. Különösen a dobronaki várparancsnokkal beszélgetett el hosszasan. Ezt fontosnak tartotta hadászati-védelmi szempontból. Visszafelé a kámaházi kis védelmi őrséget is figyelmeztették a török közeledéséről. Néhány jó és hasznosnak vélt harcászati tanácsot is adott a kapitány a kis létszámú őrség parancsnokának.

- Igaz-e, kapitány úr, hogy itt, Kámaházán állt az Attila-fa? - kérdezte Jóska, aki ugyancsak bőbeszédű volt, és minden történet érdekelte, ami a Mura menti tájhoz fűződik. Szerette ezeket aztán a ráérő estéken, borozgatás közben, kissé talán kiszínezve is elmesélni társainak. Az Attila-fa történetéről hallott valamit, de nem tudta részletében, teljes valóságban azt.

- A legenda szerint igaz, Jóska - felelt a kapitány.

- Nem mondaná el?

- Most más dolgunk van! Nem érünk rá ilyen dolgokról csevegni! Meg kell szerveznünk a vidék biztonságos védelmét a török ellen.

- Csak röviden mondja el! - erősködött az új szolga.

A többieket is kíváncsivá tette Jóska kérése, azért ők is könyörögtek a kapitánynak, hogy ismertesse meg velük is az érdekes történetet.

- Jó - egyezett bele végül is Miska, és mesélni kezdett:

- Azt tudjátok ugye, hogy Attila hun király seregei a mi vidékünkön is jártak az V. század közepe táján. A király nevéhez több legenda is fűződik, mint az a nagy fejedelmeknél szokás. A kámaházi Attila-fa története a hun király feleségének, Kámának a legendája.

A legendát így örököltette meg a szájhagyomány: „Attila, a hunok legyőzhetetlen királya, a magyarok elődjének nagy fejedelme, egy győztes csatából visszatérve, megpihent a település egy kisebb völgyében. De az ellenség néhány marcona harcosa utolérte. A király egy fa mögé ugrott, és a fa felfogta a feléje hajított keletgő lándzsát, s megmentette az Isten ostorának életét. A fát aztán a nép Attila-fának nevezte el. Attila pedig házat emeltetett azon a helyen Káma királyasszonynak.” Így szól a még ma is élő Kámaháza-legenda.

- No, de elég a szócséplésből, gyerünk haza!

- Köszönjük, kapitány úr, az érdekes történetet - hangzott egyhangúlag.

Dél már jóval elmúlt, amikor a várba érkeztek. A főkapitány már várta Miskát.

- Gyere rögtön a szobámba! Fontos híreim vannak.

- Máris, főkapitány uram, de előbb magamhoz veszem a jegyzeteimet.

- Jó, de siess!

Néhány perc múlva már a várúr szobájában volt. A diófából készült masszív asztalon kiterítve látta Alsólendva és környéke aprólékosan megrajzolt térképét.

- Délelőtt Csáktornyán jártam, amint magad is tudod. A vár urával alaposan meghánytuk-vetettük a török támadás várható fejleményeit és következményeit. Bizony, mondom neked, nem lesz könnyű feladatunk, ha meg akarjuk úszni ezt a támadást nagyobb veszteség nélkül. Jól meg kell szerveznünk a védelmet. Hány várvédőnk van jelenleg? - kérdezte Bánffy.

- Úgy száz lovas és mintegy nyolcszáz zsoldos gyalogos.

- Kevés - állapította meg amaz. - Be kell hívni még vagy száz lovast és kétszáz-háromszáz gyalogot.

- Ez nem megy, főkapitány uram. A kis jobbágyfalvak néhány családtagjaiból még a felét sem tudjuk most hirtelen összehozni a nagy munkálatok miatt. Jobb lenne, ha a szomszédainkhoz fordulna kegyelmed, vagy a császári udvarhoz, hogy ők küldjenek segítséget: embereket, lovakat, fegyvereket és élelmet.

- Abból a tálból aligha cseresznyézünk - sóhajtott a főkapitány. - A magunk erejére kell támaszkodnunk csupán. Talán Zrínyi segít egyedül.

- Bellatinc vagy Nádasd urai talán kiségitenek bennünket - gondolkodott hangosan a fiú.

- Lehet. Megpróbálhatom, de semmi reményt sem fűzök hozzá.

Még sokáig beszélgetett, tervezett a két sokat tapasztalt katona.

Ezután a vár kapitánya végigjárta a bástyafalakat. Ellenőrzött minden őrszemet. Megkérdezte tőlük az új jelszót, amit hajnalban adott ki a hadnagyoknak. Kisétált még a külső várfalakon túlra is, hogy lássa, végrehajtották-e parancsait katonái. A Csonka-domb tetején örködtől meg is kérdezte a jelszót.

- „János, a szerelmes” - adta meg a választ az.

- Jól van, Dani. Csak őrködj figyelmesen, és jelents minden furcsa dolgot, amit észlelsz a közeledben, mégha a várvédők valamelyike kószalna erre, akkor is. Még a fehérchselédekről se feledkezz meg!

- Úgy ügyelek, kapitány uram, mint a róka a lesen.

- Jól van - hagyta ott az őrt.

Bement a saját munkaszobájába. Abban nem volt más, mint egy fenyőfadeszkából összetákolt ágy. Rajta farkas-, szarvas- és vaddisznóbőr takarók. Fogasként a falba vert facsapok szolgáltak. Azon lógtak tartalék fegyverei meg a Jánostól, a hűséges szolgájától kapott gyorstüzelő pisztoly a lőporszaruval. Teljesen elérékenyedett, amikor az öregre gondolt. - „Vajon boldog-e? Nem kívánczik-e vissza az alsólendvai várba? És mi van Milenával, a fiatal, csinos leányszóval? Gondol-e rám vagy teljesen elfelejtett már?” - szinte sírhatnékja támadt e gondolatoktól. - „Látom-e még öreg szolgálmat, fegyvertársamat, nevelőapámat, aki megígérte, hogy visszajön vagy jönnek?” - szakadtak fel lelkéből a torokfojtogató szavak...

- Kapitány úr, kapitány úr! - hozták vissza a valóságba Jóska izgatott kiáltásai.

- No, kigyulladt a várbástya, vagy leomlott egy torony?!

- Egyik sem. Kémet fogtunk!

- Hol van?

- A főkapitány úrnál.

Gyorsan magához vette fegyvereit, és rohant a toronyszobába.

- Gyere, Miska! Egy néma jómadár került a kalitkánkba, de nem akar beszélni. Hallgat, mint csőr a lukban.

- Majd szóra bírjuk - így a kapitány.

Megkezdődött a kihallgatás. Először csak kihallgatás, azután meg vallatás.

- Milyen nyelven beszélsz? - kérdezte a fogolytól.

Semmi válasz.

- Jól van. Ha nem akarsz most beszélni, majd szóra bírunk holnap vagy holnapután, de az is lehet, hogy csak egy hét múlva, amint a várbörtön barátságos cellájába zárunk étlen-szomjan. Vigyétek a tömlöcbe - szólt ki a két ajtónálló őrnek. - De vigyázzatok a madárkára, mert fontos zsákmány ez nekünk! Úgy veszem észre, hasznos adatokkal fog kirukkolni.

- Szeretném tudni, kiféle, miféle szerzet a foglyunk! Török, német, magyar?!

- Nem néz ki töröknek. Egy alávaló áruló közülünk, aki jó pénzért még az édes szülőanyját is eladná, elárulná...

- Lehet, hogy igazad van.

- Majd kiderül pár nap múlva - mondta a kapitány. - Az ilyen rongy alakok hamar beadják a derekukat minden rábeszélés vagy fenyegetés nélkül is.

Így is történt. Már a harmadik napon megszólalt a madárka. Elmondta, hogy a kanizsai pasa bízta meg a kémkedéssel. Ha fontos híreket tud összegyűjteni, akkor gazdagon megjutalmazza. Elmondta a megbízatás lényegét is.

- És te, nyomorult, elhitted ezt a mesét? Küprilli a legtöbb idegen kémjét a jó szolgálatok fejében egyszerűen lefejezteti. Tudtad ezt?

- Nem - felelte a szerencsétlen.

- Most pedig azt mondd el, hogy milyen stratégiai előkészületek folynak Kanizsán? - kérdezte a kapitány.

- Nem sokat tudok, nagyuram. Engem nem avattak be a terveikbe.

- Látom, hogy hazudsz! Vissza akarsz kerülni a mélybe?

- Könyörgöm, kapitány úr, alig tudok valamit.

- Azt a valamit szeretném hallani! Nem vagy te olyan ostoba, hogy bekötött szemmel járj a világon! Meg aztán a megbízatásod tartalma is sok mindent elárul rátermettségedről. Halljam!

Egy kis ideig hallgattak, majd nagy sóhajok közepette a fickó beszélni kezdett.

- Három fontos dolgot kellett volna kikémlelnem, és megtudni mindent, amit csak lehet, ezekkel kapcsolatban. Pontos adatokat kellett gyűjtenem magáról a várról, a várvédőkről, a fegyverzetükről, a tartalék élelmiszerkészletükről. Minden apró dolgot fel kellett volna jegyezmem.

- És hol van a jegyzeted?

- Ne adja a tudatlant, kapitány úr! Minden holmim maguknál van. A fogdmegei pucérra vetkőztettek, és elvitték a ruháimat. Majd megvett az Isten hidege abban az átkozott nyirkos, dohos és hideg ólban. Nézze csak meg, hogyan kaptam vissza! Mintha kutyák marakodtak volna rajta - mutogatta siránkozva.

- Majd kapsz helyette egy fehér vászonlepedőt, ha nem mondd el a tiszta igazságot - jegyezte meg a kapitány hidegen.

- Esküszöm az egy élő Istenre, édes szülém lelke üdvére és minden szentekre, hogy az igazat mondom - esett kétségbe az. Hirtelen a kapitány lába elé vetette magát. Átkarolta annak lábait, megcsókolta szattyánbőr csizmája orrát és siránkozni, rimánkodni kezdett: - Az igaz keresztény emberek nem lehetnek kegyetlenek. A kapitány úr jószívúságáról az egész környék beszél. Nem teheti velem azt a szégyent, hogy...

- Nem is én teszem, hanem a hóhér - vágta el élesen annak szavát. - De folytasd!

- Mit? - ámult el amaz.

- A feladatod további részét.

- Meg kellett figyelnem a szomszéd várak és a kisebb földerösségek védelmi rendszerét, a katonák hangulatát. Ezzel kapcsolatban is minden lényeges dolgot lejegyezni.

- Ezt hogyan képzelted el?

A fogoly néma maradt.

- No - szólt rá keményen a vallató.

- Le... le... kellett volna ütnöm egy őrt...

- Megölni, mi!?

Újra hallgattak egy darabig.

- Annak a ruhájában férközhettem volna be mindenhová - sóhajtott az áruló.

- Folytasd!

- A legfontosabb feladatomban az lett volna, hogy valamilyen módon bejussak a várba, és a védőktől megtudjam a védekezés teljes tervét.

- Vigyék vissza a cellájába! Adjatok neki enni, inni bőven, s két napig rá se nézzetek! - intett az öröknek a kapitány. - Pista!

- Parancs, kapitány úr!

- A szemetek azért rajta legyen! Úgy figyeljétek, hogy az esetleges bűntársa is, ha van neki, a markunkba kerüljön.

- Meglesz.

- Végül is megtudtuk, amit akartunk - mondta a kapitány.

- Én is azt hiszem - hagyta helyben a várúr. - Vagyis ahogy elterveztük, gondoltuk, azt a tervet kell részletesebben kidolgoznunk. A vár védelmének megszervezését rábízhatjuk az első hadnagyra. Megbízható, értelmes és jó ötletei vannak. De te azért beszéld meg vele a fontosabb lépéseket!

- A várfalakon kívüli mezei, azaz inkább dombvidéki csatát pedig jómagam készítem elő - szólt a kapitány. - Korán reggel majd jelentkezem újra, ha nem jön közbe valami.

- Csak azt tudnánk, hogy a török mikor szándékozik támadni? - morfondírozott hangosan a főkapitány.

- Pár napunk maradt a szervezésre és felkészülésre.

- Miből gondolsz?

- Gondolkozzon csak, főkapitány uram! Két-három nap nem elég ahhoz, hogy azt a sok adatot összegyűjthesse a kém. Legalább tíz napra lett volna szüksége ehhez - érvelt a fiú.

- Okosan mondod. De ha több kémeket küldött, akiknek sikerült az anyaggyűjtés?

- Az nem lehet! Olyan járőrvédelmet szerveztünk meg, hogy azon átszökni lehetetlen.

- Legyen igazad! - bizakodott az.

Miska még egyszer magához rendelte a hadnagyokat és az őrmestereket. Mindent elmagyarázott nekik. Főleg az éberségre hívta fel a figyelmüket. Parancsba adta, hogy aki a várvédelemről és a közelgő török támadásról bárhol, bárkinek akármit is mond, azt rögtön verjék vasra. Dutyiba vele!

Szeptember utolsó péntekén, alig éjfél után jelentették Miska kémei, hogy furcsa mozgólódást észleltek Völgyifalu irányából. Valamivel később Nempti felől is jött a megfigyelő jelenteni, hogy a novai erdőben hemzsegek a törökök. Majd befutott a muraközi futár is. Ő is török mozgólódásról számolt be.

- Tehát elkezdődött a tánc - gondolta a kapitány. Rögtön jelentkezett a főkapitánynál, és ismertette vele a tényeket.

- Le kellene adni a figyelmeztető lövést, hogy a környék népe még időben felkészülhessen. - mondta Bánffy.

- Várom még két emberemet, a legmegbízhatóbbakat. Ha azok is befutnak, és megerősítik a rossz hírt, azonnal intézkedem - így a fiú.

És így is történt. Mind a két futár erős török csapatmozgásról adott hírt. Úgy 300 lovas van velük. Tíz vagy tizenöt ágyút is vontatnak magukkal. Hogy hány a gyalogharcos, azt nem tudták még megközelítőleg sem kikémlelni, de több ezer, az biztos.

A kapitány a tüzszerészeknek kiadta a parancsot, adják le a figyelmeztető lövéseket, hogy a környék mezőn szorgoskodó népe megtehesse a kellő intézkedéseket, bár amit csak lehetett, már mindent biztos helyre szállítottak, és elrejtettek a gyújtogató, fosztogató török-tatár hordák elől. Még az állatokat kell majd biztonságba helyezni a mindent elnyelő, lápos-ingoványos, védő-rejtő vízivilág rengetegének bozótjai, bokrai, sűrűn benőtt berekfái közé. Benne a járható utakat csak az öregebb emberek ismerik. Háború esetén ők irányítják az állatokat biztos helyre terelő legényeket. Most is ezt tették. A Mura menti síkságon, a mocsaras lápon a kis falvak jobbágy családjai minden vagyonkájukat, állataikat és élelmüket el tudták rejtteni a csak általuk ismert biztonságos helyekre. Egyedül szalmatető s vályogviskójukat nem tudták megvédeni a gyújtogató, pusztító török martalócoktól. Azok legtöbbször a tűz martalékai lettek. De életük, kenyerük megmaradt a legtöbb esetben.

A figyelmeztető lövés egyben azt is jelentette, hogy a környék hadinépe azonnal jelenjen meg a várban. Előtte már a betegeket, öregeket, gyerekeket és az asszonyokat is befogadták a várba. Ott sokukat fel tudják használni a várvédelem különböző munkálatainál: vizet forralnak, köveket hordanak, tüzet raknak vagy inkább oltanak, sebesülteket ápolnak stb. Néhány rátermettebb asszony és lány még a fegyverek töltését is vállalta.

A főkapitány Miskával és az első hadnaggal még egy utolsó stratégiai tanácskozáson végleg rögzítették a védelem fontosabb részleteit, s mindenki ment a maga dolgára.

A kapitány három őrmesterével és a mintegy száz lovassal elhagyta a várat. Egy szakasz délkelet felé tűnt el az erdőben. Két szakasz pedig északnyugatnak. A kapitány a Csonkadombon levő, előretolt váracsszerű, megerősített őrséget látogatta meg.

- Kapitány úr! - jelentkezett az egyik megbízható embere. - A török fontosabb erőit a hosszúfalui erdőségben vonta össze. Egy részük pedig Dobronak felé tart.

- Hol vannak a keleti irányból jött törökök? - kérdezte a kapitány.

- Nem látni őket sehol. Úgy eltűntek, mintha a föld nyelte volna el őket - mondta az.

- Pedig a föld csak akkor nyel el valakit, ha eltemetik, vagy akarva ássa be magát. Ez valamilyen csel lesz - gondolkodott hangosan Miska. - Északról megtámadni a várat?! Nem, ilyen baklövést nem követ el a török. Peti, gyere csak ide! Vidd el ezt a írást rögtön az első hadnagynak a várba! Utána lóhalálában vágtsz Völgyifalu irányába! Jól nyisd ki a szemed, füled! Kell, hogy valamilyen fontos dolgok történjenek a hátunk mögött. Meg kell tudnod, hogy mit tervez ez a csavaros eszű török vezér. Azt már gyanítom, hogy fő célja valóban a vár elfoglalása, de furfanggal, pánikkal, megtévesztő hadmozdulatokkal, színlelt támadással és félrevezető csatározással meg akarja törni az ellenállásunk jól megszervezett rendjét.

Látszattámadást intéz Hosszúfalú irányából, hogy elvonja figyelmünket.

- Ebben lehet valami - mondta amaz, s máris vágatott a vár felé.

A kapitány még a csonka-dombi őrség parancsnokának adott néhány utasítást.

Egy ötven főből álló zsoldos gyalogot előrehelyeztek vagy ötven-száz méterre a megerősített váracsból. Rajvonalban sorakoztatták fel őket, illetőleg úgy, ahogy a terep engedte, mintegy százhusz-százötven méter szélességben. Mindegyiknél legalább tíz darab robbanó gömb volt „vastarisznyában”, amit a horvát Sztévó, az ügyes kezű és eszű tűzszerész készített. Ez egy nagyon fontos fegyver volt. Ha sikerült időben a gyutacsát kellően aktivizálni, vagyis meggyújtani s az ellenség soraiba dobni, egyszerre több embert is leterített, harcképtelenné tett, hiszen apró roncsoló szilánkjai, éles repeszei, szegecses töltete nemcsak a fedetlen testrészeket sértette meg, de áthatoltak azok még a ruházaton is, hogy úgy ártsanak.

- Őrmester, tudják az emberei kezelni ezeket a robbanó golyóbisokat? - kérdezte a kapitány.

- Mindegyik, uram. Csak azok vannak előőrsben, akik megfelelő kiképzésben részesültek. Mindegyikükért személyesen felelek - mondta kissé megsértődve az.

- Háború van, őrmester! Nem kockáztathatunk! Mindenre alaposan oda kell figyelnünk! Mi nem hibázhatunk nagyot, mert ártatlan emberek ezreinek élete függ tőlünk! Csak ezért vagyok kissé szigorúbb és kíméletlenül őszinte veled is.

- Rendben, kapitány! Minden jó lesz, de azért nem ártana erősítésről gondoskodni. Szerintem innen ér majd bennünket a támadás először.

- Az meglehet - hagyta rá a kapitány. - Majd intézkedem, hogy a tartalékból juttassanak ide vagy ötven gyalogost.

- Köszönöm, de inkább száz legyen - távozott az.

A kapitányhoz közben a Nemti felé kiküldött szem érkezett meg. Sárosan, fáradtan bukott le a lóról.

- No, mi újság, Gyuri?

- A kapitány úr jól sejtette. A Hosszúfalú felőli támadás valóban csak álcázás. Több ezer török kúszik-mászik a Csonka-domb felé. Jancsival elkaptunk egy kémnek tűnő kopaszfejűt. Kiver-tük belőle, és bevallotta, hogy a támadás fő iránya valahonnan innen indul majd. De előbb megsemmisítik az itt lévő erőinket. Ágyúik zömét, talán tizenötöt is, ezen meg a másik

hegygerincen szándékoznak felállítani. Olyan ágyútűz alá veszik majd a vár minden fontosabb pontját, de főleg a főbejáratot, hogy onnan senki se jöhessen ki az itteni védők segítségére.

- Hol van az a kém?

- Hát, hát...

- Mit hápogsz!?! Csak nem...

- Jancsi egy kicsit erősebben találta megszorítani a pogány torkát...

A kapitány egy darab papirosra fölírt néhány sort. Azt átadta a futárnak, majd utasította, hogy azt rögtön vigye a várba. Utána még egyszer tárgyalni kezdett az őrmesterrel. Körüljárták a környéket. Minden fontosabb kiugrónál, emelkedőnél, mélyedésnél és facsoportnál megálltak, tanácskoztak, és végleges döntéseket hoztak.

- Uram! - jegyezte meg az altiszt -, a domb aljában, ott lenn, el lehetne helyezni vagy ötven embert.

- És?

- Azok csak végső esetben támadnának. Meglepnék az ellenséget rajtaütésszerűen. Soraikban bomlást okoznának.

- Jó ötletnek tartom. De mit szólsz hozzá, ha közvetlen a vár lábánál, a külső falakon kívül, ott, ahol a bodzabozótos és akácos erdőféleség van, ugyancsak elhelyeznénk két szakasz ügyesen vívó, bátor és elszánt legényt? Önkénteseket, akik még az ördög öreganyjától sem félnek.

- Ezek a pogányok még az ördögnél is rosszabbak. És mit tennének azok a vitézek ott a csalánosban? - érdeklődött az.

- Segítenének. Így két vagy esetleg három oldalról is megtámadhatjuk az ellenséget - mondta a kapitány.

- Helyes - gondolkodott el társa. - És beleszorítjuk őket a feneketlen mocsárba. Hogy dögöljenek meg mind! - ujjongott az őrmester.

- Csak lassan, barátom! Ne igyunk előre a medve bőrére! - intette józanságra a feljebbvalója. - Mindent megértett, őrmester?

- Meg.

- Akkor most én benézek a várba. Van ott is némi elintéznivalóm. Ezzel felült a Rigóra, és gyors vágatással a vár felé nyargalt.

A főkapitánnyal ismertette, hogy milyen intézkedéseket végzett eddig a várvédelmi teendőkkel kapcsolatban. Az jónak tartotta mindazt, amit és ahogyan tettek. Utána még megittak egy kupica szilvapálinkát, majd a kapitány megkereste az első hadnagyot, hogy a tartalékok ügyében beszéljen vele. Az először savanyú képpel fogadta a jóhírt, hogy a várőrség létszáma újra mintegy százötven fővel csökkenni fog, de hamar belátta, hogy más megoldás nincs.

- Beszélj az idősebb férfiakkal, a nagyobb gyerekekkel, sőt még az asszonyokkal is. Ők sokban tudnak segíteni. Ez a harc mindannyiunké. Az ő életüket is védjük.

- Ne aggódj, kapitány, lesz itt olyan hadsereg, amely csodákra képes!

- Kapitány! - jelentkezett az egyik toronyőr. - Egy újabb török kémeket fogtunk.

- Honnan tudod, hogy török?

- Bugyogós szoknyában van. A lábán török csizma. A fején turbány. Még a bűdös szaga is török - köpött egyet az őrr.

- Hozzátok ide! - parancsolta.

A kapitány alaposan megnézte emberét.

- Hát előkerültél, füstös? Már azt hittem, sohasem látlak!? Ugyancsak jól mehetett a sorod a pogány vendégségében, hogy még csak most jelentkezel - ölelte meg a jövevényt.

A körül állók akkora szemeket meresztgettek, mintha csodát látnának. A kapitány csak ennyit mondott: „A mi emberünk.” - És már vezette is a szobájába.

- Először is egy kancsó bort kérek! - mondta a cigány formájú.

- Hozzatok neki egy csöbör vizet, hogy emberi formája legyen! - nevetett Miska. - Utána jöhet az ital.

Hamar megvált felső gönceitől. Megmosta az arcát és a kezeit. Egyszerre fehér lett lányos arca. Közben az egyik katona behozott egy inget, pantallót, mellénykét és egy fejfedőt. Nem telt bele negyed óra, a kapitány előtt egy jóvágású fiatal ember állt, aki egy szuszra kiürítette az eléje tett félliteres bádögrét.

- Ez kell a magyar legénynek! - törölgette meg száját a keze fejével.

- Mondjad!

- Sok újat már nem tudok mondani. Látom, a kapitány úrék hírszerző szolgálata is jól működött. Az előkészületek alapján, amit eddig tapasztalhattam, látom, hogy minden rendben van.

- Újdonság?

- Csak annyi, hogy egy nagyobb török sereg jön még Kanizsa felől. Azt egy tatár kán vezeti. A nevét sajnos elfelejtettem. Olyan furcsa, hogy nem tudtam megjegyezni. Rajtaütésszerűen akarják a várat megtámadni Hosszúfal felől, ha a csonka-dombi kísérletük dugába dőlne, rosszul sülne el.

- Valami okosat kell kieszelnünk, hogy visszaverjük a török támadását. Ha pihentél, akkor menj el a környék falvaiba, és segíts nekik! Néha egy jó szó, egy biztató meggyőzés mindennél többet ér. Jó lenne, ha közben azért nyitva tartanád a szemed, és alaposan ellenőriznéd az ellenség hadmozdulatait.

- Kapitány úr!

- Tessék, fiam.

- Bellatinctól és Nádasdtól kértek segítséget?

- Azt hiszem.

- És mi a helyzet?

- Eddig még nem kaptunk semmilyen választ. A főkapitány szerint kevés reményünk van rá, hogy küldjenek támogatást.

- És mit mond minderre Zrínyi?

- Ő megígérte, hogy megpróbál segíteni. De az attól függ, hogy őt mennyire fogja szorongatni az oszmán. Talán tudod, hogy a török fő célja végül is nem az alsólendvai vár, hanem a csáktornyai.

- De ahhoz, hogy Zrínyit várfeladásra kényszerítse, először minket kell elfoglalnia, minket kell megsemmisítenie.

- Ezért vagyunk mi most nagyobb kutyaszorítóban - állapította meg józanul a kapitány.

- No, indulj! Tudod, hogy mit kell tenned?!

- Mint mindig - felelte az.

Miska, a vár kapitánya, újra elhagyta a várat. Kilovagolt Hosszúfalu irányába. Vigyázva, megfigyelve minden gyanús dolgot, lépegetett le az enyhe hegyoldalon, a sűrű fák védelme alatt. Szinte lépten-nyomon megállították az éberen őrködők, a megfigyelők.

- Hol van az alhadnagy? - kérdezte meg Mirkót, a szlovén embert.

- Ott, abban a bozótos kiszögellésben!

- Odaügetett, azaz csak ügetett volna, mert az egyik zsoldos figyelmeztette, hogy álljon meg, és szálljon le a lóról.

- Ugyan minek? - kérdezte csodálkozva.

- Majd az alhadnagy úr elmondja. Úgy látom, jön is már.

- Jó napot, Ferenc! Minden rendben van?

- Úgy gondolom, hogy rendben, kapitány úr - felelte a megkérdezett.

- Azt megmondaná, hogy mért kellett leszállnom a lovamról, s most itt szobrozkok?

- Persze, csak jöjjön velem! - indult magyarázat nélkül az alhadnagy. Végigvezette a kapitányt a jó védelmi pontnak tűnő, szélesen kimagasló domb körül, de előbb megmutatta neki a titkát.

- Mit lát ezen a tisztás sávon, kapitány úr?

- Semmit. Mit kellene látnom? Olyan, mint körülötte minden.

- Most figyeljen ide! - azzal kezébe vett egy ott heverő, mintegy kétméteres karót, és a gyöpöt jó erősen megnyomta vele. Abban a pillanatban megmozdult egy darab gyeptégla. Belezuhan a földbe ásott mély gödörbe, amelynek az aljáról kihegyezett akácfacölöpök meredeztek félelmetesen az ég felé. - Lépjen közelebb, de vigyázva, mert számtalan ilyen medvefogó verem van itt végig elrejtve. Még ott a bokorban is van egynéhány két-három sorban.

- De ez a védekezési mód kétélű fegyver is lehet! - kiáltott fel megdöbbenve a kapitány.

- Ez így igaz, de mi erre is gondoltunk. Minden ilyen csapda előtt, a mi oldalunkon, elhelyeztünk egy-egy különleges ismertető jelet, gallyat, törzsököt, levélsomót vagy élőnek tűnő szelencefát. Csak arra kell ügyelnünk, hogy ezt kihasználjuk. Egyébként minden emberünk tud róla, aki ebben a körzetben harcol.

- Kinek az ötlete volt ez?

Az öreg szlovén Mirkóé. Azt mondja, hogy a szlovéniai hegyekben sokszor fogott így farkast meg medvét.

- Bárcsak sikerülne neki itt is a törökfogás! - sóhajtott a fiú. - De vigyázzatok, nehogy magatok essetek bele a saját csapdátokba!

- Vigyázunk. Itt olyan védelmi vonalat építettünk ki, hogy több ezer törököt képesek leszünk megállítani, amely Nemti vagy Nova felől igyekszik erre. Erről a magaslatról jól belátható a Dobronaki-síkság, meg a várra is kitűnő a rálátás.

- Hol vannak a katonák elhelyezve? - érdeklődött a kapitány.

- Körülöttünk minden lényeges támaszponton, biztonságosnak vélt csúcson, úgynevezett „faerődökben”, homokszikla-üregekben. Egyedül a déli és a délnyugati oldal védtelen, de onnan nem várható támadás, hiszen a mocsáron keresztül ütőképes erőket nem vonhat össze a török - mondta az alhadnagy.

- Talán ezt is megoldhatjuk - gondolkodott el a kapitány, de még nem szólt a lehetőségről. Ugyanis olyan titkot kellene nyilvánosságra hoznia, amelyről csak a legbizalmasabbak tudnak. Ez a Bánffy-kúttal kapcsolatos. - „Ha nagy veszélyben lesz ez a támaszpont, akkor meg kell tenni - döntött -, mert a vár védelmét már így is eléggé legyengítették azzal, hogy többszáz védőt kivontak, és a külső, dombvidéki harcra osztották be őket.”

Visszaügetett a Csonka-dombra jó nagy kitérővel. Valahogy úgy érezte hatodik érzékszervével, hogy ott lesz a legádázabb a törökök támadása. Útközben nem tapasztalt semmi különöset. Halotti csend telepedett a környékre. Vihar előtti csend. Olyankor lehetett ezt a furcsa feszültséget érezni, tapasztalni, amikor hirtelen égiháború zúdul a világra. Miska is érzett valami megmagyarázhatatlant. Nyugtalan lett. - „Vajon megtettem mindent?” - tette fel a kérdést önmagának. - „Meg tudom védeni ezt a szegény, meggyötört népet a török veszély ellen? Nem kellett volna-e határozottabban követelni a császári segítséget? Hiszen mindig azt hangoztatják, hogy az alsólendvai vár egyik fontos védelmi pontja a végek erődvonalának. Segítséget kellett volna még kérnünk a körmendi és a szentgotthárdi várkapitányoktól is. Náluk most aránylag nyugalom van. Pár száz emberrel sokat segíthetnének.” - De nem töprenghetett tovább. Hívta a kötelesség. Meg már alig állt a lábán. Pihennie is kellett.

A Csonka-dombra előretolt földerdődtmény parancsnokát megkérte, hogy reggel a kora hajnali órákban ébressze föl, ha eltalálna aludni, majd leheveredett egy vén odvas tölgyfa tövébe. Az egyik katona adott neki egy pokrócot, hogy betakarózhasson. Már kimutatta fogát az őszi éjszaka hűvössége. Úgy gondolta, hogy el sem aludt még, amikor valaki erősen megrázta a vállát, és a fülébe mondta:

- Kapitány úr! Kapitány úr! Elkezdődött a tánc! Jönnék az átkozottak!

- Hogy a pokol tüze égesse el őket! - fakadt ki a fiú félig még álmosan. - Hol vannak a futárok?

- Itt, kapitány úr - ugrott elé egyszerre három legénye.

- Jóska, te itt maradsz a közelemben! Imre, te vágtsd lóhalálában a várba, és közöld a főkapitány urammal a hírt! Szólj az első hadnagynak is! Utána rögtön gyere ide vissza! Te pedig, fiú, rohanj, ahogy csak a lábad vagy a lovad bírja, Ferenc alhadnagyhoz! Mondd el neki az itteni helyzetet! Úgy látom, az ágyúkat már töltik is a szurkosok, hogy közápor alá vegyék a bástyafalakat és a főkaput. Remélem, gyújtóbombájuk nincs... - Még be sem fejezhette a megkezdett mondatát, amikor a domb oldalán megjelentek az első török harcosok. Az első tűzvonalba sietett az őrmesterrel, hogy ott segítsenek, irányítsanak.

- Engedjétek őket minél közelebbre, amennyire csak biztonságos! - adta ki parancsait az őrmester. - Most! - kiáltotta el magát. Vagy ötven vasgolyó röpült izzó farokkal a két-három sorban tülekedő törökök közé. Óriási robbanássorozat rázta meg a levegőt. Mintha a pokol tüze szabadult volna ki bilincseiből. Föld, fa, ember és még ki tudná megmondani, mi minden emelkedett a levegőbe, ahogy megmozdult alattuk a talaj. Remegett, zúgott, dübörgött, mint a

viharok által felkorbácsolt tenger vize. A lelket dermesztő, fülsiketítő robajba kétségbeesett emberi ordítások és jajgatások vegyültek. Néhány percre látni sem lehetett a füsttől.

- Hát ez sikerült! - nyugtázta a sokat tapasztalt idősebb katona, majd szólt a kétoldalt levő katonájának, hogy adják tovább: „Így kell megoldani ezután is a sorozatos rohamok visszaverését! Legyetek állandó kapcsolatban egymással! Figyeljete mindenre, s közös döntés után a tizedesek utasításait végrehajtván, cselekedjete! Ha már sehogy sem bírtok a túlerővel, vonuljate vissza a másodállásokba, ahol már vár a kiegészítő osztag. Fegyvert, lőszert, életet mentve vonuljate vissza kellő időben!” - tette még hozzá.

Közben a szemben lévő dombgerincről záporosóként bombázták a török ágyúk a vár minden jelentősebb pontját. Oda se ki-, se bemenni nem lehetett. Szabad szemmel is meglátszottak a falakon keletkezett rések, kőomlások, de ezeket könnyen helyrehozhatják a harcok szüneteiben. Annál aggasztóbb volt az, hogy a kapitány semmit sem tudott arról, hogy mi lehet az az égre szálló füstgomba, amely a várfalak mögöl emelkedett a magasba több helyen is. Csak késő délután tudta meg, hogy az asszonyok hatalmas rézüstökben vizet és szurkot forraltak, hogy az esetleges támadókat nyakon öntsék vele, ha arra sor kerülne.

Sokáig nem töprenghettek, mert újabb támadást jelentettek az örök. Most már óvatosabban közeledtek a pogányok. És csak egy vonalban törtek előre, nem úgy, mint a birkacsorda.

- Ezeket a puskákkal kell leteríteni! - utasította a védőket az őrmester. - Egészen közről célozzate! Akinek a fegyvere csütörtököt mond, az használja a pisztolyát vagy a kardját végső esetben! Egy török sem törhet át a vonalunkon!

De könnyű a harc menetét elképzelni, megtervezni. A valóságos helyzetben legtöbbször másképpen alakulnak a dolgok.

Az előretörők első sorát sikerült még visszavetni, de utánuk már tömegesen rohantak a magyarokra a szinte megvadult pogányok. Arra sem volt idő, hogy a puskákat újratöltsék. Olyan gyorsan és akkora létszámmal rohamoztak a turbánosok, hogy lehetetlen lett volna őket megállítani.

- Hátra! Hátra! - ordította túl az őrmester a harci zajt. - A bombákat! A bombákat! - esett kétségbe.

A kapitány sem tudta hirtelen eldönteni, hogy mit ért a „bombákat” kiáltás alatt. - „Használják vagy ne hagyják?!”

A visszavonulás úgy-ahogy sikerült. Újra a rohamozók közé repültek a tűzfarkú vasgolyók. A török már a győzelem mámorában úszott. Jóformán egymást taposva zúdultak előre a magyar védősáncok felé.

És ekkor újra kinyílt a pokol szája. Megmozdult a föld. Robbanások egymásutánja rázta, tépte, lyuggatta a dombvidék erdős-bokros talaját. A felhőként gomolygó füstoszlopoktól, az erős puskaporszagtól minden élőlény fuldoklott. Csak a halottak túrték némán, mozdulatlanul ezt a pokolbéli ördögök által is megirigyelt, mindent elpusztító tűzijátékot.

- Most a baloldali tartalékot! - adta ki a kapitány a parancsot, amikor egy kissé kitisztult körülöttük a levegő. - Jóska, rohanj! Támadják meg hátulról az istenteleneket! Őrmester, az erődből lövessen abba a gyülekező hordába a kartáccsal!

- De kapitány?! Bennünket is eltalálhatnak?

- Ez parancs!

- A maga felelősségére! - s máris intézkedett, de odakiáltott az embereinek, hogy vigyázzanak.

- Kellene még az erődből öt önkéntes is, aki ért az ágyúk kezeléséhez, de előbb használóik megsemmisítéséhez. Meg kellene legalább két török ágyút szereznünk, s hátulról zúdítanánk tüzet a saját fegyvereikkel rájuk.

- Jó, de nem kellene a bodzásból is kirendelni az embereket, kapitány úr? - kérdezte Karcsi, az öreg őrmester. - Ott ülnek a seggükön, mi meg azt sem tudjuk, hogy hol van a fejünk?!

- Még nem. Az a gyanúm, hogy most nem vet be nagyobb erőket Küprilli. Ezekkel meg magunk is könnyen elbánunk, hiszen az erődből még senkit sem mozgósítottunk. Ha sikerül megkaparintanunk két-három ágyút üzemképes állapotban, ha a baloldali tartalékot is bevetjük, s magunk is támadásba lendülünk, akkor beleszorítjuk a pogány ördögöket a fene-
ketlen mocsárba, vagy fejvesztve rohannak vissza, ahonnan jöttek.

- Persze már csak azok, akik megmaradnak belőlük - ujjongott az őrmester.

- Ne féltsd te a pogányát! Annyi van belőlük, mint réten a fűszál. De amint látom, újabb roham kezdődik.

- Kapitány úr! Kapitány úr! - kiáltott fel egyik katona.

- Mi van, Gábor?

- Odanézzen! Két ágyú lövi a törököt!

- Ez sikerült! - tört ki örömrivalgásban a védők csoportja.

- Most rohamozzuk meg őket! - adta ki a parancsot a kapitány. - Mi a rohamadás jele?

- Huj, huj, hajrát kiáltunk, s már vágjuk is a fattyát.

- Hát akkor rajta!

Kísértetiesen repült végig a tájon a több mint kétszáz torokból a félelmetes „Huj, huj, hajrá!”, s megkezdődött a borzalmas életre-halálra menő kézitusája.

- Rajta, magyar, ne hagyd magad! Csak a sűrűjébe! Üsd-vágd, nem apád!

A három nyelven elhangzott biztatás túlharsogta a kardok összecsapásának csattogását, a puskák és pisztolyok durranását és a távoli ágyúdörgés zaját.

- Most kell iderendelni a bodzás-akácos rejtekében meghúzódó két szakaszt - futott át a kapitány agyán. - S mintha csak megrendelte volna, máris felhangzott jobboldalon az „Isten, Isten, légy velünk!” - harci kiáltás.

Az ellenség későn vette észre a veszélyt. Sokat harcképtelenné tettek közülük az oroszládként küzdő védők, akiknek még arra is volt tréfálkozni való kedvük a fegyelmezetten vívott csatában, hogy egy-egy jól sikerült vágás után odaszóljanak a túlvilágra költöző gatyás muzulmánoknak:

- Aztán szépen áruld a dongát, öcsém!

- Csókold meg a cimborádat a másvilágon!

- Máskor jobban ügyelj a kobakodra, pajtás!

- Élvezd az ibolya szagát a föld alatt!

A három oldalról történő rajtaütés megtermette a maga gyümölcsét. A török meghátrált. Elhanyagolva fegyvereit, eszeveszetten rohant vissza. Menekült.

- Utánuk, fiúk! - ordította az őrmester. - Írmagja se maradjon az átkozottnak!

- Megállj! - parancsolt a kapitány. - Az üldözést elvégzik a lovasok. Úgyis erre várnak. Nekünk most fontosabb dolgunk van annál, minthogy néhány pogányt elkapjunk. Mára már eleget kapott a muszlin. Össze kell szednünk a sebesültjeinket, a halottakat, és eltemetnünk őket. Ellátni a sebesülteket. A foglyokat beterelni a várba. Számítani kell a meglepetésre is. Újrarendezni sorainkat. Az a gyanúm, hogy a mai kísérlet csak erőpróba volt. A java még ezután következik, de nem ma. Talán két-három nap múlva, ha nem történik csoda.

- Igaza van, kapitány úr - enyhült meg a vén katona, s már osztogatta is utasításait.

- Tehát az első csatát megnyertük - szólt elégedetten a főkapitány, Bánffy uram, amikor Miska jelentette neki a Csonka-dombon lefolyt küzdelem kimenetelét. - Okosan megoldottátok. Büszke vagyok rátok! Ezt közöld a katonákkal is! Hány embert veszítettünk? - folytatta.

- Még nem lehet tudni. De sokat nem, hiszen a török támadását minden alkalommal jól megszervezve, bátran és igazi katonákhoz illő fegyelemmel vertük vissza - mondta önérzetesen a kapitány, majd megkérdezi: „Mi a helyzet itt, a várban?”

- Rend és fegyelem. A megnyugtató az, hogy minden épkézláb embert fel tudunk valamilyen módon használni. Még a gyerekeket is. Mindenki mélyen átérzi, hogy most nem szabad veszítenünk.

- Mi van a hosszúfalui oldalon? - tudakolta a fiú.

- Egyelőre nyugalom, bár ez is csak színlelés. Nem hiszem, hogy a kán ne kísértse meg szinte a lehetetlent is, s hogy ne támadja meg a várat. Egyik futárom jelentése szerint a novai hordák valahol ott csoportosulnak. Faltörő kosokat, romboló ágyúkat, gyújtogató bombavetőket és még számos, várostromhoz szükséges dolgot vontatnak magukkal. A kanizsai vezér ezt a támadást, úgy látszik, alaposan előkészítette. Biztosra akar menni és győzni.

- Kimegyek, hogy lássam saját szememmel a helyzetet - szólt a kapitány. - Egyébként az alhadnagy és Mirkó olyan csapdákat állítottak fel, hogy azt aligha ússza meg a pogány veszteség nélkül. Jó lenne, főkapitány uram, ha a várfalakat, a keletkezett repedéseket, téглаomlásokat s egyáltalán a kárt a kőművesek, ácsok és a ráérők hadinépe rendbehozná. Most pár napig nem kell tartanunk újabb támadástól. Az a néhány ágyúgolyó, ami átrepül a falakon, nem okozhat nagyobb gondot. Egyedül a tűzgyújtó golyóbisokra kell ügyelni. Hol van Sztévó, a tűzmester, beszélni akarok vele.

- A „műhelyében” - nevetett a főkapitány. - „Tüzes gombócokat gyárt, úgy tudom”.

A fiú megkereste Sztévót, aki valóban a számára hevenyében összetákolta, kötötővel ellátott „műhelyében” dolgozott.

- Jöjjön csak, kapitány úr! Ajándékot gyártok a töröknek - vigyorgott.

- És mi legyen az?

- Látja ezt a furesza kis jószágot? Akkora, mint egy kisebb tők.

- De minek rajta a két szarv?!

- Majd megtudja, ha kipróbáljuk.

- Kipróbáljuk? Itt?

- Dehogyan itt! Kivisszük a várudvar közepére. Mindenkit fedezékbe küldünk, s akkor...

- Te, furfangos tót, nehogy felrobbantsd nekem a várat, mert akkor elevenen nyúztatlak meg!

- Utána?! - kacsintott amaz. - Nem lesz semmi baj sem, kapitány uram! Érti az öreg Sztévó még a dolgát. Egy kicsit csak megtáncoltatjuk a rusnya férgét, ha a falak alá merészkedik.

Ekkor kivitték a furcsa, vaspántokkal körülbroncsolt golyóbist a szabadba. Mindenkit fedezék mögé parancsoltak. A kapitány és az öreg egy nagyobb homokkötőmb mögé húzódtak. Sztévó ekkor meggyújtotta a két kiálló szarvszerűség végét. Amikor azok izzani kezdtek, szikráztak, vagy öt-hat métert előre gurította a vörösre égetett téglával kirakott talajon.

- Vigyázz! Hasra! - kiáltott nagyot Sztévó, de hangját elnyelte az irtózatossá váló robbanás. Több száz szilánk, repesz, vasdarab, szegecs, szegesdrótdarab, éles kődarab repült szerteszéjjel mintegy tíz méternyi átmérőjű körben, apró gyújtogató lángok kíséretében. - Azt hiszem, sikerült megoldanom - nevetett boldogan az ember. - Most még egy próbát csinálunk, ha a kapitány úr megengedi.

- Jó, de minek?

- Hogy lássuk a hatását, az eredményt! - erősködött az.

- De nem lesz veszélyes?

- Ennél nem.

- Akkor rajta! - egyezett bele.

Sztévó a szájtató népekkel fatököket, gallykötegeket, deszka-darabokat, homokzsákokat, szalmacsomókat és különféle szerszámokat, lapátokat, söprűket, taligákat, vizeshordókat, létrákat stb. hordatott a várudvar közepébe. Azokat szépen elrendezte körben.

Némelyiket felállítva, másokat fektetve. Közéjük rakatta a szalmacsutakokat, rőzsepuslikat. A rendezvény közepére állíttatott még két létrát összekötve. Rájuk tett egy-egy köteg szalmakévet. Amikor mindennel készen lett, megparancsolta a „segédeknek”, hogy mindenki bújjon vissza a biztonságot nyújtó fedezékbe. Aztán kihozott még egy „tökgolyóbist”. Fedezékbe húzódott maga is a kapitánnyal. Újra élesítette azt, és a „színpad” közepére gurította. Nem kellett sokáig várniuk. Megismétlődött az előzőhöz hasonló robbanás. De most másképpen. Az embereket és fegyvereket jelképező kellékek ledöntve, átluggatva, behorpasztva heverték szétszórva s legtöbbször még égtek a szalmából és gallyakból szétrepült csomók. A két létra is több darabban égett ledöntve.

- Ezt az ajándékot szántam az ostromló pogány töröknek és a kutyafejű tatár hordáknak - jelentett ki büszkén Sztévó.

- Remek! Ezt jól kifundáltad, te tót! Megdicsérlek! - mondta a főkapitány, akit senki sem vett észre, pedig ő is végignézte az egész kísérletet.

- Nagyon ügyes - dicsérte meg katonáját a kapitány is. - Csak arra vigyázz, nehogy visszafelé süljön el ez a fegyver!

- A legmegbízhatóbb két emberét adta mellém az első hadnagy. A bombákat pedig olyan helyre tesszük, ahol sem tűz, sem víz, sem robbanás nem árthat nekik.

- Okos - jegyezte meg a kapitány, s kilovagolt a kapun.

A Csonka-dombon örömmujjongással fogadták a kapitányt.

- No, mi van? Minek örültek annyira? Talán vége van a háborúnak? Vagy megkaptátok a dupla zsoldot, hogy kitűnően harcoltatok?

- Kapitány uram, én jöni a hirel! Az én nágy jó uram, a Zrínyi nágy seregel jön a török megverni. Ő küldi nektek - adott át egy összehajtogatott, lepecsételt levelet, amelyen kívül ez állt: „Nagyságos Bánffy főkapitány uramnak vagy kapitányának, Mihálynak.”

Idegesen bontotta fel az írást. Benne Zrínyi arról tudósítja az alsólendvai vár főparancsnokát, hogy tartsanak ki még legalább egy napig. Nagyobb sereggel már elindult Csáktornyáról, hogy megleckéztessék a törököt. Ne tegyenek mást, csak védjék a várat. Ő hátba támadja a pogányt, s akkor két tűz között felmorzsolják őket, hogy még „hírmagjuk sem marad.”

- Jóska! Vidd ezt a levelet a várba! Add oda a főkapitány uramnak! Mondd meg neki, hogy mi az állásainkban maradunk. Megerősítjük magunkat.

Alighogy elküldte legényét, már jött Imre is jelenteni.

- Mi történt veled? Olyan boldogság ragyog az arcodon, mintha az esküvődre készülnél.

- Majd maga is megörül, ha elolvassa ezt! - nyújtott neki egy papírdarabot az.

És valóban, úgy változott át a kapitány arca egyre mosolygósabbá, ahogy olvasott. A végén nagyot kiáltott: „Örmester! Katonák! Bajtársaim! Megnyertük a csatát, amit még jóformán el sem kezdtünk. Gróf Nádasdy uram, 400 gyalogossal, tizenöt kisebb-nagyobb ágyúval és száz könnyű lovassal már elindult felénk, hogy a szemtelen pogányra megsemmisítő csapást mérhessen. Ez igen! Ki hitte volna!”

- Kapitány úr, a bajban tűnik ki, hogy ki az igazi barát - mondta az egyik zsoldos.

- Igazad van, komám. Imre, vidd a levelet, s add át Bánffy főkapitány uramnak! Mondd, hogy a hadiállapoton enyhíthet, de azért a toronyőrök, megfigyelő járőrök továbbra is teljesítsék éberen a számukra megadott feladatokat! Az elővigyázatosság sosem árt, s nagyon fontos!

Miska elgondolkodva ügetett a kanyargós erdők és bozótok közt húzódó ösvényen Hosszúfalú irányába. - „Ferencnek is el kell mondanom a jó hírt, hogy ők is gond nélkül tölthessék az éjszakájukat.” - Most, hogy a török veszély szinte elmúlt a fejük fölül, saját gondolataival kezdett foglalkozni. Még a legzsúfoltabb teendői közt is sokszor elébe tolakodott egy kép Dalmáciából, a kis kastély tornácának jelenete, amikor könnyes szemmel megölelte öreg és hűséges szolgáját, János bácsit. Akkor azt hitte, nem fog neki ennyire hiányozni nevelőapja, de tévedett. Minden ráérő órájában rá gondol. - „Biztosan nagyon boldog Ánika mellett! Még semmi hírt sem kaptam tőle. Pár nap alatt?!” - intette józanságra önmagát. - „Talán hónapokig is eltarthat, míg valamit hall róla. Messze van ide Szplit. De neki mégis hiányzik a sokat fecsegő vén csataló. Hogyan is mondta, János bácsi?” - próbálta szó szerint visszaidézni a búcsú szavait: „Meglásd, fiam, hogy egyszer csak meglepünk téged! De akkor már nem magam megyek, hanem hárman! Érted, hárman! Ezt jól vésd az agyadba! Viszek neked egy kulacs igazi dalmát vörösbort, de én a Lendva-hegyit kóstolgom majd. Vajon kire értette a harmadikat? Biztosan Milénára, kire másra! De szép is lenne!” - sóhajtott és maga elé képzelte a fiatal leányzót, aki kicsit megváltoztatta a fiú érzéseit a női nemmel kapcsolatban.

Eddig nem nagyon érdekelte a fiút a szépnem. A dalmáciai út után viszont úgy érezte, valami megváltozott benne. Többször is eszébe jutott öreg szolgája, vagy talán ösztönszerűen is a lányra gondolt. Ki tudja. Az azonban biztos, hogy a harcok legádázabb pillanataiban is képzelete felvillantotta előtte a pazar tengerparti kis házikót és a fiatal vonzó teremtet. Persze ő ezt János bácsi számlájára írta, hogy vele foglalkozik gondolatban, de ha a lelke mélyére nézett volna, akkor biztosan megtudja, hogy a képzelődés igazi oka egy kedves lány, akit csak nemrég ismert meg.

- Hová, háová, földi? - állította meg egy erélyes hang.

A fiú felocsúdott töprengéséből, s akkor látta, hogy már a nemti földvár környékén jár.

- Hát csak úgy eltévedtem - adta a csodálkozót.

- Szóval, eltévedtél?! - ingatta fejét a katona.

- El - volt az egyszerű válasz.

- Gyakran jársz erre? - faggatta tovább az.

- Elég gyakran.

- És ahhoz mit szólnál, ha bevinnénk egy kicsit húsülni?!

- Elég hűvös van így is.

- De nem elég ahhoz, hogy tisztességet tanulj! Különben is látom, hogy lopott ruha van rajtad. Kitől csented el? Kit nyuvasztottál ki érte?

- Ez a saját ruhám - vált keményebbé Miska hangja.

- No, no, csak ne szájalj, mert megbánod!

- Vagy te...

- Jól van, Jani, ismerem én a kapitány urat - lépett elő a bozótosból Gyurka, egy másik katona.

- Hát ti mit kerestek itt? - kérdezte tőlük.

- Semmit. Most ráérünk. Egyébként hallotta a kapitány úr a nagy újságot?

- Nem én. Mi az? - adta a tudatlant.

- Nádasdy és Zrínyi megindultak a török ellen. Kapitányunk azt mondja, mert neki is megküldték az értesítést, hogy most a török nem ússza meg szárazon. Úgy megleckéztetik a gonosz pogányát, hogy egy ideig nem lesz kedve támadást intézni a békés keresztény világ ellen. Még...

- Köszönöm, fiúk, a jó hírt! De akkor sietnem kell vissza. S azzal elvágatott toronyiránt az alsólendvai vár felé.

- Hát, mégis van Isten. Megsegített bennünket. Pedig nem kevesen múlt, hogy sokan beleharapjunk a fűbe. Ezt a török támadást nehezen tudtuk volna megúszni. Jól előkészítette a gonosz pogánya. Még szerencse, hogy Zrínyinek volt annyi ideje, hogy a segítségünkre siessen - beszélgetett önmagával gondolatban. - No, és Nádasdy uram? - fűzte tovább. - Nem hittem volna. Azt beszélik a rossz nyelvek, hogy valami miatt kissé neheztel Bánffy főkapitányunkra. Úgy látszik, józan esze és nemes szíve megcáfolja ezt.

Egy magaslaton megállította a Rigót. Az megértő nyertéssel nyugtázta a váratlan pihenést.

- No, mi az? Jól esik a lustálkodás? - veregette meg szeretettel a ló nyakát.

Az állat rábólintott, mintha megértette volna gazdáját.

- Harapj valamit, egy kevés fűszálat! Élvezd a természet friss levegőjét és a szabadságot! - mondta neki, s kivette szájából a zabolát.

De az állat csak állt, nem mozdult sehova.

- Ja persze. Szeretnél megszabadulni a nyeregtől is. Erre most nincs idő. Csak néhány percre álltunk meg csupán - érvelt a fiú, majd barátságosan rácsapott a ló farára. Erre az legelni kezdett.

A kapitány gyönyörködve tekintett végig a Mura völgyi tájon. Sötétlő lombhullató erdők. Fűz- és berekfa-bokrokkal szegélyezett, kacsaringósan tekergő folyók. Aránylag szépen gondozott és megművelt termőföldek. Kaszálók és rétek. Gyér lakosságú, néhány vályogházból álló kis falvak.

Idegenként került ide - még kisgyermek korában -, de megszerette a szorgalmas jobbágyok és zsellérek, a Mura mentén élő egyszerű emberek sokszínű világát.

Jobbágyélet

A csonka-dombi csata után három nappal Zrínyi seregei a Kanizsáról Alsólendva felé tartó török-tatár sereget, amelyet egy török kán vezetett, úgy szétverte, hogy annak nagyobb része a harcmezőn maradt. Sok foglyot és hadizsákmányt szerzett. Egy nappal előtte pedig Nádasdy semmisítette meg a török csapatok Nemti melletti hadait. A két fővezér-kapitány olyan érezhető csapást mért a kanizsai pasa vár- és területfoglalási törekvéseire, hogy a császár is elismerésben részesítette őket. Persze követelte a hadizsákmány egy bizonyos részét is. Erre fel Zrínyi és Nádasdy Bécs felé irányította a majd másfél ezernyi foglyot. Hozzájuk csatlakozott még Bánffy is, s így mintegy kétezer török-tatár és más nemzetiségű fogoly katona masírozott kellő lovaskíséret őrizete mellett az osztrák főváros, a Habsburgok birodalma felé.

Az alsólendvai várban is nagy volt az öröm. Megszabadultak a foglyoktól, akik csak ingyenélőkként pusztítanak a vár és a környék falvainak élelmiszer-készletét. Az elkobzott török ágyúk, fegyverek és lőszer, valamint az összefogdosott kóborló lovak mind-mind a vár védelmét és erősségét gazdagították.

A Mura menti vidékre egy kis időre újra békés élet következett. Az emberek visszatérhettek elhagyott otthonaikba. Az istállók és ólak megint hangosak lettek a hazaterelt állatoktól. Az udvarokon nyüzsgtek a baromfiak. Még az istállókban és a házereszek alatt fészkelő fecskék sem gyülekeztek. Megvárták gazdáik hazatértét, hogy csak azután búcsúzzanak el tőlük. Még a gólyák sem indultak el déli útjukra.

Szép és kellemes volt az ősz. A Lendva-hegy lankás oldalain is megérett már a szőlő. A szüreti előkészületek is megtörténtek. A gazdák kitakarították a borospincéket, a préházakat és a kisszobákat. A külső falakon keletkezett omlásokat, foltokat újra kellett sározni törekes agyagkeverékkel. Kívül és belül bemeszelték a pinceépület minden helyiségét oltott mésszel. Még a zsúppal fedett tetőt is kijavították. Főleg az oromzatrészt kellett rendbehozni, amit az északi szél megrongált. De a szürethez szükséges edényeket is elő kellett készíteni. A hordókat kihordták a melegre, a pince előtti gyepre. Forró lúgköves vízzel öblögették, mosták a boroshordókat, hogy a dongák belső oldalára felrakódott borkő és penészlepedék leváljon, s hogy tiszták legyenek a must befogadására. A hordókon meghúzták az abroncsokat, és minium-festékekkel bekenték azokat. Reggeltől estig vagy még másnap is kinn hagyták a szabadban, hogy jól kiszáradjanak. Hasonlóan mosták meg a kádakat, a sajtárokat és a puttyonyokat. Még a „moszáluról” sem feledkeztek meg. Legvégén a nagyprést vették kezelésbe. Melencéjét már két héttel előtte áztatgatták, hogy a repedések összehúzódjának, jól zárjanak, s hogy minél kevesebb mustot szívjanak magukba. A főfát, a ringliket, a katrucot, a papot, a szorítódeszkákat és a csavart egyszerűen csak lesöpörték és jól lemosták a hideg-kútról származó vízzel, amit általában cserépkorsóban hoztak. Első mosásra a tókák vizét is felhasználták.

A kis falvak lakossága már befejezte a kézi cséplést is. Feslagokba, kádakba és jószágos hordókba került a gabona. A hajdina és a köles kócvászon zsákokban várta a háziasszonyok mozsártörő munkáját. A borsut, vagyis a babot kiköpesztve tárolták a nagyobb szalmapókokban a padláson. A krumpli a kamrákban volt már elraktározva a mélyített talajban vagy a szabadban elvermelve.

A mezőn már csak a kukorica várta a tördelést és a kerékrépa a betakarítást. A takarmánytök is már az udvarokon vagy a színyben várt a kimagozásra.

Október végére befejeződött mindenütt a szüret. Hordókba került a zamatos, édes must. A szőlősgazdák most már csak azt várták, hogy november 11-e legyen, amikor hivatalosan is megköstölhatják az újbort. Persze sógorok, komák és jóbarátok társaságában. Így volt ez Péter bácsi pincéjében is. A hangulat talán még emelkedettebb volt, mint szüretkor, amikor a vidám gyerekek játékatól és kacajától volt hangos a hegyoldal, szerelmes fiatalok suttogása remegett végig az őszi éjszakában, és a gazdák megelégedettsége volt jelen mindenütt a tájon. Most az újborok köstölgetése és a hordók „lepinkázása” tette még kedélyesebbé, hangosabbá a Márton-napi borszentelést.

Karácsony előtt leesett az első hó. A legtöbb jobbágycsaládban ekkorra már meghízott a levágásra szánt koca. Évente általában egy család csak egyet vágott. Az fedezte a család egész évi zsírkészletét. A húst úgy osztották be, hogy jusson is meg maradjon is minden jelesebb napra.

A radamosi Kovács Miska bácsinál már a kora hajnali órákban gyülekeztek disznóölésre az emberek, férfiak és nők egyaránt, hiszen ilyenkor összejöttek a rokonok, sógorok és komák, hogy ezt a család részére fontos dolgot jól elvégezhessék. A munkát persze toroköblítéssel kezdték a felnőtt férfiak. Egy-két kupica szilva- vagy törkölypálinkával.

A disznóvágást általában a „disznuölő” ember végezte el három vagy négy férfi segítségével. A rokonság körében mindig akadt ilyen hozzáértő ember. Most ezt a munkát János bácsi látta el.

Jancsi, a bátrabb legény, bement az ólba. A hízó bal hátsó lábára, a csülök fölött egy vékonyabb kötélrészletet hurkolt. Majd azzal vezeti ki.

- Vigyázz, hogy meg ne harapjon! - szólt be Józsi.

- Jó, hogy mondd. Majd jól orrba rúgom. Nyithatod az ajtót! - kiáltott ki.

Amikor a négylábú már kinn volt - lehetett úgy 250-270 kg -, akkor markos kezek megragadták füleit és hátsó lábait. A kötel segítségével leteperték a földre. Egy férfi még az első lábait is lefogta. Közben egy asszony zománczott vándlingot tartott készenlétben, benne só, hogy abba fogja föl a koca kiömlő vérének. Legtöbbször büröglivel szorították le az állat fejét a földre. Utána négy ember sráglán elvitte a kocát a pörzsölőhelyre. Rozsszalmát terítettek rá.

- Gyertek be kezét mosni! - hívta az embereket a gazda.

- Hát az jó lesz. Tiszta vér lettem - mondta Jancsi.

- Hogyan lehettél te véres, amikor a hátsó lábát fogtad?

- Véletlenül éppen akkor léptem oda, amikor nyakon szúrta.

Kézmosás után még magukba vettek egy kis szíverősítőt, és kimentek pörzsölni.

- Hát azt hallottátok-e, hogy mi történt Bödeháza? - kérdezte Vendel bácsi, aki szeretett érdekes történeteket mesélni.

- Mi? - volt az egyöntetű felelet.

- Amikor a disznuölők bementek a házba, úgy mint most mi, valakik a szalma alól kihúzták az állatot, és helyébe egy nagyobb törzsöket vagy rönköket tettek, és úgy eligazították, mintha valóban disznó lett volna alatta. Azt kezdték aztán el pörzsölni. Csak akkor ámultak-bámultak, amikor észrevették, hogy disznó helyett törzsöket pörkölnék. Ezért ragadt rájuk a falucsúfólovó név, hogy „törzsökpörkölő Bedaházo”.

- Nincs hazugság nélkül, amit mond, bátyám?

- Fogd be a szád, te nyiflic! - sértődött meg Vendel bácsi.

Jót nevettek ezen.

A „disznubontást” a „disznubontu-széken” végezték a konyhában. Ott melegebb volt.

Jancsi bácsi a hátára fektetett disznó hasáról éles késével levagdosta annak csöcseit, és az ott lábatlankodó egyik gyereknek adta. - Nesze, Pisti, szaladj vele gyorsan az üres ólhoz! Állj az ajtaja elé háttal, és dobd be! Közben mondogasd: „Fele göbe, fele kany”!

A gyerek szót fogadott, és rohant az üres ólhoz. Amikor visszajött, megkérdezte: „Jancsi bácsi, mért kellett azt mondanom, hogy fele göbe, fele kany?”

- Hát még ezt sem hallottad, te kis számár? Így lesz az ólban jövőre sok-sok malac, amelynek a fele göbe lesz, fele meg kany.

Tréfálkozva, viccelődve, jó hangulatban folyt a munka.

- No, most gyertek ide, és jó hangosan nevessetek! - szólt az öreg.

- Az meg minek? - kérdezte egyik gyerek.

- Azért kisfiam, mert akkor vastagabb lesz a szalonna - mondta neki az anyja.

- A nevetéstől?! - csodálkozott a fiú.

- Attól bizony - mondták többen is.

János bácsi a hasára fektetett koca hátán végighasította annak szalonnáját a farkától a fejéig hangos hahotázás közben.

- Szép vastag a szalonna! - mondták egyszerre.

- A gazdaasszonyt dicséri - mondta elismerően Miska bácsi.

- Én már megmértem a farka tövét - mondta Lajcsi.

- Ez a szalonna lehet tizenegy centi vastag is! - ámuldoztak.

A háziasszony közben előbédfélét készített a szalonnáról levagdosott húsdarabokból és a májból. Az asszonyok pedig kövesztették a szalonnát, hajdina- és köleskását főztek a kásás- és a véreshurkához.

A disznóvágás fénypontja a „disznuvacsora” volt, amelyre sokszor húsz embert is meghívtak. A vacsora húsos káposzta vagy répa, pecsenye krumplival és kétfajta hurka, „fehérkóbász” és „feketékóbász” volt, amit jó lendva-hegyi borral öntözgettek. Gyakran előfordult, hogy a vacsorának a másnap délelőtt vetett véget. Így volt ez most is Kovács Miskáéknál.

Nagyon sok hasonló közös munkát szerveztek a Mura menti kis falvakban, amikor az emberek megpróbáltak kikapcsolódni, igyekeztek elfelejteni a mindennapok gyötrelmes küzdelmét, a betevő falatért való állandó harcot, a rájuk nehezedő robotot és kötelező adóterhet. Közös összefogással, egymás megsegítésében látták életük szebbé és könnyebbé tételének egyik lehetőségét. Mindig találtak rá módot, hogy az év négy évszakának fontosabb munkálatait közösen végezzék el, s a végén egy kis eszem-iszommal zárják. Így tettek kukoricafosztáskor, tökmagköplesztéskor, tollfosztáskor, házépítéskor, csépléskor, halál esetén, keresztelés-kor és lakodalmak alkalmával.

Hamar elmúltak a karácsonyi ünnepek. Kezdődött a farsang. Göntérházán nagy eseményre készültek. Varga Gáborék Gergő nevű fia nősül. A zsitkóci Végi Mariskát veszi feleségül. Varga bácsi a kilenc jobbágycsalád egyike. Jobban is állnak anyagilag, mint a többiek, hiszen még lovaik is vannak.

Ritócz Rozi néni szerint már éppen ideje, hogy megházasodik a Gergő. Talán már harminc-éves is elmúlt.

- Csak huszonkilenc lesz a nyáron - javította ki a barátnője, Gaál Juliska.

- Az mindegy! Így is vénlegénynek számít. Csak azt nem értem, hogy mért éppen a zsitkóci Végi Mariskát veszi el. Sokkal szebb lányok is vannak vidékünkön. Olyant kaphatna, amilyent csak akar.

- De nem olyan gazdagot. Tudod te azt nagyon jól, hogy ez mindennél fontosabb. A pénz beszél, a kutya csak ugat, mondják.

- Még a szerelemnél is fontosabb?!

- Szerelem... Az csak a szegényeknek való. A gazdag először azt nézi, mi áll a házhoz a menyecskével.

- Gábor bácsiéknál van mit a tejbe aprítani. Ők igazán nem törődnek ezzel - érvelt Rozi néni.

- Hagyd te csak! Kinek nem kell a még több? Mutass nekem egyet is!?

- Lehet, hogy igazad van. Azt hallottam, hogy közel száz vendég lesz a lakodalomban.

- Annyi lehet, hiszen nagy a rokonság, koma, jóbarát és szomszéd. Meg aztán az öreg Gábor bácsi lépten-nyomon azt hangoztatta: „Ha az én elsőszülött fiam, a Gergő, olyan lányt vesz el feleségül, aki nekem és az anyukomnak is tetszik, akkor hétországra szóló lagzit tartok, ahol boldog-boldogtalan kedvére dőzsölhet az ételekben és italokban.”

- Meg is teszi azt a büszke parasztja.

- Csak azt nem tudom, mit mond mindehhez Göncz Bözsike. Mindenki úgy tudta, hogy a fiú neki tette a szépet.

- Csak tette, de én azt hiszem, házasságra Gergő sohasem gondolt.

Még sokáig beszélgetett Rozi néni és Julcsa néni.

Varga Gáboréknál égett a munka az emberek keze alatt. A lakodalom előtti héten a gazda kiküldte a vendég hívóját, hogy vasárnapra meghívja a vendégeket. Annak hat faluba kellett elmennie: Dobronakra, Zsitkócba, Kámaházára, Radamosba, Hídvégre és Bánutára, vagyis a hetési falvakba.

A vőlegény házatól szombaton délelőtt mentek el lovaskocsival a menyasszony kelengyjéért. A vendég hívó és a vőfély, no meg a kocsis mentek el érte. Mielőtt azonban elindultak volna, a vőfély a következő rigmust mondta el az összegyűlt népnek:

Kedves egybegyűltek és vidám ünneplők.
Boldog ünnepnapra ébredtünk mi máma.
Elmegyünk most rögtön az Isten nevében,
Hogy egy virágszálat hozzassunk e házba.
Ma csak kelengyjét, szekrényét, vánkösát,
Mert holnap itt látja teljesülni vágyát.
Induljunk örömmel, békében az útra,
Kísérjen bennünket a mennyek nagy Ura!

A színes selymekből készített rózsákkal és szalagokkal díszített kocsi elrobogott Zsitkóc felé.

A vőlegényes háznál pedig tovább folyt a sürgés-forgás. Az asszonyok a konyhában vagy a „párakonyhában” szorgoskodtak. Sütöttek, főztek. Mások a baromfiakat fürösztötték forró vízben és fosztották meg tollazatukat. A lányok a két szobában dolgoztak. Díszítették a falakat és a mennyezetet. A legények az udvaron és melléképületekben tettek rendet: pókhálóztak, söpörtek, öntöztek. Egyszóval égett mindenki keze alatt a munka, amely a késő éjszakába nyúlt.

Vasárnapra szép, meleg idő ígérkezett. A délelőtt szinte azzal telt el, hogy még egyszer mindent ellenőriztek, helyreraktak. Néhány asszony és férfi a vőlegény körül forgolódott. Mindenkinek volt jó tanácsa a számára. Gergő édesanyja a kisházban tördelte kezeit, le-fel sétálva, hangosan sóhajtozva: „Én teremő Istenem, add rá áldásodat erre a házasságra! Add, hogy mindig szeressék egymást, és szaporaságban sokáig éljenek!”

Esküvő előtt a közös ebéd a menyasszony szüleinél lesz, majd onnan mennek Dobronakra. A vőlegényt elkíséri a násznagy, Ferkó bácsi, a keresztapja, a nászasszony, Böske néni, a keresztanyja, a vőfély és a koszorúslány.

A lovasszekeket úgy készítették el, hogy azon legyen elég hely. Elöl és hátul ülésdeszkát helyeztek az oldalsaroglyára. Azt pokrócokkal letakarták. Az első ülésen ült a Laci kocsis, a koszorúslány és a vőfély, a hátsón pedig a vőlegény közepén, kétoldalt a násznaggal és a nászasszonnyal.

Indulás előtt a násznagy rövid búcsúztatót mondott az egybegyűlt falusiaknak és a násznépnek a kocsiról:

Kedves vendégkoszorú:
Engedjék meg nekem,
Hogy e nagy út előtt
Búcsúszót mondhassak
Vőlegényünk helyett.
Életének párját,
Nyíló rózsaszálát
Hozzuk ma e házba.

Kívánjanak nekünk
Örömbékés utat,
Hogy ő elnyerhesse
Igaz boldogságát.
Dicsértessék az Úr
Jézus Krisztus! Ámen.

- Az Isten áldása kísérjen titeket! - mondták a jelenlévők.

De mielőtt még elindultak volna, a kapuban megjelent négy lovas díszruhába öltözve. Miska, az alsólendvai vár kapitánya vezette őket. Vele volt az alhadnagy és két katona.

- Bocsánatot kérek, hogy e házba ily bátran betérek, de gróf Bánffy uram küldöttje vagyok, aki egyben a ti földesuratok is. Az ő üzenetét és ajándékát hozom: „Hűséges és odaadó jobbágyom, Varga Gábor, fiad házasságkötése alkalmából kívánok a fiatal párnak sok boldogságot, gyereket és hosszú életet! Nászajándéku küldök neked száz tallért és egy kétéves tinót. A pénzt átadja neked Miska, a tinót pedig magad választhatod ki a csordámból.” - Ezzel a fiú átadta a pénzt.

- Az Isten tartsa meg sokáig a mi gróf urunkat, hogy még sokáig védelmezhessen minket! - kiáltották kórusban az emberek.

- Mondd meg, fiam, a főkapitány uramnak, hogy köszönöm az ajándékot! Ti pedig legyetek a vendégeim! Éreztétek jól magatokat nálunk, egyetek, igyatok, mulassatok!

A zsitkóci Végi János házánál sem pihent senki. Sütöttek, főztek, vendégeket vártak ott is. Az udvarban már gyülekeztek a falusiak - a szokás szerint -, hogy meglássák a vőlegényt, a menyasszonyt és a kísérő násznépet. No, meg arra is kíváncsiak voltak, hogyan búcsúztatja el a násznagy a menyasszonyt.

János bácsi is elővette a sublót alsó fiókjából a fekete posztónadrágját. Kifényesítette a keményszárú csizmáját. Magára öltötte a jól „megdergált” lenvászon ingjét és a fekete mellénykét. Még a bajusza is büszkébb sodrásban állt kétoldalt kihegyezett végekkel, mint egyébként. Felesége is kitett magáért. A legszebb hetési ruháját vette magára. Örült, hogy Mariska nevű lányuk férjhez megy a göntérházi Varga Gergőhöz, akiről eddig csak jót hallottak. - Remélem, hogy boldog lesz vele!

- János bátyám! János bátyám! - szaladt be az udvarba a Marci gyerek. - Jönnek! Láttam őket a kámaházi úton.

- Szóljatok a vendéghívónak meg a többieknek is, hogy készüljenek! - mondta a gazda.

Közben a vendéghívó is megjelent kampósbotjával, amelynek a felső felét piros, fehér és zöld selyemből készített bokrák és szalagok díszítették. Kalapja körül fátyolvirág-koszorú volt, a bal oldalán ugyancsak virágok. Nyomban befűjt a tehénszarvból csinált kürtjébe, ahogy a vőlegényes szekér megjelent a kapuban.

- Végi János házat keressük - szólalt meg Gergő násznagya még a kocsin állva. - Nem tudjuk, jó helyen járunk-e?

- A legjobb helyen - felelte Mariska keresztapja, vagyis násznagya. - Isten vezérelt titeket ide. Itt lakik a mi házigazdánk, Végi János és szépséges leánya, Mariska, akit ti kerestek. Tudom, elfáradtatok. Éhesek és szomjasak vagytok. Kerüljete hát beljebb!

- Köszönjük a szíves invitálást - kezdte el mondókáját Ferkó bátyám. - De mielőtt e házba mi bátran belépünk, hadd szólhassak pár szót kedves vendéglátóinkhoz.

Messzi útról jövünk.
Hetedhét országot,
Sok falut bejártunk.
Virágot kerestünk,
Hogy a vőlegényünk
Mellére tűzhessük.
Egy csillag vezérelt
Utunkat jelölve,
Célunk értelmében
E házat mutatva.
Ezért most megkérdem
A násznagy uramtól:
E házban lakik-e
Végi János uram,
Kinek szép leányát,
A bájos Mariskát,
Oltár elé vinnénk,
Szent házasság végett.

Az elhangzott köszöntő után kézfogások, ölelések, puszilkodás és vidám csevegés közepette mentek be a szobába, ahol már gazdagon megterített asztal várta őket.

Ebéd után, ami legalább két óráig tartott, szedelőzködni kezdtek, hogy a dobronaki Szent Jakab fáttemplomba menjenek, ahol Varga Gergő és Végi Mariska örök hűséget fogad egymásnak.

Előállt a menyasszony fogata is. Hasonlóan volt elkészítve, mint a vőlegényé. Talán egy kissé még díszesebb is volt annál. Fölültek.

Gergő a menyasszony mellé akart ülni, de ebben megakadályozták.

- Majd akkor, édes fiam, ha a feleséged lesz - oktatta ki Ferkó bátyám. - Esküvő előtt neked a nászasszonnyal kell menned. Ez a regula, ez az évszázados hagyomány, azaz szokás.

- Ezt a gyenge órácskát már kibírom, keresztapám - törődött bele a fiú.

Ekkor Miklós bácsi, Mariska násznagya emelkedett szólásra. Most a menyasszonyt búcsúztatta, aki nemsokára elhagyja a szülői házat, és új otthonba, családba költözik.

Igen tisztelt vendégkoszorú.
Örömnép számunkra a mai,
Hisz a dobronaki Szent Jakab
Templomban örök hűséget fogad
Egymásnak két szerető hű szív:
Varga Gergő és Végi Mariska.
Mielőtt indulnánk utunkra,
Engedjék meg, hogy én mondjak búcsút
A mi szeretett menyasszonyunk
Nevében, mert ő most szólni nem tud
A nagy boldogságtól s örömtől,
Amely ma egész lényét betölti.

Kedves, drága, jó édesapám,
Köszönöm, hogy engem fölneveltél,
Sok szépre s jóra tanítottál.
Szeretett, jólelkű édesanyám,
Köszönöm, hogy a bajtól óvtál,
Önzetlenül és nagyon szeretted.
Bocsássátok meg azt is nekem,
Ha nektek sok fájdalmat okoztam.

Nagyszüleim és testvéreim,
Kedves barátaim, szomszédaim.
Most tőletek is búcsút veszek
Abban a reményben, hogy hibáim
Hamar elfelejtitek, s nekem
Az új élethez csak jót kívántok.
Induljunk hát Isten nevében,
Dicséressék az Úr Jézus Krisztus!

Karcsi bácsi, a menyasszony kocsisa, a lovak közé csapott kicifrázott ostorával. - Gyű, Linda, Sárka!! Isten segíts! - Erre a két ló nekirugaszkodott, hogy vágtaból induljanak. De ebben a pillanatban a két állat fájdalmasan fölnyerített. Kétlábra állt, s hátra felé nyomták a szekeret a fent ülőkkel együtt.

- Jézus Máriám! - sikított Julcsa néném. - Megbabonázták a lovakat!
- Ugyan, ne járjon a szád! - förmedt rá a gazda. - Karcsi, engedd ki a féket!
- Nincs behúзва, gazduram!
- Akkor nézd meg a zablákat!

A megszólított leugrott a kocsiról, hogy teljesítse János bácsi felszólítását.

- Édes jó Istenem! Ezt a szégyent! - sopánkodtak az asszonyok.
- Ugye, mondtam én, hogy valami baj fog történni ma, megálmodtam az éjjel - szájalt tovább Julcsa néném.
- Ne károgj itt, vészmadár! - lökte félre Ferkó bácsi a vénasszonyt. - Nézzük meg Karcsi az istrángot! Hátha valahol rosszul van kötve.

A két kocsis alaposan körülnézegette a lovak szerszámain és a szekeret, de semmi különöset sem találtak azon. Tanácstalanok voltak.

- Imádkozzunk! Kérjük a jó Istent, hogy könyörüljön meg rajtunk! - mondta Terus néni, Mariska édesanyja. - Mindig mondtam magának, hogy ne káromolja az Istent! Most lássa, itt van az eredménye! Maga pogány! - szaladt ki a száján.
- Asszony, asszony, tégy féket a nyelvedre! - mondta neki a férje nem éppen a legszelídebb hangon.

Közben Julcsa néném egy szakasztóban kölest hozott, és leszórta a szekér köré, s valamilyen varázsszavakat motyogott. De bizony ez sem használt. A lovak inkább hátra tolták a kocsit, nem előre húzták, pedig a két kocsis a kötőfék és a gyeplő segítségével is indulásra ösztökölték őket. Azok szinte, mint a vadlovak, rúgkapáltak, nyerítettek és idegesen rángatták a szekeret.

- El kellene menni a papunkért, hogy ő segítsen - javasolta valaki.
- Az eszed tokját! - hurrogták le.
- Ezt a szégyent! Ezt a szégyent! - hajtogatta Terus néni.

A nagy jajgatás, tehetetlenség és zűrzavar közepén előállt az öreg Mihály bácsi, és mondta: „Ne nyivákoljatok! Csak tudnám, hogy ki tette ezt a disznóságot és mikor, majd torkonragadnám!” - dörögte. Azzal odament a lovak fejéhez. Benyúlt a szűgyet körülölelő bőr alá. Ott keresgélt, de eredménytelenül. Ekkor a szekérrúd vége alá nézett. Felcsillant a szeme. Megtalálta, amit keresett. Gondolt egyet, és magához intette Julcsa nénémet, akinek megparancsolta: „Idefigyelj, te vén boszorkány! Vedd elő a szoknyád belső zsebéből a varázsfüves zacskódat! Háromszor kerüld meg a lovasfogatot, és szórd szét a benne levő port, de közben hangosan mondd, Én, a mindentudó kuruzsló, a rossz szellemek barátja, a szegény, tudatlan emberek ingyenélője, megparancsolom nektek, hogy azonnal tűnjetek el, és engedjétek útra a menyasszonyt!”

Így is tett Julcsa néném. És csodák csodája, a lovak egyszerre megnyugodtak. Szelíden túrték az öreg Mihály bácsi simogatását, s alig várták, hogy indulhassanak.

- Hát akkor előre az Isten nevében - indult Karcsi bácsi és utánuk a Laci kocsis.

Ebben a szent pillanatban vágatott be két lovas a kapun.

- Szűzanyám, segíts! - kiáltották az asszonyok, akik azt hitték, hogy itt az újabb csapás.

Miska, az alsólendvai vár kapitánya és alhadnagya léptettek a megrémült tömeg közé.

- Éppen a legjobbkor érkezünk - mondta a fiú.

- Ha nem lett volna egy kis késésünk, akkor már csak a hült helyünket találta volna, Miska - mondta neki a vőlegény. - De most már menjünk! A többit majd elmondom! Elkísérték?

- Persze. Azért jöttünk.

Mindenki a furcsa esetről beszélt. Faggatták az öreg Mihály bácsit is. Mit csinált, hogy sikerült elűznie a boszorkányokat vagy inkább lucféreket? Ő azonban hallgatott, s befelé nevetett, és megtapogatta zsebében azt a szárított farkasbőrdarabot, amellyel valakinek sikerült megvadítania a lovakat.

A templomi esküvő minden különösebb gond nélkül lezajlott. Szerencsésen hazakocsikáztak a menyasszony házához. Éjfélig vagy esetleg egy óráig ott marad a vőlegény is. Ekkor a vőlegényes háztól érte mennek, és az ifjú párt, az újdonsült házasságukat viszik a férj házába. Ezalatt mind a két lakodalmas háznál - úgy este nyolc óra tájban - megkezdik a tálalást.

Göntérházán a dobronaki Sánta Géza cigánybandája muzsikált: egy primás, egy kontrás, egy cimbalmos és egy bőgős. Már vacsora előtt elkezdtek a fiatalok a táncot. Közben úgy szállt a por a döngölt agyagpadlóról, mintha ősszel reggeli ködben mozogtak volna. Többször is meg kellett locsolni a talajt, hogy kevesebb legyen a por a levegőben.

A borosgazda is izzadt a munkától. Nem akarta megélni azt a szégyent, hogy valakik lefordítva állítsák az asztalra az üres üveget, ráhelyezve egy pohár bort, amit meg kellett innia egy hajtásra. Most sem úszta meg szárazon, mert a szoba bal sarkából már hangzott is az ilyenkor szokásos ének: „Hol a borosgazda, az a kutya gazda, hogy bort hozzon...?” Alig nyelte le az utolsó kortyot, amikor újra megszólalt a szirénát utánozó hang és felkiáltás: „Tűz van! Tűz van! Ég a torkom!”

Szaladt is a borosgazda nyomban a cserépkorsóval, hogy még idejében elolthassa a torkokban égő tüzet.

- Ej, ej, de megmacskásodott a lábad, hogy ilyen későn hozod az italt - viccelődtek az emberek, akik csak azért ürítették ki a borosüveget olyan gyorsan, hogy a hangulat még vidámabb legyen. - Még jó, hogy nem száradtunk ki egészen.

Ne gondolja azonban senki, hogy csak Göntérházán folyt a dínom-dánom. Hasonló vigalommal voltak a zsitkóci Végi János gazdánál is. Amikor az esküvőről megjöttek a násznépek, nemsokára megkezdődött a tálalás. A vendég hívó belefűjt kürtjébe. Elhallgattatta a cigánybandát, és hangosan kiáltotta:

Mélyen tisztelt becses vendégkoszorú.

Fiatalok, vének szómra figyeljete!

Foglaljátok el a kijelölt helyeteket,

A gazdagon terített asztalok mellett!

Lesz ma este itten bősége sok tálnak,

Inyenc falatokra áhítozó szájnak.

Szitában hozzák majd a gőzölgő levest,

Benne a főtt tyúknak tollát s a pemetet.

Itt kering fölöttünk a pecsenye szaga,
Egy száraz almának üszkösödött magja.
Rétesből, kalácsból kifogyott a mákunk,
Palacsinta bőrét sem találni nálunk!

Ne várjatok ezért húst, bort és kalácsot!
De ti mulassatok, ropjátok a táncot!
Végül azt kívánom férfinak és nőnek,
Igyon kúti vizet bánatfelejtőnek!

- Éljen! Éljen! - hangzott az asztalok mellől a vidám kacagás és felkiáltás.

- Éljen a vendégváró - mondta a násznagy nevetve -, aki ilyen bőséges vacsorával lát vendégül minket!

- Meg a gazda! - kiáltotta valaki.

Azután a vendégek szép sorjában leültek az asztalok mellé. Vacsora előtt még elmondták a miatyánkot, s közben a banda a kánai menyegző dallamát húzta.

Az első fogás a tyúkhúsleves volt, amelynek a tetején sárgás gyöngyszemekként csillogott a zsír.

- Jó étvágyat mindenkinek! - hangzott végig a szobán.

A vendégváró - hisz belevaló volt - állandóan szóval tartotta a vendégeket. Hol tréfás rigmusokat mondott el, majd kétértelmű dalokat húzatott a cigánnyal, és azt nótázta, vagy az ételféleségekhez fűzött nevetető megjegyzéseket. Ő volt a lakodalom igazi lelke.

Éjfél felé Varga Gáboréknál már a fiatalok, de még az idősebbek, sőt még a gyerekek is vígan voltak. Szállt a nóta. Táncoltak a párok. A hangulat már olyannyira magasra emelkedett, hogy észre sem vették az idő gyors múlását, s csak akkor kaptak észbe, amikor a vendégváró kürtje megszólalt, csendre intve a mulatozókat, mert megérkezett az ifjú pár. Ki kell vonulni mindenkinek, még a cigánybandának is, hogy kellően fogadhassák a boldog férjet és feleségét.

Tülekedett is mindenki, hogy minél közelebbre kerüljenek a friss házassokhoz, de inkább a násznagyhoz, akinek utolsó feladata még az - miután már otthon elbúcsúztatták az újdonsült feleséget -, hogy néhány mondattal bevezesse, átadja őt apósának, anyósának, új otthonának.

Nagyra becsült menyegzői sokadalom.
Úgy látom, a hangulat magasra hágott.
Nem fukarkodott hát a jó háziasszony,
Hiszen a sok jótól roskadoz az asztal.
A borosüvegek is szépen ürültek,
Nem sajnálta a bort tőletek a gazda.
A szoba padlóját jól kikoptattátok,
Vidáman roptátok a csárdást, a táncot.

Íme meghoztuk mi néktek az ifjú párt,
A mai naptól fogva férj és feleség.
Arra kérem én a vőlegény szüleit,
Hogy fogadják őt el igazi lányuknak,
Mert otthona ezután már e házban lesz,
Ahol majd mint anya sok gyermeket nevel.
Az Isten áldása legyen mindnyájunkon,
De főleg a boldog ifjú páron! Húzd rá!

A hétvilágra szóló lakodalom hétfőn délelőttig tartott. Ekkor hagyták el a lakodalmas házat az utolsó vendégek. A háziak, a rokonok és a többi segítőkész ember néhány órai alvás után már takarított, csinálta a rendet, hogy újra elindulhasson a megszokott, gyötrelmes, gondokkal teli, de azért sok szépet is magában hordozó jobbágyélet és zsellérsors.

Az idén hamar megérkezett a tavasz. Már március végén jelentkeztek csoportosan vagy párosan a fecskék. Megteltek az istállók pókhálós fecskefészkei. A szülők hozzáfogtak a régi lakások takarításához és kijavításához. Fecskemama kiszórta belőle a fölösleges szemetet, elkorhadt széna- és szalmaszálakat. Fecskepapa pedig szorgalmasan hordta csőrében az új építőanyagot. Újrasározták, -ragasztották fészküket, amelyben majd felnevelik fiókáikat.

A környező kis falvak magas nyárfáira, a kiöregedett eperfák és diófák tetejére is visszaszálltak a kétlábú, fehér tollú és hosszú csőrű vendégek. Vidám kelepeléssel és körözéssel üdvözlötték a régi fészküket és az összegyűlt falusiakat, főleg a gyerekeket, akik hangos kiáltozással fogadták a kedves madaraikat, és kórusban mondták az ismert dalocskát:

„Guóla, guóla, gilice,
Mítü viérös a lábod?
Török gyerök megvágto,
Magyar gyerök gyuógyittyá.”

A domboldalak, árokpártok és a lankák déli lejtőin már bontották szirmaikat a tavaszt hirdető virágok, az illatos ibolya és a sárga színű kankalin.

A Fekete-erdő ritkás fái között, a nedves mohákkal övezett kisebb tócsák körül már ott virított a tűzike és a hóvirág. A gyerekeknek nem kellett messzire menniük, hogy meglepjék édesanyjukat egy-egy csokor virággal, mert az erdő szinte benyúlt egészen a falu széléig.

Magdi, Józsi, Janika és Iluska megbeszélték, hogy ebéd után elmennek hóvirágot szedni.

- Jössz te is velünk, Lajcsi? - kérdezték meg útközben az éppen ott settenkedő fiútól.

- Hová? - kérdezte az.

- Megyünk az erdőbe hóvirágot szedni - felelték.

- Most nem érek rá. A kislibákra kell vigyáznom - mondta szinte szomorúan.

- Libapásztor leszel? - csodálkozott Magdi.

- Az, de hasznosabb dolgot végzek, mint ti.

- Libapásztor! Libapásztor! - kiáltották egyszerre kórusban.

- Galiba pásztor! - nevetett gúnyosan Janika.

Aztán vidáman, ugrándozva eliszkolt a négy gyerek.

- Mi rossz van abban, ha én vigyázok a libákra? - gondolkodott hangosan Lajcsi. - Szegény édesanyámnak van elég dolga, hogy megkeresse a betevő falatunkat. Öt éhes szájat kell naponta ellátnia. Még jó, hogy nem éhezünk annyit, mint az Irmáék. - Nem töprenghetett tovább, mert az édesanyja szólította.

- Lajcsi! Lajcsi! Hol vagy? Gyere gyorsan!

A négy gyerek ekkor már a Gyoha-erdőben szedte a tűzikét. Mezítláb voltak. Igaz, hogy a föld meg a víz még hideg volt, de ez nem zavarta őket.

Megszokták, hogy márciusban már lekerül lábukról a sokat foltozott, talpalt és kopott bocskor.

Mindegyikük megszedett már egy-egy csokrot. Éppen indulni akartak hazafelé, amikor Magdi hirtelen felsikoltott: „Megcsipett a kigyú! Jaj, Istenem, meghalok!”

- Mutasd! - szólt rá Janika. - Ilyenkor még ritka a kigyú. Nem is az lehetett!

- Minek? - kérdezte az.

- Meg akarom nézni! Azután meg kiszívom belőle a mérget.

- Nem engedem! - tiltakozott a lány.

- Mit képzelsz? - mondta Iluska is.

- Öregapám mondta, hogy a kigyúcsipist így kell orvosolni, ha nem akarsz meghalni. Ő csak tudja, hiszen már hatvanéves!

- De nem fog fájni?

- Nem. De muszáj megtenni, mert különben mérgezésben meghalsz.

- Jó, nem bánom - egyezett bele Magdi. - De vigyázz, mit csinálsz!

Ekkor Janika felhúzta a lány vászonszoknyácskáját a térdéig, majd ráhajolt annak a lábszárára, és megpróbálta a sebből, amelyből gyéren szivárgott a vér, kiszopni a mérget. Legalább ötször megismételve ezt a műveletet, mindig kiköpvé a nedvesszerű folyadékot a szájából.

- Most pedig siessünk haza! Sokat kell járnod. Nem szabad megállnod! Otthon majd segítenek!

Alig tettek meg néhány lépést, amikor Józsi hirtelen megállt. „Nézzétek csak!”

- Mit? Hol?

- Ott! A mogyorófabokor tövében!

- Jaj, ott a kigyú! - pattant ki Magdi szájából a rettegés hangja.

- Ne féljetek! - nevetett hangosan a fiú. - Ez a kígyó senkit sem bánt. Ártatlan, mint a ma született bárány.

- Honnan tudod? - kiáltottak fel egyszerre.

- Onnan, hogy ez egy szelíd csúszómászó.

- Hogy érted ezt? - firtatta Janika.

- A nagybácsimmal sokszor járom az erdőket, mezőket. Hol gombát, hol meg csigát keresünk. Egyszer én is úgy megijedtem a fehérfülűtől, hogy nedves lett a gatyám. És akkor a nagybácsim megfogott egyet. Simogatta, még a nyelvével is megnyalatta a kezefejét, és semmi baja sem lett. Ez egy vízisikló, és ártatlan.

Ettől megkönnyebbültek mind, és hangos hahotázással rohantak a falu felé.

Varga Gáborék házában is zavartalanul folyt a megszokott falusi békés családi élet, amelyet még az új menyecske jelenléte sem bontott meg.

A legújabb pletykátémát Varga Pista és Vadas Éva titkos szerelme szolgáltatta. A fiú már az ősszel szemet vetett a lányra, aki ugyancsak rokonszenvvel fogadta a fiú udvarlását. Jó ideig csak titokban találkoztak. Leginkább a Bagonica-patak partján üldögéltek. Fogták egymás kezét, és a bizonytalan jövőről beszélgettek, közben ábrándozva a csillagokat bámulták. Talán tőlük vártak segítséget?!

Hallgattak. Néma volt a muravidéki táj, a szombat esti éjszaka. Csendben bóbiskoltak a patak közelében álló, dús lombú berekfabokrok. Pihentek a nádtors és sástövek közé bújt békák. Kellemes, enyhe illatát árasztotta a sárga nőszirm, a kéknefelejcs és a gólyahír.

- Nem jó, hogy mi találkozunk - kezdte a lány.

- Miért? - lepődött meg a fiú.

- Jól tudod magad is, hogy a te szüleid sohasem egyeznek bele a mi házasságunkba - suttogta a lány.

- Mi kifogásuk lehet ellene?

- Az, hogy én szegény zsellérlány vagyok, te pedig gazdag jobbágyfiú.

- Mi köze ennek a mi szerelmünkhöz, házasságunkhoz?

- Nagyon sok. Még az édesanyám is ezt mondja, pedig nagyon szeretné, ha én boldog lehetnék.

- Az is lesz! - jelentette ki határozottan Pista. - Ha igazán szeretjük egymást, nincs az a hatalom, ami elválaszthat minket!

- Pisti, Pisti, ne ábrándozz! - lett szomorú az.

- Évikém - fogta meg szorosan a lány kezét, és erősen a szemébe nézett -, szeretsz engem?

- Jobban, mint a saját életemet. Meg tudnék érted halni!

- Én pedig még jobban szeretlek téged! Történjem akármi, de bennünket nem választhat el a vagyon! Csak a halál! Vagy éppen az köt össze! Ha kell, elbujdosunk, de te akkor is az én feleségem lesz! - ölelte át gyengéden a reszkető Évit. - Szembeszállok a világgal, apámmal, mindenkivel, de téged nem engedlek másnak!

- De jó is lenne! - bújt a fiú mellére a lány.

- Menjünk! - mondta Éva. - Későre jár.

A lány putrija előtt egy hosszú csókkal váltak el. A fiú reményekkel hallgatta szíve dobogását, s úgy ballagott haza. Ösztönösen nyitotta ki a lóistálló ajtaját. Nyáron - márciustól októberig - általában a legények faluhelyen az istállóban aludtak. Így szabadabbak voltak, és ügyeltek az állatokra is.

- Megint azzal a lánnyal voltál? - kérdezte nem éppen barátságosan az apja.

- Azzal - felelte kis szünet után.

- Megtiltottam, hogy találkozz vele! - kiáltott rá az.

- Akkor is találkozom vele. Ezt nekem maga nem tilthatja meg - mondta határozottan a legény. - Akkor találkozom vele, amikor csak akarok, mert szeretem, és feleségül fogom venni!

Az apja először szóhoz sem tudott jutni ekkora bátorságtól vagy inkább szemtelenségtől, majd kitört belőle: „Azt a lányt az én házamhoz nem hozod! Megértetted? Nem hozod!”

- Mi kifogása van ellene édesapámnak?

- Nem melléd való!

- Nem melléd való! Nem melléd való! Csak ezt hallom mindig! De miért? - fakadt ki a fiú.

- Te jó módú család tagja vagy, ő meg...

- Ő meg csak egy szegény zsellérlány. Igaz? - fejezte be a mondatot Pista.

- Idefigyelj, fiam! - lépett eléje az apja mérgesen. - Ha még egyszer találkozol azzal a senkivel, kitagadlak, és szedheted a sátorfádat is!

- Édesapám - mondta elszántam a fiú -, eddig mindig szót fogadtam magának. Teljesítettem minden akaratát. Tűrtem a hóbortos rigolyáit. Dolgoztam látástól vakulásig, mint egy szolga. De most nem fogadom meg a tanácsát. Én Évit szeretem, és feleségül veszem.

- Nagyon gondold meg, hogy mit teszel! - emelte ütésre jobb kezét az apja.

- Meg akar ütni?! Csak rajta! - húzta ki magát a fiú. - No, üssön már! Mire vár?!

Az apja gyorsan lehiggadt. Uralkodott magán. Hiszen nem volt rossz ember. A családját is szerette. Csak a vagyon, a vagyon...

- Nem, nem - csillapodott. - Lehet, hogy ezen az éjszakán beszélünk utoljára. Ha nem hagyod ott azt a lányt, az én házamnál számodra több kenyér nincs! Megértetted?

- Meg, édesapám De maga se felejtse el a mai éjszakát! Köztünk ezzel megszűnt a vérségi kapcsolat. Ne legyen nyugodt élete se ezen a földön, se a másvilágon! Csak ezt kívánom magának! - Azzal a fiú elővette a fapriccs alól az édesanyja által szőtt, nagyobbacska tarisznyafélét, és rakni kezdte bele azt a néhány ruhadarabot, ami ott volt az istállóban. Utána bement a lakóházba, hogy ott is összeszedje a holmiját. Amikor készen volt, indult. Búcsú nélkül akart eltűnni a szülői otthonból, ahol huszonöt évig élt. Annyira fájt a szíve. A sírás fojtogatta a torkát.

- Pisti, édes fiam! - állította meg anyja sikoltása. - Fiam! Hová mégy? - suttogta zokogva.

- A nagyvilágba vagy a... - hallgatott el hirtelen.

- Mindent tudok, mindent.

- Ha mindent tud, akkor ne kérdezzen!

- El sem akartál tőlem búcsúzni? Megszakad a szívem, annyira szeretlek.

- Én is nagyon szeretem magát, édesanyám, de ebből a házból el kell mennem. Apám kidobott!

- Majd én beszélek vele...

- Fölösleges. Már megyek is - tett néhány lépést az ajtó felé.

- Hát meg se ölelsz? Meg se csókolsz? - kezdett el újra sírni az asszony kezeit tördelve.

- Édesanyám, drága jó édesanyám! - szakadtak ki melléből a fájdalmas szavak. - Mindent köszönök magának. Sohase felejtsem el, amíg csak él, és imádkozzon értem! Úgye megígéri?!

- Ne beszélj butaságokat, fiam! Meglátod, minden jóra fordul! Én...

Még folytatta volna, de a fia már nem volt mellette.

A családban megbomlott a harmónia.

A borzalmas hír futótűzként terjedt el a faluban és az egész vidéken. Mindenki csodálkozott. Nem akartak hinni sem a fülüknek, sem a szemüknek: „Varga Pista agyonlőtte Vajda Évát, utána meg önmagával végzett.”

Az erdőőr találta meg őket az erdőben. A lány egy terebélyes tölgyfa tövében feküdt holtan, szívére borulva pedig a fiú, vérben úszva.

Mindenkit letaglózott a gyilkos esemény. S hamar elindult a történet különböző magyarázata. Sokan a fiút ítélték el, de legtöbben mégis az öreg Gábor bácsit hibáztatták, aki kapzsiságával és kőkemény szívével halálba kergetett két fiatal szerelmest.

Nem telt el jóformán egy hét sem a temetés után, s máris falvakszerte énekelték a frissen született balladát:

Varga Pista Vajda Évát szerette,
De az apja neki ezt nem engedte.
Zsellérleányt nem vehet el a fia.
Koldus senkit nem vihet a házába.
Szegény fiút elkergette az apja,
Édesanyja éjjel-nappal síratja.

Egy vasárnap kimentek az erdőbe,
Leültek egy öreg tölgyfa tövébe.
- Ugye Évi, szeretsz engem örökre,
S velem jössz a sötét, mély sírgödörbe?
- Veled megyek, veled megyek kedvesem,
Nálad nélkül e világon nincs helyem.

Akkor Pista elővette pisztolyát,
Azzal ölte meg a szép menyasszonyát.
Utána meg saját szívét lőtte szét,
Így védte meg mindkettőjük szerelmét.
Értük sír most búsan a lélekharang,
S a vén diófán fészkelő vadgalamb.

A párbaj

Miska, az alsólendvai vár kapitánya, éppen a csáktornyai Zrínyi-várban tartózkodott, amikor egy gyorsfutár levelet hozott a bán számára. A vár ura nem volt otthon. Így a levelet felesége vette át. Felbontotta, s holtfehér arccal roskadt bele egy bársonyszékbe. Az írás a puha szőnyegre esett a kezéből.

- Valami baj érte a bán uramat? - kérdezte a fiú, s átadta a levelet, amit közben fölvelt.
- Nem őt, hanem egyik barátját. Az uram meg nincs itthon, pedig fontos üzenetet kellene átadnia Siklóson.
- Hol van a főkapitány úr? - érdeklődött Miska. - Én nem tudnék segíteni?
- Megtenné, kapitány úr?
- Ez csak természetes. Előbb azonban üzenetet kell küldenem Bánffy uramnak. Utána a rendelkezésére állok nagyasszonyomnak. Még jó, hogy magammal hoztam Jóskát.

A fiú kiment az udvarra. Ott a szolgának utasítást adott, majd visszament a palotába.

- Itt vagyok. Parancsoljon velem.

- Már megírtam ebben a levélben a teendőket. Az uram valahol Eszék környékén táboroz. Először talán oda kellene mennie, hogy átadhassa neki ezt - nyújtott át egy lepecsételt levelet Zrínyiné. - Ezt pedig Siklóra kellene biztonságosan eljuttatni - adott át egy másik, ugyancsak több helyen is lepecsételt papírost. - Kapitány, nagyon fontos mindkét levél! Nem kerülhet sem a törökök, sem az osztrákok kezébe! Mivel tartalmuk sok életet és vagyont megmenthet, azért bízom önre! Különben saját futárunkkal is elküldtem volna.

- Én azt gondolom, először talán Siklóra kellene mennem, ha ez lehetséges, mert az útba esik. Ha így megfelelne - vélte a kapitány.

- Jó - egyezett bele az asszony -, de visszafelé is nézzon be Siklóra, ha ezt az uram is jónak látja!

- Köszönöm a megtisztelő bizalmat. Örülök, hogy kegyelmednek a szolgálatára lehetek.

- Csak ne folytassa ezt a hangot, kapitány úr! Nem érdemlem meg, de azért igazán hálás vagyok, hogy ezt a fontos dolgot megbízható és bátor katonára bízhatom.

- No, akkor én már megyek is - indult a fiú.

- Az Isten legyen magával! - szólt az asszony.

A kapitány kivágtatott a várkapun.

Az őrség tisztelgett neki, hiszen jól ismerték.

Miska nem kímélte a Rigót. Órákat vágtatott pihenés nélkül. Tudta, hogy fontos és sürgős küldetést teljesít, s így nem kímélheti sem a lovát, sem önmagát. Csak annyit pihentek, amennyi szükséges volt ahhoz, hogy minden különösebb gond nélkül folytathassák útjukat. Közben haraptak egy keveset.

A valamivel több mint 150 kilométert sikerült a lovasnak megtennie három és fél nap alatt. Jóformán úgy kellett leemelni a lóról, amikor a siklósi várba ért. A levél átadása után úgy rogyott le a heverőre, mint egy jól megtömött, nedves homokzsák. Még egészen bódult volt, amikor másnap délelőtt fölébresztették, hogy a siklósi várparancsnok szeretne vele beszélni.

- Mit akar tőlem? - kérdezte félig álmosan, mámorosan, csodálkozva.
  - Mi azt nem tudjuk - volt a válasz. - De azt a parancsot kaptuk, hogy odakísérjük.
- A fiú aztán megértette, hogy még jóformán alszik, és nem éppen a legértelmesebbet kérdezett.
- Jól van, legények. Máris megyek. Vagy mehetek így gatyában is? - váltott át viccre. - Annyira sürgős!
  - Bizonyára, ha tíz órakor keltik fel az embert - dobta vissza a labdát humorosan az egyik katona.
  - Mikor?! - ámult el Miska.
  - Tízkor, kapitány úr!
  - Tízkor? Én aztán jól elaludtam - motyogta magában. Gyorsan felöltözött, és sietett a vár urához.
  - Jó reggelt, várparancsnok úr! - köszönt.
  - Jó napot! - mondta nevetve az. - Látszik, hogy alaposan kikészített a tegnapi út, azért aludtál egyfolytában tizenkét órát.
  - Mennyit?! - kérdezte megrökönyödve.
  - Csak számolj utána! De ez most nem lényeges. Zrínyi urammal találkozol ma. Szeretném, ha ezt a levelet átadnád neki! Remélem, késő estére már kézhez is kaphatja!
  - Ha minden jó lesz, akkor biztosan.
  - Lovagolj a Dráva bal partján. Értesüléseim szerint a bán most valahol Dárda mellett táborozik. Így nem kell átkelned a folyón, s előbb érhetsz célba.
  - Köszönöm a jó tanácsokat. Minden jót kívánok!
  - Vigyázz az úton, és járj szerencsével közös ügyünkben!
  - Megpróbálok mindent! - intett vissza a kapuból.
- Kipihenten vágott neki az enyhén dombos-lejtős vidéknek. Tudta, hogy nem lesz könnyű az útja. Lehet, hogy törökkel nem találkozik, de ellenfél mindenütt előfordulhat. Az ilyenek a magányos lovast szeretik elkapni, hogy gatyára vetköztetve hagyják élve vagy halva valamelyik bozótos rejtekhelyükön.
- Miska jó pár kilométert megtett anélkül, hogy mérsékelte volna a vágát. Rigó is érezte vagy talán értette is, hogy most mindent bele kell adnia az iramba. Ki is tett magáért. Úgy száguldott a bokrokkal sűrűn benőtt lankák oldalain s a gazdag fűágyások között a puha mezei utakon, mint valami szárnyasló. Gazdája szabadon engedte, nem irányította a sebességet. Szerette volna maga is minél előbb átadni a két fontos levelet gróf Zrínyinek, a csáktornyai vár urának, aki hosszabb időre hagyta el „sásfészkét”, hogy kissé megleckéztesse a törököt, aki hónapok óta fosztogatta, sanyargatta és félelemben tartotta a Baranyai-háromszög szorgos népét.
- Késő este érkezett Dárda közelébe. Hamar megtalálta a táborozó gróf seregét. Nemcsak a köröző járőrök, de a tábortüzek fénye is segített ebben.
- Állj, ki vagy? - lépett elé egy állig fölfegyverzett katona.
  - Jóbarát az alsólendvai várból.
  - Mit keresel itt?

- Gróf Zrínyi főkapitány urat. Sürgős üzenetet hoztan neki.
- Add át nekem, majd én továbbítom!
- És ne adjam mellé még a fegyveremet, no meg a lovamat is?! - bosszankodott Miska.
- No, no! Csak ne olyan hevesen, barátom, mert mindjárt leemelünk a ló hátáról!
- Csak rajta! - rántotta elő kardját a futár. - Ha van kedved megízlelni a kardom életét, akkor csak gyere!
- Fiúk, kapjátok le a tíz körméről ezt a fokhegyről beszélő hencegőt!
- Hárman is ugrottak a fiú felé, hogy teljesítsék tizedesük parancsát.
- Megállj! Mi történik itt, Szávó? - dörgött rájuk a sötétből egy erélyes hang.
- Ez a szájhős azt állítja, hogy a főkapitány úrnak hoz üzenetet, de nem akar szót fogadni.
- Jó estét, gróf úr! - léptetett közelebb a fiú a megjelent beszélőhöz. - A nagyasszonytól hozok fontos levelet, meg a siklósi várból.
- Te vagy az, Miska? Hogy kerülsz te ide, s mi dolgod van velem? Valami baj van otthon?
- Otthon nincs. Ezt a levelet a felesége küldi - nyújtotta át.
- Gyere velem a sátramba!

A bán és Miska borozgatás közben tárgyalta meg a dolgok állását. A főkapitány a két levél elolvasása után kissé meghökkenve, de nem megijedve közölte a kapitánnyal a levelek tartalmát. Azok lényege az volt, hogy biztos forrásból megtudták, a kanizsai pasa újabb támadásra készül a csáktornyai vár ellen. A másik pedig, siessen haza, mert apósát, gróf Draskovicsot egy török támadás alkalmával halálosan megsebesítették, s utolsó óráiban még szeretne a vejével szót váltani.

- Kár, hogy most kaptam meg ezeket a híreket - mondta Zrínyi. - Szerettem volna elűzni a gonosz pogányát erről az egyébként békés vidékről.
- Lesz még rá idő - mondta Miska.
- Lesz, lesz - mormogta az. - De most itt volt a megfelelő alkalom és lehetőség is.
- De az otthon, a Muraköz védelme is fontos.

- Persze - hagyta rá a bán. - Intézkedem, hogy reggel korán indulhassunk. Őrség! - szólt ki a sátorból. - Készüljetek fel a reggeli sátorbontásra! Megyünk haza Csáktornyára. Korán indulunk, úgy intézkedjete!

Másnap reggel már napfelkelte előtt indultak. Lovasok, gyalogok és társzekerek hosszú sora kígyózott végig a Dráva melletti gazdag termőföldek és legelők rengetegében. Legalább öt-hat napra lesz szükségük, hogy megérkezzenek. Örült mindenki, hogy újra otthon lehetnek családjuk körében.

- Főkapitány úr! - szólt Miska Zrínyihez. - Mi lenne, ha mi előre lovagolnánk? Így legalább két napot nyernénk, és előbb intézkedhetne. A sereget rábízhatja valamelyik hadnagyára. Nem látni a környéken egy szál törököt sem. Biztonságosan hazaérnének nélkülünk is. Mi a véleménye?

- Nem tudom, fiam. Jó ötletnek látszik, de nem tudom, hogy valóban az-e. Az jó lenne, hogy minél előbb otthon lehetnénk! Ezt írja a feleségem is.
- Akkor ne késlekedjünk!

- Látom, neked is sürgős, de miért?!
- Nem rólam van szó. Én így is elmehetek. Csak futár vagyok.
- Ez igaz. De én tanácstalan vagyok - gondolkodott hangosan a bán.
- Máskor mindig éles ésszel, jó és bátor elhatározással tudott dönteni. Ne habozzon! Vegye elő a jobbik esztét, főkapitány uram!
- Te, Miska, látom, mindenáron azt akarod, hogy veled menjek!
- Azt akarom, hogy minél előbb otthon legyünk. Hogy segítsen a rászorulóknak és a népnek! Itt most nincs szükség ránk, de otthon igen. Meg kell szervezni a török elleni védelmet is.
- Reggelig még meggondolom, fiam, de az is lehet, hogy még előbb is.

Ezután Zrínyi összehívta tisztjeit, és velük tárgyalta meg a Miska által felvetett dolgot. Sokáig tanácskoztak. Végül is abban állapodtak meg, hogy a főparancsnok nyugodtan előre mehet, ők biztonságosan hazavezetik a sereget.

Zrínyi és Miska szótlanul lovagoltak egymás mellett. Mindegyikük a saját gondolataival volt elfoglalva. A gróf a feleségére gondolt, és az otthoni állapotokra, hiszen már több mint egy hónapja nem volt otthon. - Vajon mi várja, ha hazaér. Valóban olyan nagy a baj, ahogy a felesége írja? És szükséges volt-e feloszlatni a táborot.

Miska is a török támadáson törte a fejét. De egyszer csak szeme elé villant egy tengerparti kép, egy édesen mosolygó leányarc és egy lebilincselő, csilingelő nevetés. - Milena, Milena - sóhajtott. - Vajon emlékszik-e még rám? Milyen szép is volt az a néhány nap, amit együtt töltöttünk Szplítben, a város melletti kis kastélyban. Mennyit sétáltunk együtt, mondván, hogy az öreg Jánost és Ánikát magukra kell hagyni. Hosszú-hosszú évekig nem látták egymást. Hadd élvezzék az elveszített éveket! A köztünk nyiladozó szerelmet akartuk így eltitkolni? Pedig az egyre erősebben érvényesült és hódított teret a lelkünkben és a szívünkben egyaránt. Emlékszem, nappal a kis birtokon sétálgattunk. Boldogan és felszabadultan, vidáman és gondtalanul fogtuk egymás kezét. Hallgattuk egymás élettörténetét. Minden este lesétáltunk a tengerpartra. Ültünk a kőpadon szorosan egymás mellett. Élveztük a tenger halkan mormoló hullámvészését és a szívünk vad-esztelen dobogását. Ott csókoltam meg először Milenát. És én azóta sem tudom elfelejteni! Mikor láthatom újra? Boldog leszek-e valaha?...

- De csendben vagy, Miska - riasztotta fel ábrándozásából a bán hangja.
- Egy volt szolgámra gondoltam.
- Csak nem az öreg Jánosra?
- De... arra... Tudja, főkapitány uram, ő volt az én második apám.
- Csak volt? Tán meghalt?
- Ott maradt Dalmáciában.
- Hol?
- Szplítben, a régi szerelménél, Ánikánál.
- Rendes ember a János - mondta a gróf.
- Az - volt a rövid válasz. - Az.
- Ismertem szegény megboldogult apádat is. Jó és bátor katona volt. Meg becsületes is. Mindketten hallgattak.

Az esti szürkületben már Légrád közelében járhattak, amikor hirtelen lovascsapat tűnt fel előttük. Lehettek vagy nyolcan. Jó hangulatban voltak. Hangosan beszélgettek, vagy inkább lármáztak. Egy-egy részeg hang is bele-belevegült a jókedvbe.

- Húzódjunk félre! - javasolta Zrínyi. - Most nincs kedvem verekedni.

- Jó - értett egyet a fiú is. - De az ösvény két oldalára álljunk, hogy ne érhessen bennünket meglepetés!

- Igazad van.

Gyorsan elrejtőztek a bokrok mögé, és figyelték a közeledő lovasokat, akik minden elővigyázatosság nélkül éppen előttük álltak meg. Csak akkor kezdtek figyelni, amikor meghallották: „Jól rászedtük a csáktornyai katonákat. Szegény bolondok, elhitték, hogy mi is közéjük tartozunk” - röhögött az egyik katonaféle.

- Fogd be a szád, Mitya! - dörögtek rá néhányan.

- Ugyan csak nem vagytok begyulladva?! - hencegett az. - Minden sikerült. Miénk lett a zsákmány. Jó sok pénzt kapunk érte, ha...

Nem folytathatta tovább. Zrínyi és Miska szinte egyszerre léptettek ki a bokrok mögül. Mintha csak megbeszélték volna.

- Miről beszélsz, idegen? Milyen csáktornyai katonákról és zsákmányról? - kérdezte kemény hangon a bán, kihúzva nehéz acélkardját a hüvelyéből.

A meglepett csoport egy pillanatra megnémult, majd a fegyvereik után kaptak.

- Hagyjátok csak nyugodtan a fegyvereiteket! - szólt komolyan Miska a másik oldalról.

- Mit akarni, ti, utonálok? - méltatlankodott rossz magyarsággal az egyik lovas. - Mi békés ember. Megyünk nem messze a Varazsd, a vár. Ott katona.

- Ki a csoport vezetője? - kérdezte Zrínyi.

- Én - lépett elő egy tagbaszakadt, marcona kinézésű alak. - De jó lesz, ha abbahagyod a faggatást! Mi nyolcan vagyunk, és mindjárt megmutatjuk nektek, hogyan kell velünk beszélni. Ajánlom, hogy minél előbb szálljatok le a lovakról! Majd mi gondoskodunk róluk. Azután meg mindent kiraktok a zsebetekből és...

- Főnök! Vetközzenek le. Értékes a ruházatuk és a csizmájuk is. Jól el lehet adni.

- Igazad van - vigyorgott az.

A többiek is hahotára fakadtak.

- Mit javasolsz, fiú? - kérdezte a főkapitány.

- Ezt! - lépett kivont karddal egészen közel Miska a csoporthoz, és kemény hangon rájuk parancsolt: „Hordjátok el magatokat, amilyen gyorsan csak lehet, míg szépen vagytok, különben palacsintává lapítunk benneteket!”

- Rajta, bajtársak! - üvöltött a tagbaszakadt, s már sújtott is kardjával a fiú felé.

És elkezdődött az életre-halálra menő harc. Nyolc mindenre elszánt gazember támadt rá két ártatlan emberre. De nem akármilyenre. A térség két legbátrabb és a kardot mesterien forgató harcosra, aki ingyen nem adja életét.

- Négy ellen! - villant át Miska agyán. - Nagyon kell vigyáznom, ha életben akarok maradni! És a gróf? Bizony neki sem lesz könnyű dolga a négy mindenre elszánt bitanggal!

A fiúnak sikerült kivédenie az első csapást. Félre ugrott, és a második támadója fejére sújtott teljes erejéből, amitől az felordított, a fejéhez kapott, és elterült a földön. - Egy - számolt a fiú, de megérezte a veszélyt hátulról is. - Vigyázz oldalról - intette ösztöne. Szerencséje volt, hogy hirtelen lehajolt, mert a neki szánt csapás az örök vadászmezőkre küldte volna.

Ki tudja, hogy végződött volna a küzdelem, ha fel nem hangzik a közlőről:

- Rajta, magyar! Üsd, vágd, nem apád!

Az ellenség hamar észbekapott, s olyan gyorsan tűnt el a félhomályban, mint a kámfor.

- Főkapitány úr! Hogy kerültek maguk ide? - kérdezte az alhadnagy, mikor felismerte őket.

- Mi a lovainkon. És ti?

- Mi ezeket a hazug tolvajokat üldöztük, de megtevéstettük, és egérutat nyertek - mondta az altiszt.

- És miért üldözik őket?

- Mert megfújták a lőszerünket.

- Mit beszélsz? Milyen lőszert?

- Amit nagyságod rendelt Vasvárról vagy honnan.

- A hat hordó löport és a többi szerelék?! - ámult az.

- Azt. Galádul félrevezették a kísérő katonákat, majd kegyetlenül legyilkolták őket.

- És hol van most a lőszer, hiszen ezeknél semmi sem volt?! - faggatta tovább a bán.

- Elrejtették valahol a varazsdi hegyekben. Mire mi a nyomukra bukkantunk, már megjártották az ártatlan, kóborló lovasokat. Egy horvát parasztember viszont fölismerte őket, s látta, amikor az ellopott társzekereket hajtották a hegyek között. Azért eredtünk a nyomukba, hogy elkapjuk őket, s így visszaszerezhetjük a zsákmányt.

- Hogy az Isten...! - fakadt ki a gróf. - Megparancsoltam, hogy úgy vigyázzatok arra a szállítmányra, mint a szemetek világára! Megkorbácsoltatlak benneteket, ha a várba érünk!

- De főkapitány úr... - sápadt el az alhadnagy.

- Egy hangot se halljak többé! Nyomban eredjetez utánuk, és a puska nélkül ne kerüljetez a szemem elé! Megértetted?

- Meg, főkapitány úr. Lóra! - adta ki a parancsot az alhadnagy.

- Most pedig gyorsan! - mondta Zrínyi. - Ha bírják a lovak, meg sem állunk hazáig!

- Ez a beszéd - helyeselt Miska.

Alig mondta ki a rövid mondatot, máris vágatni kezdtek.

Holtfáradtan érkeztek meg Csáktornyára. A lovak és a lovasok szinte leestek a lábukról, amikor a várudvarba léptettek. Miska szólt az egyik csatlósának, hogy lássák el a lovakat, maga pedig jóformán úgy vitte föl a grófot a kastélyba. Csak üdvözölte a nagyasznonyt, s máris ledőlt egy kanapéra, elnézést kérve a háziaktól. Néhány óras pihenés után elbúcsúzott, és sietett Alsólendvára.

Bánffy főkapitány már türelmetlenül várta.

- Mi újság van Csáktornyán? - volt az első kérdése az üdvözlés után.

- Egyelőre még semmi, de az a hír járja, hogy a török most nagyobb sereggel a csáktornyai vár ellen készül támadást intézni.

- Mi is hallottuk a biztosnak elfogadható hírt, ezért vártuk haza Zrínyi várkapitányt.

- Megjött, és intézkedni fog.

Nekünk is meg kell erősítenünk a védelmet. Amikor a török Muraközben tervez fosztogató és gyújtogató hadjáratot, akkor mi is az útjában lehetünk. Sőt vagyunk is. Ha Csáktornyt nem tudja bevenni, majd megpróbálja Alsólendvát - gondolkodott hangosan Bánffy.

- Ez meglehet. Intézkedem azonnal, hogy ne érjen bennünket meglepetés. Az éberség sohasem árt - indult Miska a toronyszobából.

- Várj egy kicsit! Olvasd el ezt! - nyújtott át egy papírdarabot a kapitánynak.

- Mi ez?

- Majd megtudod.

Miska szétbontotta a négyrétre összehajtogatott levelet. Olvasni kezdte. Ahogy folytatta a tartalom megismerését, egyre izgatottabb lett. Az arca hol elsápadt, hol kipirult, végül szinte boldogan kérdezte: „Ezt ki hozta, és mikor?”

- Három napja találta Jóska a kapu mellett. Mit akarsz tenni? - kérdezte a gróf.

- Megvívni - volt a határozott válasz.

- Csak nem gondoltad komolyan, hogy egy pogány török kihívást meggondolatlanul elfogadj?!

- Elfogadom, de nem meggondolatlanul.

- Nem bánom. De jó lenne előbb puhatolózni, hogy ki és mi ez a török, és miért akar veled párbajozni. Ha van ügyes fülesed, küldd el rögtön, hogy szimatoljon körül Kanizsán!

- Ezt teszem, főkapitány uram. Mit javasol, mikorra lenne a legalkalmasabb a bajvívás?

- Olvassuk el alaposan még egyszer azt a levelet! Attól talán okosabbak leszünk.

A kapitány újra kezébe vette a papirost, és hangosan olvasni kezdett:

„Az alsólendvai vár kapitányának!

Te hitetlen gyaur. Már régen szerettem volna veled találkozni a harcmezőn, hogy összemérhessük kardjaink erejét. Eddig még nem sikerült, pedig adósom vagy. Lehet, hogy te ezt nem tudod, de én jól emlékszem, amikor megölted az apámat. Igen, megölted. És én bosszút akarok állni! Bosszút apám kiömlött véréért. Ha nem vagy gyáva, mint a gyaurok általában, akkor kiállsz velem egy szál kardra életre-halálra! Várom a válaszod mához két hétre. Ha nemleges választ kapok, az egész világ megtudja, hogy gyáva, hazug és anyámasszony katonája vagy.

Ferez, janicsárbég, Kanizsáról.”

- Hát ettől nem lettünk okosabbak - mondta hajába túrva a gróf. - Emlékszel rá, hogy ki lehetett a rusnya török apja, és hol, mikor végeztél vele?

- Fogalmam sincs. Annyit azonban tudok, hogy meg kell vele vívnom. A becsületemről van szó - mondta Miska.

- Talán a párbajt pünkösdi havának harmadik szombatjára kellene tenni. Ez még három hét. Így még gyakorolhatnád a kardforgatást a legjobb vívókkal. Szólok Zrínyinek is. Mit szól ő mindehhez? - folytatta a várúr.

- Annak van egy kitűnő balkezes kardforgatója. Úgy emlékszem, Miroszláv a neve. Jó lenne néhány leckét tőle is venni.

- Mire gondolsz?

- Az ember sohasem tudhatja. Nem lehet eléggé elővigyázatos. Ha megsérül a jobb karom, akkor a ballal kell küzdenem.

- Holnap átmegyünk Csáktornyára.

Másnap kora hajnalban indultak. Szerencsájuk volt. A várúr otthon tartózkodott. Szívesen és örömmel fogadta vendégeit. Zamatos törkölypálinka és friss töpörtyűs pogácsa mellett meghányták-vetették a fiú párbaját. Zrínyi is okos ötletnek tartotta, hogy a horvát Miroszláv oktassa néhány balkezes cselre a kapitányt.

Így is lett.

Zrínyi kiszólt egy talponállónak, hogy kerítsék elő minél előbb Miroszlávot, és küldjék be hozzá!

Talán negyed óra sem telt el, s a horvát származású katona megjelent az ajtóban.

- Hívatott, főkapitány úr? - kérdezte.

- Hívatlak. Figyelj ide, Miroszláv! A kapitány úrnak három hét múlva lesz egy komoly párbaja. Szeretné, ha néhány óra kardvívási leckét adnál neki balkezes módra. Megteszed? Azaz parancsolom, hogy tedd meg! Megértetted?

- Ahogy óhajtja, főkapitány úr.

- Rendben. Elmehetsz!

- Főkapitány uram - kérte Miska -, én mindjárt megkezdhetném a gyakorlást, ha megengedi, és Miroszláv is vállalja.

- Én vállalom - vágott közbe az.

- Akkor menjetek! Azt hiszem, az első napon egy óra elég lesz. Addig mi Bánffy urammal majd eltöltjük hasznos dolgokkal az időt.

Miska és Miroszláv boldogan távoztak. A bán és a gróf pedig bementek a könyvtárszobába. Ott bezárkóztak. Tanácskoztak. Volt miről. Nemcsak a közvetlen török veszélyről, de a haza sorsáról is komolyan eldiskuráltak. Még Ausztria és Magyarország viszonyáról is eszmecsere folytattak. Csak akkor ocsúdtak fel, amikor Miska belépett.

- Főkapitány uraim, nagyon, de nagyon köszönöm, hogy lehetővé tették számomra a gyakorlást! Már megtanultam néhány jó védést és vágást.

- Bal kézzel?! - csodálkoztak azok.

- Bizony - mondta büszkén a fiú.

- No, akkor indulhatunk. Köszönjük a megértést, a hasznos tanácsot és a segítséget. Isten áldjon, Miklós - köszönt el Bánffy.

- Vigyázzatok, és készüljetek fel a harcra! - szólt utánuk a gróf, amint kilovagoltak a várkapun.

- Köszönöm én is a segítséget! - kiáltott vissza a fiú.

A három hét hamar eltelt. A kapitány a páros napokon az alsólendvai várban gyakorolta a kardvívás minden csínját-bínját. A legjobb kardforgatókkal mérte össze tudását és erejét. Még a közeli várakból is megjelentek elismert vívók, hogy alaposan felkészítsék a fiút. Ő pedig megpróbálta ellesni a kardforgatásnak minden elemét, amely előnyére válhat majd a törökkel vívott összecsapásban.

Tavasztó utolsó előtti szombatján az alsólendvai vár olyan volt, mint a felbolygatott méhkas már a kora reggeli órákban. Aki csak tehetett, a várudvaron ácsorgott. Szerencsét kívánni gyűltek össze. Várták az ötven főből álló csapatot. Ők kísérik el a kapitányt.

A kis létszámú, lovasokból álló csoport némán hagyta el a várat. Csendben lovagoltak Letenye felé. A település északkeleti oldalán elterülő Mécsertát jelölték ki a bajvívás helyéül. Ezt az erdőkkel körülölelt, egy holdnyi tisztást mindkét fél alkalmasnak találta.

Miskával tartott tíz csáktornyai harcos Miroszlávval és a kapitány legjobb barátai, kitűnő harcosok, bajvívók és még egy felcser is.

- Kapitány úr! - szólította meg Ferenc, az alhadnagy. - Mit gondol, ne küldjek előre néhány jó szemet, hogy kissé kikémlelje a terepet?

- Gondolod, hogy szükséges ez?

- Az elővigyázatosság sohasem árt.

- Igaz - értett egyet vele a fiú.

Amikor a Murán szerencsésen átkeltek, az alhadnagy három emberét előre menesztette, hogy cserkésszék ki a török állását, a katonák számát.

- Úgy igyekezzetek, hogy időben tudjunk védőintézkedést tenni, ha erre szükség lenne!

Jó óra elteltével visszajöttek a legények.

- No, mi újság a török táborban?

- Semmi különös sem tapasztaltunk - mondta az egyikük.

- Hányan vannak?

- Úgy ötvenen - volt a válasz. - A közelben sem tartózkodik nagyobb létszámú pogány.

- Kisebb igen?!

- Az sem - javította ki magát az előbbi.

- Lehet, hogy Ferez janicsárbég betartja ígéretét, s ő is csak ötven harcossal jött - állapította meg a kapitány.

Mindkét oldalról óvatosan közeledtek a küzdőtér felé. Majdnem egyszerre állapodtak meg az erdő szélén. Alighogy szálltak a lovakról, a török oldalról egy fehér zászlót lengető katona lépegetett a tisztás közepe felé. Ekkor Ferenc is kezébe vette a fehér zászlót, és ő is elindult a török felé. Megállt úgy három lépésre előtte.

- Hányan vagytok, gyaur kutyák? - szólalt meg először a pogány.

- Ha így folytatod, te gyáva kopasz fejű, lófarkas pogány, rögtön torkon kaplak, és csak Allahnál ébredsz föl! - kiáltotta mérgesen a magyar, hogy társai is meghallják.

- Jó, jó - váltott higgadtabb hangnemre az -, csak azt szeretném tudni, hogy a hitetlen keresztény... azaz... hány főből áll a kísérők csoportja.

- Csak annyi, amennyiben megegyeztünk! - felelte erélyesen Ferenc. - És ti?

- Ötven.
- Akkor ezt elintéztük - jegyezte meg az alhadnagy. - Van még valami?
- Van. Meg kell állapodnunk abban is, hogyan folyják a bajvívás - mondta a török.
- Ezt világosan megüzente Ferez, a janicsárbég. Mi, vagyis hát én, elfogadom.
- Életre-halálra? - nézett az csodálkozva.
- Életre-halálra.
- Senki sem avatkozhat bele a harcba. Egyik vívónak sem nyújthat segítséget a csapata - hangsúlyozta a török.
- Magától értetődik - mondta az alhadnagy. - Ha valamelyik fél megszegi ezt a megállapodást, a másik fél maradéktalanul lemészárolhatja őket.
- Ha elbír velük - mosolyodott el először amaz.
- Ez is igaz - hagyta helyben a fiú. - Mivel más megbeszélni valónk nincs, megkezdődhet a párbaj.

Mindketten visszaballagtak övéikhez.

Néhány perc után megkezdődött az életre-halálra menő viadal.

A kapitány a Rigó hátán egyenesen ülve, komoly arccal léptetett a küzdőtérre. Már most megkezdte az összpontosítást: „A józan eszemre és minden erőmre szükségem lesz, ha győzni akarok.”

De ugyancsak megdöbbent, amikor meglátta ellenfelét. Óriási, izmos lova is olyan büszkén és magabiztosan lépegetett, mintha már a győzelem utáni díszkört tenné. A szürke pejen ülő robusztus török legalább 190 cm magas lehetett. Jóvágásúnak látszott. Az arca sem volt csúnya, elriasztó. A becsületes emberek benyomását keltette.

Egészen közel léptettek egymáshoz. Egy darabig nézték szóltanul, méregetve egymást. A kapitány szólalt meg először.

- Tehát te vagy Ferez, aki meg akarsz ölni?
- Az vagyok. És meg is öllek.
- Sohasem bántottalak.
- Engem nem, de megölted az apámat.
- Harc közben?
- Harc közben.
- Tisztességes küzdelemben?
- Igen. De én mégis bosszút akarok állni! - hangzott a határozott kijelentés.
- És ezt tisztességesnek tartod?

A török nem válaszolt mindjárt. Úgy tűnt, erősen gondolkodik. Érzelmileg lephette meg a kapitány kérdése, de végül is megszólalt.

- Egyedül ő volt mindenem. Anyám, dajkám és barátom. Most nincs senkim. Ezért akarok harcolni. Győzni vagy meghalni!
- Ha úgy gondolod, kezdetjük.

Sokáig figyelték egymást némán kutatva egymás szándékát, gondolatait, mozdulatait. Mindegyikük arra várt, hogy a másik indítson. Végül is a török lett nyugtalanabb, idegesebb, és egy „Allah, segíts!” ordítással a fiúra rontott, mint egy robogó vadkan, hogy egyből legázolja. De az résen volt. Egy enyhe térdszorítás, és Rigó oldalt ugrott. Ellenfele mellette száguldott el anélkül, hogy érintette volna. Újra szembefordultak. Több hasonló kísérlet, eredménytelenül.

- Csak nyugalom és figyelem! - mondta önmagának a kapitány, s kedvesen megveregette a Rigó nyakát. - Okosan, vigyázva! - súgta az állat fülébe.

- Mi az, gyáva hitetlen gyaur, nem mersz támadni?! - kezdte csúfondáros hangon a török. - Hol van a bátorságod? Az inadba szállt?

Miska válasza sem méltatta.

Erre a janicsárbég egészen közellépett, hogy a lovak összedughatták volna az orrukat. Ehelyett azonban a török lova beleharapott a másikba. Az enyhén fölnyerített, s mint a villám, oldalra fordult, s hatalmas rúgást mért a szemtelen állat oldalába.

- Hajrá, Rigó, ne hagyd magad! - biztatta Jóska az állatot kívülről.

Az erős rúgástól a török lova majdnem elvágódott, s gazdája is nehezen tudott a nyeregben maradni, de a kapitánynak is meg kellett kapaszkodnia, hogy ki ne billenjen.

- Vagy úgy! - ordított fel újra a pogány. - Tehát a lovaddal akarsz meggyöngíteni! Majd ellátom a baját! Kettéhasítom a koponyáját! - és már támadott is magasra emelt szablyájával.

A kapitánynak alig sikerült kivédenie a hatalmas erővel sújtott vágást. Damaszkuszi pengéjű kardja felfogta a török csapását.

- Meghalsz, hitetlen gyaur! - sújtott másodszor és többször is.

- Meghalsz, pogány kutya! - mondta a fiú, s szépen elhárította a veszélyt.

A török ettől szinte elveszítette a fejét. Megfeledkezett minden elővigyázatosságról, ésszerű vívásról, mint az örült, rohant rá ellenfelére. Ha Miska nem vigyáz eléggé, bizony eltapossa a pogány. Szerencséje volt, hogy a Rigó is éberen ügyelt, így sikerült még időben enyhítenie a janicsárbég támadásainak elsöprő erejét, de a fiú bal vállát így is alaposan eltalálta annak kardlapja, ahogy elcsúszott az elhárító mozdulattól.

Legalább egy óráig vívtak anélkül, hogy komolyabb sebet ejtettek volna egymásban. Főleg a török támadott, de egyre hevesebben. Egyáltalán nem látszott meg rajta, hogy fáradna. Még gúnyolódni is volt kedve, ahogy egy kardcsapás után fitymálta ellenfele harci stílusát.

- Csalódtam benned, hitetlen! Mindenki csak azt hajtogatja, hogy az alsólendvai vár bátor kapitánya, a híres bajvívó, a rettegett törökverő. Én bizony nem tapasztalom egyiket sem! - próbálta sértő szándékkal kizökkenteni ólomnyugalmából ellenfelét.

Miska azonban néma maradt, és biztosan hárított. Tudta, érezte, hogy csak akkor győzhet, ha acélkemény akarattal megőrzi hidegvérét. Minden erejére szüksége van, amely úgy tapasztalta, fogyóban van, mert az igazi csata még ezután lesz.

Tévedett. Az álnok török egy roham után úgy vágta meg a Rigó bal első lábát, hogy az állat térdre rogyott, oldalára dőlt, fájdalmasan fölnyerített, és lovasa kirepült a nyeregből. De olyan szerencsétlenül esett a fejére, hogy elsötétült előtte a világ.

Az „Allah velünk! Allah velünk!” örömujjongásba belevegyült az „Isten, segíts! Isten, segíts!” kétségbeesett fájdalom hangja.

- Kapitány! Miska! Magyar! Ne hagyd magad! Nem szabad elveszítened a csatát! Győznöd kell! Istenért, hazánkért, népünkért! - hangzott az ötven fős magyar sereg biztató, lelkesítő kiáltása.

De ekkor már a török is a földön állt, a kapitány mozdulatlan teste előtt.

- No, hitetlen keresztény, gyáva gyaúr, most megfizetsz apám haláláért! Imádkozz Istenedhez a lelked üdvéért! Fölemelte éles jatagánját, hogy egyből lenyisszantsa vele ellenfele fejét.

A magyarok táborát halálos rémület ülte meg.

- Itt a vég. Minden elveszett - jajdult fel Jóska.

És ki gondolta volna, a Rigó hirtelen felugrott, és okos fejével akkorát lökött a pogány törökön, hogy az mintegy három lépést röptül előre a levegőben, majd hanyatt vágódott a földre.

- Éljen! Van Isten! - kiáltották a magyarok.

És a Rigó már a török fölé tornyosult. Első jobb lábát, az épet, ráhelyezte annak a nyakára, és győzedelmesen fölnyerített, mintha indián harcos lenne. Az áldozat megpróbálta csupasz kezeivel lelökni, lehúzni a vékony, de izmos lólábat, de egyre jobban érezte a vaspata szorító erejét. Lélegzete nehezebb lett. Alig kapott levegőt.

- Rigó! Állj! - lépett melléje a gazdája a szigorú parancs elhangzása után. Megfogta az állat lábát, és gyöngéden leemelte az ájult ember nyakáról. - Minden rendben. Köszönöm, pajtás, hogy ismét meg-mentetted az életemet! - ölelte meg lovát cirógatva, becézgetve. Fölvette damaszkuszi acélból készült kardját, és az ébredező Ferezhez lépett. Amikor az kinyitotta a szemét, és felfogta, hogy mi történt, fel akart ugrani, de a torkát érintő hideg vas hamar kijózanította. Csöndben, nyugodtan feküdt. Várta a megváltó halált.

- Látod, te, hitetlen, gaz és álnok kutya, most megölhetnélek, de én megkegyelmezek neked - mondta a legyőzött embernek emberséges hangon.

- Ölj meg! - könyörgött az.

- Védtelen, fegyvertelen embert nem ölök meg, mert az már gyilkosság lenne.

- Akkor engedd, hogy harcoljak!

- Most harcolni sem tudnál. Eltört a jobb lábad és...

- Hazudsz, az én... próbált fölállni, de visszazuhant a földre.

- Beláthatod, hogy kár volt erőlködnöd. Egy pár hétig csak a mankókkal harcolhatsz - mosolyodott el most a kapitány is. - Hidd el, nem haragszom rád, bár nagyon közel voltam a másvilághoz. Az én apámat is, meg az anyámat is legyilkolták és kifosztották a magadfajta hitvány, hitetlen rablógyilkosok, s én mégsem lettem gyilkos - okította a pogányt.

Jó darabig hallgattak.

- Lehet, hogy igazad van - törte meg a csendet Ferez. - Barátok nem lehetünk, de ne legyünk ellenségek se! Elfogadod?

- El - mondta Miska. - De ellenfelek még lehetünk.

Újra elnémultak. Saját gondolataikba merültek.

- Törökök! Igazhitű muzulmánok! - szólt oda a kapitány. - Vigyétek el a janicsárbéget békével! A párbajnak vége.

Negyedóra elteltével a kis tisztásszigeten csak a késő délutáni enyhe szél futtatta végig kibontott szárnyakkal suttogva a mai nap ritka eseményét. Az öreg tölgy odvából kibújt fűrgemókust sem zavarta, amint a tett színhelyére lopakodott, hogy nyomon követi egy félénk, csodálkozó őzcesemetet. A térség csöndjét nem zavarja az emberek furcsa világa.

Fogságban

Az alsólendvai vár kapitánya elgondolkodva ügetett a Völgyifalu felé vezető földúton. Jóleső érzéssel bámulta a bal oldalon emelkedő dombok lejtős lankáin elterülő szőlőültetvényeket. A tőkerendszerű szőlők dúsgazdag lombozata közül már itt-ott kikandikáltak a zöldszemű szőlőfürtök. Néhány zsúpfedeleles pince előtt szorgos emberek vidáman társalogtak. A gazda szívesen kínálta őket a jó borral. Máshonnan hangos nótázás kúszott végig a tájon. Jobb oldalon a szépen megművelt szántóföldek terültek el. A kalászuktól megfosztott gabonatóblák rozsdás tarlói a Muráig nyúltak, tarkítva berekfabokrokkal és kosárfüzesekkel. A kölestáblák zöldes rendjét megbontotta a hajdinaföldek sávdarabja.

- Milyen csendes, békés és szép ez a vidék! - gondolta a fiú. - Kár, hogy ezt a csodálatos harmóniát állandó rettegésben tartja az oszmán. Pedig szorgalmas népek élnek itt a Mura mentén. Dolgos kezük révén megtermelnek mindent, amire csak szükségük van az életben. Az élelmet, a ruházatot és a föld megmunkálásához elengedhetetlenül szükséges szerszámokat is elkészítik. Majdnem minden jobbágycsaládban van egy ezermesterféle - legtöbbször idősebb férfi -, akinek a keze nyomán létrejönnek a paraszti életvitelben használatos eszközök. Töprengéséből egy halk megszólítás hozta vissza a való világba.

- Kapitány úr! - hangzott a közlőről, amikor egy sűrű, bokros helyhez ért. - Hallgasson meg!

- Ki vagy, és mit akarsz? - kérdezte a rongyos ruhába öltözött öreget.

- Az nem fontos. A kanizsai várból jövök.

- És mi dolgod van itt és velem?

- Üzenetet hoztam a kapitány úrnak.

- Kitől?

- Fereztől.

- Mit akar tőlem? Megegyeztünk, hogy nem vívunk többet.

- Most nem is arról van szó.

- Hát akkor miről?

- Azt üzeni a janicsárbég, hogy föltétlen találkoznia kell magával - sütötte le a szemét idegesen az. - Egyedül kell lennie! Esetleg a szolgáját magával viheti. A találkozás a párbaj helyén lenne esedékes.

Miskának feltűnt annak furcsa viselkedése, azért megkérdezte tőle: „Valami nem tiszta ebben a meghívásban, úgy érzem. Mondd meg öreg, mi a tiszta igazság! Tudni akarom!”

- Ne faggasson, kapitány úr! Én semmiről sem tudok! Engem nem avatnak be az urak ügyeikbe! - hajtotta le a fejét.

- Pedig te úgy viselkedsz, mint aki tud valamit, de nem mondhatja el. Valld be, ez az igazság!

- Semmit sem mondhatok, mert semmit sem tudok! Nyúzásson karóba, kapitány úr, de én...

- Megértettem, öreg. Biztosan kényszerítettek rá, hogy eljőjj, és tartsd a szád. Van családod?

- Négy gyerek és három lány - mondta büszkén. - Mit jelentsek a bégnek, nagyuram? - kérdezte.

A kapitány sokáig és fürkészve nézte. Nem tetszett neki a magatartása. Biztosan megérezte, hogy valami nem stimmel ebben az ügyben. De nem hibáztathatta az öreg embert. Ki tudja, mivel kényszerítették rá szegény ördögöt, hogy elvállalja ezt a csúnya megbízatást.

- Idefigyelj, öreg! Nem faggatlak tovább. Mondd meg a megbízóidnak, akár Ferez az, akár más, hogy találkozom a janicsárbéggel. A pontos időt majd megüzenem neki. Ezt a dolgot még alaposan át kell gondolnom.

- Az Isten legyen magával, kapitány úr! - búcsúzott az ember. Látszott rajta, nagyon megkönnyebbült attól, hogy elmehet.

- Vajon mire készül a török? Mit akarhat velem Ferez? - gondolkodott hangosan a kapitány. - Gyanús nekem ez a dolog, nagyon gyanús. - Aztán megfélemezte a janicsárbéggel való találkozásról, mert a környéket ellenőrző járőrrel futott össze.

- Jó napot, kapitány úr! - köszöntek azok illedelmesen. - Mi jót keres erre felé? - kérdezte az egyik.

- Csak úgy kilovagoltam egy kicsit.

- Szép délután van. Most egészséges a tiszta levegőt szívni.

- Így van. Minden rendben? Nem láttatok semmi különösöt? - kérdezte tőlük.

- Nem. Béke és nyugalom van mindenütt.

- Azért csak jól vigyázzatok! Legyen nyitva a szemetek meg a fületek is! Olykor-olykor nézzetek be a bokrok közé, az erdőszélbe, de még a fűzések közé is! Ott könnyen elrejtőzhet az, aki valami rosszban töri a fejét.

- Attól most nem kell tartani, kapitány úr! Nem jár erre még a madár se, ahogy a szolás tartja, a mi népünkön kívül.

- Ne legyetek annyira biztosak ebben! Az előbb is megtámadott egy törökformájú csavargó - mondta kissé színészkedve Miska. - Ha nem vagyok eléggé éber, bizony hátulról leszárt volna hosszú, kétélű törével.

Azok először megdöbbentek, majd felkiáltottak: „Hol történt? Hol van a gazember?”

- Ott történt a bozótos mellett - mutatott hátra.

- És hol van az álnok?

- Elengedtem.

- Elengedte?! - hüledeztek azok.

- El.

- És miért?

- Mert csak egy jószándékú gyilkos volt.

- Jószándékú gyilkos? Ilyent még nem hallottam! - tekerte a fejét értetlenül egyikük.

- No, menjetek a dolgokra! Csak vicceltem. Valóban nem jár mostanában mifelénk ellenség.

- Minden jót, kapitány úr! - köszöntek el.

- Nektek is.

Miska a Mura felé irányította a Rigót. A ló mintha csak kitalálta volna gazdája gondolatait. Boldogan fölnyerített, és szaporábban szedte lábait.

- Mi az, rájöttél, hogy hova megyünk? - kérdezte a fiú.

Válasz helyett az állat hátrafordította fejét, szemében megértő fény csillant, s kétszer is meghajtotta fejét, jelezve, hogy érti, mit akar a gazdája.

- Jól van, kedves barátom. Okos vagy, és hűséges - simított végig tenyerével a ló sörényén. - Igazad van. Meglátogatjuk az öreg molnárt. Régen nem voltunk már nála. Lehet, hogy azóta meg is halt. Pedig de jó pogácsát tud sütni Kati néni, a felesége. De a zab se kutya, amit te kapsz az öreg Piku bácsitól. Most ráérünk egy kicsit.

Az állat újra nyerített vagy nevetett. Ki tudja? Jó hangulatban bandukoltak Kót felé, a muraági vízimalom irányába.

A gondtalan lovaglás jót tett lovasnak és lovának egyaránt. Ritkán jutnak ilyen kikapcsolódáshoz. Egy darabig a Mura bal partján mentek fölfelé. Élvezték a lápvilág összetettségét, a növények sokszínű tarkaságát: a nádszálak fürtös bóbitáját, a kardleveleiből kimagasló rogosz barnás buzogányát, a vékony zsombékszálak fésűs égretörésének lágy hullámozását, a gazdag sástövek levelei alatt menedéket kereső apróbb rovarállatok fürge szökdösését, a partszegélyen széles sávban burjánzó rekettyebokrok, kosárfüzek és kecskefüzek dúslombú koronáját, a magasba ívelő fehérfüzek teknőket érlelő, vastag-odvas törzseit, a sárga- és kékliliomok szirmot hullató száraz torsfejeit, a még mindig virágzó kései nefelejcs lekonyult, bogas kontyát és mindent, mindent, ami a Mura menti környéket széppé, gazdaggá, vonzóvá, elbűvölővé és csábítóvá teszi. Érezték az enyhén lengő szellő lágy suttogását, amely elandalította az embert és az állatot, s csak akkor kezdték valóságként érzékelni a körülöttük elterülő vidéket, a néhány vályogviskóból álló falvak közelségét, a mindennapi élet előttük lezajló hétköznapijait, amikor a révhez érkeztek.

- Megérkeztünk, édes lovam - mondta Miska a Rigónak. - Még pár száz lépés, és helyben vagyunk. - Leszállt a nyeregből, és úgy ballagtak a szűk ösvényen a vízimalom felé. Nem a földúton mentek, amit az örlők használnak. Kikötötte lovát egy korlátfához, s hangos „jó napot” köszöntéssel bement a deszkahídon át a két nagyobb ladikra épített faépületbe. A malom egyhangú mormolásától az öreg molnár nem hallotta meg a fiú közeledését, csak akkor fordította hátra a fejét kissé, amikor a vállára tette a kezét.

- Csak nem szellemek járnak itt? - lepődött meg. - Mostanában élő ember alig jár mifelénk. Nem csodálkoznék, ha túlvilági lény lenne.

- Lehet, hogy azok - így a fiú.

- Maga az, kapitány? Te vagy, Miska? Már azt hittem, „aluru szagulod a zibolát”, hogy nem látogattad meg öreg barátodat.

- Nem értem rá, Piku bátyám. Sok dolgom volt.

- Hallottam valamit. Igaz, hogy legyőzted párbajban azt a fránya pogányt?

- Igaz, de nem én, hanem a lovam.

- Meséld el!

- Majd máskor. Elég annyi, hogy megint neki köszönhetem az életemet.

- Megfizethetetlen állat a Rigó. De viszek is neki finom zabocskát! - Egy feslagból kimerített egy finak finom zabot, és vitte is már kifelé. - Ne, lovacsám, egy kis csemegét hoztam - vette ki a zabolát a ló szájából, majd fejére helyezte az abrakos tarisznyát. - Megérdemled, mert vigyáztál a gazdira - veregette meg az állat nyakát. - De ne álljunk itt! Menj be a szobába! Én addig felöntök két zsák gabonát a garatra. Bent pedig ugyancsak megöntözzük a garatot. Van

egy üveg barackpálinkám. Az asszony egy órája volt itt. Hozott friss tökmagos kóttmálit. - S már ment csoszogva a dolga után.

Miska bement a szobának aligha nevezhető kis helyiségbe, amelyben egy fenyődeszkából összetákolts heverő volt, kisebb kecskelábú asztal, egy pad és két támlásszék. Még körül sem nézhetett jóformán, máris belépett az öreg molnár.

- Ül le nyugodtan! Mindjárt előkerítem a szívderítőt. - Ezzel a bal sarokban kezdett matatni. Bicskája pengéjével kifeszített egy 30 cm hosszúságú padlódeszkát, aztán benyúlt a támadt üregbe, és kiemelt onnan egy zöld színű pintes üveget. - Tudod, fiam, itt tartom a finomabb dolgokat - próbált magyarázkodni.

- Eldugva... - húzódott mosolyra a fiatalabbik szája.

Az öreg ránézett sandán, majd nevetve mondta: „Nagy kópé vagy te öcsém, vagyis hát kapitány uram!”

Miska nem reagált az öreg megjegyzésére.

- Az asszony nem szereti, ha sokat iszok. Ellenőrzi, hogy mennyi italom van. Így egy kis dugi mindig jól jön - mentegetőzött. - De ne csak én beszéljek. Tessék, kóstold meg ezt! Ettől még a halott is életre kel - nyújtott át egy kupica barackpálinkát a fiúnak. Magának is töltött.

Ittak. Beszélgettek. Közben ízlelgették a még majdnem meleg kukoricamálét.

Miskának röviden el kellett mondania a párbaj lefolyását. Piku bácsi hol felkiáltott örömmel, hol fájdalmasan sóhajtott a történet egyes mozzanataiban. Később a fiú fölállt, és búcsúzott.

- Köszönjük a szíves vendéglátást. Vigyázzon magára meg a malmára! Legközelebb ha jövök, én is hozok egy kis lélekerősítő papramorgót, de csak akkor adom át, ha egyedül lesz. Most aztán siessünk, Rigó, mert a várban még azt hiszik, hogy elkaptak a törökök, vagy mocsári békává változtunk.

A kimerítő vágta után hamar megérkeztek. A naplemente tündöklő lángsugarai már félig birtokba vették hódítón a Mura menti táj alacsonyabb határait. A nyugaton járó napkorong fénycsóváit azért még meg-megcsillantak a Lendva-hegy kiemelkedőbb csúcsain. Elkezdődött a világosság és a sötétség örökös harca: az éjszaka és a nappal egymást megsemmisíteni vágyó párbaja.

A kapitány egy zsoldosra bízta a lovát, maga pedig fölsietett a toronyszobába, hogy beszéljen a főkapitánnyal.

- Gyere, gyere! - szólt az, amikor a kapitány kopogás után belépett hozzá. - Mi újság van a környéken?

- Minden csendes.

- Ennek örülök. Egy kicsivel előbb kaptam értesítést Csáktornyáról. Zrínyi üzeni, hogy a kanizsai pasa, Küprilli, biztosan nagyobb szabású támadást készít elő. Arra kér bennünket, hogy minél előbb menjünk át hozzá. Meg kell beszélünk a közös védelmet.

- Jó, de... - hallgatott el a fiú.

- Valami baj van? - érdeklődött Bánffy.

- Nem, nincs... csak...

- Mondd meg nyugodtan! Tudod, hogy mindig megértő és segítőkész voltam irányodban.

- Délután egy furcsa alakkal találkoztam, aki Kanizsáról jött, és Fereztől hozott üzenetet.
- Mit akar?
- Én is ezt kérdeztem tőle. De olyan furcsán és gyanúsán viselkedett. - És Miska elmondta a török küldöncel lefolyt beszélgetés lényegét.
- Gondolod, hogy valami csel van a meghívás mögött?
- Nem tudom, de valahogy úgy érzem, hogy igen.
- És mikorra szándékozol vele találkozni?
- Még nem tudom azt se. Minél előbb, annál jobb, hogy túl legyek rajta. Csak az a gyanús - folytatta -, hogy nem közölte, hogy miért is akar velem találkozni. És főleg egyedül! Valami nagyon fontos lehet. És miért éppen a párbaj színhelyén?...

A találkozás napját Szent Jakab havának utolsó vasárnapjára tették közös megállapodással. Előbb azért nem lehetett, mert a kapitánynak sok dolga volt a török támadás elleni védekezés előkészítésében. Meg többször át kellett mennie Csáktornyára is, hogy az ottani várvédőkkel is megtárgyalják az együttes belső védekezést vagy az esetleges külső, mezei összetűzések, a meglepetésszerű rajtaütések és üldözések stratégiáját. Az előkészítő megbeszéléseken, a tervek elkészítésénél és a gyakorlatokon legtöbbször maga a bán is jelen volt. Tanácsokat, utasításokat adott.

Nyárhó utolsó vasárnapján felhős volt az ég. Eső szagát lehetett érezni, ahogy itt mondják. A nap felhők mögé rejtette arcát. Úgy látszott, hamarosan könnyezni fog.

Miska is rossz előérzettel ébredt. Furcsa álma volt. Álmában édesanyját látta. Szép volt, fiatal, életvidám. Valamilyen tó mellett lehettek. Ő a langyos vízből lépett ki, amikor észrevette anyját. Az egy ponyvanagyságú törülközőt tartott a kezében, s azt nyújtotta neki. Ő érte nyúlt, de ez sehogyse sikerült. Hiába erőlködött. Érezte, hogy beleizzad, de hiába... Ekkor szólt be Jóska az ajtón:

- Kapitány úr, ébresztő! Itt a mosdóvíz!
- Talán köszönnél előbb! - förmedt rá a belépőre.
- Jó reggelt, uram!
- Jó reggelt! Milyen napra ébredtünk? - kérdezte.
- Szomorúra.
- Ma kell találkoznom a janicsárbéggel, igaz?
- Bizony, így van.
- No, akkor igyekezzünk! Hozd a reggelimet!
- Kapitány úr! - szólt amaz -, komolyan gondolta, hogy egyedül megy?
- A legkomolyabban. Senki sem kísérhet el.
- Ahogy kívánja! - hallgatott el az.
- Idefigyelj, Jóska! Ha valami mégis történne velem, s nem jönnék vissza, nagyon okosan és meggondoltan cselekedjetek! Megígéred?
- Meg. De mi történhetne? Hiszen azt mondta, hogy csak titkos megbeszélésük van. Engedje meg, hogy néhányan elkísérjük!

- Nem. Így döntöttem!

Reggeli után még körüljárta a vár fontosabb pontjait. A hadnaggyal sokáig tárgyal, majd kilovagolt a leeresztett hídon.

Bajtársai némán figyelték az egyre távolodó lovast, majd rossz előérzettel siettek a dolguk után.

A kapitány is megpróbálta elűzni rossz hangulatát azzal, hogy kedvenc népdalait kezdte füttyörészni. A Rigó is gondterhelten látszott. Szaporán szedte lábait, de aki jól ismerte az állatot, észrevehette volna, hogy inkább visszafordulna.

Amikor átkeltek a Murán, gyorsabb ügetésre nógatta lovát, így hamar a bajvívás színhelyére ért. Óvatosan körülmélt a tisztás körüli erdőszélt, de nem tapasztalt semmi gyanús jelet. Kiléptetett a tisztásra, és ott várakozott. Csend. Nem mozdult semmi és senki. - Úgy látszik, magam vagyok. Ferez még nem érkezett meg. - Várt türelmesen. - Úgy néz ki, felültettek. A bolondját járatják velem. Még néhány percig maradok, aztán visszaügetek Alsólendvára. Mégis jó, hogy egyedül jöttem - nyugtázta magában. Éppen jelt adott lovának az indulásra, amikor megmozdult körülötte a világ. Vagy ötven török vette körül kivont kardokkal. Mintha a földből nőttek volna ki. Olyan hirtelen váltak láthatóvá, hogy a kapitány azt hitte, álmodik. De a rideg valóság hamar észretérítette. Kirántotta kardját. Szembefordult támadóival. De azok nem rohantak rá. Nem mozdultak.

- Hol van Ferez, az a hazug muzulmán? - kiáltotta mérgesen.

- Őt ne várd, keresztény gyaur! Itt vagyunk mi helyette - mondta egy altisztfele.

- Nekem vele van találkozásom!

- Majd találkozol vele - nevetett baljóslatúan az.

- Veletek nem tárgyalok! - indult hazafelé, azaz csak indult volna, mert ebben a pillanatban mintegy öt métert közeledett hozzá a mindenre elszánt embergyűrű.

- Figyelj ide, kapitány! Ha megadod magad, a hajad szála sem görbül meg. Élve kell téged elfognunk, elvinnünk a kanizsai várba. Abban ne reménykedj, hogy megszabadulsz tőlünk. Nem vetted észre, de nem is vehetted észre, hogy hányan figyelték árgus szemekkel a jöttödet. Ha alaposan körülnézel, akkor azt is láthatod, hogy ötvenszeres túlerőben vagyunk. Ha fele harcosomat levágod is, amit képtelenségnek tartok, még vagyunk elegendőek, hogy simán elbánjunk veled. Különben is még ötven harcosunk csoportosult körénk, hogy semmi esélyed se lehessen a menekülésre. Tehát add meg magad! Ugye, jól felkészültünk a fogadásodra - röhögött a bugyogós borotvált fejű.

- Soha! Soha sem adom meg magam! - felelte Miska.

- Kár. Így ugyan nehezebb lesz, de muszáj megtennünk. - Fölemelte jobb karját, és intett. Erre vagy tizenöt lépegettek óvatosan, vigyázva a kapitány felé kivont karddal, jatagánnal és buzogánnyal. Úgy három lépésre megálltak előtte.

- Még meggondolhatod - mondta a török.

- Meggondoltam. Gyáva és hazug dögevő kutyák vagytok! Csak csalással és gazsággal tudtok érvényesülni - sziszegte haragosan.

- Sok lúd disznót győz. Így mondjátok ti, magyarok, ugye? - röhögött amaz.

Alighogy elhangzott az utolsó szó, a tizenöt katona „Allah velünk” ordítással egyszerre a kapitányra zúdult. Az néhányat leterített közülük, de egy buzogányos a fejére sújtott, s ő szinte élettelenül bukott le a lováról. Rigó, akinek a kötőfékjéért többen kaptak, rúgott, harapott, és sikerült kimenekülnie az embergyűrűből, s mint a felbőszült villám, fájdalmas nyerítéssel vágatott el a küzdőtérrel.

Közben az eső is eleredt. Mintha csak siratná a kapitány vesztét. Szomorú lett az idő.

Annál nagyobb volt a pogány muzulmánok öröme. Két halottal és három sebesülten megúszták az emberfogást. Összekötözték az ájult fiú kezét, lábát. Ráerősítették egy gazdátlan lóra. Hat töröknek - mindkét oldalt három-háromnak - kíséretében győzelemittasan indultak el Kanizsára.

Az ujjongó bugyogós-turbános pogányok diadalát ugyanaz a kis mókus szemlélte végig odúja nyílásából, amelyik pár héttel előtte is végignézett egy becsületesebb küzdelmet. Szerette volna odakiáltani a mintegy száz főnyi csapatnak: Nem a farkas ellensége az embernek, hanem maga az ember!

A kapitányt a kanizsai földvár legeldugottabb, teljesen sötét cellájába zárták. Előtte azonban alaposan megdolgozták. Ütötték, verték, rugdosták a legmarkosabb török pribékek, akik talán még a hóhéron is túltettek élvezetes versengésükben. Egy-egy jól sikerült csonttörő ütés vagy erőteljesebb rúgás után röhögve, gúnyolódva szóltak: „Te vagy tehát a híres törökverő?”; „Nesze, te úton-útfélen agyondicsért vitéz!”; „Ezt az orrbavágást hogy élvezed?”; „Van még ép bordád, koszos gyaur?”; „Szétlapítom és összezúzom a monyadat!”

A félig ájult, szinte holtra vert embernek orrán, száján folyt a vére. A gyomrát már nem érezte a hatalmas rúgásoktól, de teste más részeit sem tudta megmozdítani. Talán az esze működött még kissé ébren?! - Ezért még megfizetsz, Ferez! - suttogetta magában. - Ravaszul rászedtél. Azt hittem, becsületesebb fajzat vagy. A pofád azt mutatta. - Aztán már semmire sem emlékezett.

- Elég! Hagyjátok abba! Ne verjétek teljesen agyon! - hangzott az erélyes felszólítás. Holnapra is kell egy kis szórakozni való. Vigyétek a kettesbe!

- Ott már vannak! - kezdte...

- Odaviszitek, és kész!

- Pedig még nem készítettük ki eléggé - mondta egyikük.

- Azt mondtam, elég! Tegyétek, amit parancsoltam!

Négyen is megragadták a mozdulatlan embert, és elvonszolták egy másik, valamivel világosabb lyukba. Ott ledobták a sarokba egy kevés szalmatörekre.

Maga sem tudta szegény fiú, hogy hány napot és éjszakát feküdt eszméletlenül. Álmában vagy félig ébren azt tapasztalta, hogy egy jóságos kéz vizesruhát rak az égő sebeire, a kékfoltos daganatokra. Csak azt nem értette, hogy miért nem tud megmozdulni. Mi nyomja a mellét, amelyetől meg kell fulladnia? A szájában összegyülemlett folyadékot miért nem tudja kiköpní vagy lenyelni? Hol vannak a bajtársai? Vajon a Rigó kapott-e abrakot? Rémálmok keveredtek benne a valósággal, de erről ő semmit sem tudott.

A negyedik nap éjszakáján, kora hajnalban nyitotta ki a szemét. Azt hitte, saját szobájában van. - Jóska! - kiáltotta hangosan.

- Ébredezik - szólalt meg mellette valaki. - És mintha mondana is valamit, de olyan halkan suttoget, hogy nem érteni a szavát.

- Halkan, suttog - gondolta -, hiszen én kiáltottam, úgy hívtam a szolgámat.
  - Újra elveszítette az eszméletét, vagy csak elaludt - szólt ismét az a valaki.
  - Ébren vagyok! Nem alszok! - kiáltotta újra.
  - Megint beszél, de úgy látszik, magának.
  - Nem magamnak. Neked, te gézengúz!
  - Mit mond, kapitány? - hajolt közel hozzá az előbbi.
  - Jóska, vizet! - hörgött.
  - Mit? Hangosabban mondja!
  - Adj neki inni! Talán szomjas? - hangzott a félhomályból. - Attól majd teljesen magához tér.
  - Nemcsak szomjas, de éhes lehet a szerencsétlen, hiszen négy napja semmit se vett magába. Megitatom. Ez talán jót tesz neki. - Ezzel előkotorászott egy bádögrét, és a beteg szájához vitte. - Igyál, pajtás! Neked aztán alaposan ellátták a bajodat! No, mi az, nem megy az ivás? Várj, mindjárt segítünk ezen! - azzal megpróbálta ujjával szétfeszíteni annak ajkait, s így csurgatott bele a szájába néhány csepp vizet. Az alig észrevehetően megnyalta a szája szélét. - Még? Akkor folytassuk! - s többször is megismételte az itatást.
- Negyedóra múlva a sebesült felnyögött. Kinyitotta újra a szemét, s mondott is valamit, de most már érthetőbben: „Hol vagyok?”
- Hála Istennek, csakhogyl él! Jóbarátok között van.
  - De hol?
  - Kanizsán. A várbörtönben.
- A beteg elmélázva nézett. Hallgatott.
- Hogy kerültem ide? - kérdezte.
  - Idehozták.
  - Kik?
  - A törökök.
  - Honnan?
  - Azt nem tudjuk.
  - Mikor?
  - Mit mikor?
  - Mikor hoztak ide?
  - Ötödik napja lesz ma.
- Miska újra elhallgatott. Megpróbált visszaemlékezni az elmúlt napok eseményeire. Valami rémlett neki, hogy törökök veszik körül. Majd hirtelen világos lett előtte minden. A Ferezzel való találkozása. A csellel történő elfogása. A várba hurcolása. A verések. - Istenem - sóhajtott fel. - Te ki vagy?
- Egy katona Csáktornyról.
  - Hogy kerültél ide?

- Majdnem úgy, mint maga.
  - Ismered Zrínyi főkapitány urat, a csáktornyai grófot?
  - Az ő katonája lennék.
  - Mikor fogtak el?
  - Két hete.
  - Hogy hívnak?
  - Radivojnak.
  - Úgy látom, van más is ebben a patkányfészekben - mondta halkán Miska.
  - Van. Magát jól ismeri. Azt mondja, három hónapja ismerkedtek meg. Meg azt is, hogy miatta van maga itt.
  - Mit? Én miatta? Ki az?
  - Ferez, a janicsárbég.
- Mintha villám csapott volna a fiú belsejébe. Próbált felugrani, de visszahanyatlott a gyér szalmára. Azt hitte, a benne dúló harag, fájdalom és elszántság szétveti az agyvelejét, darabokra tépi testének minden porcikáját. - Azt mondod, hogy Ferez!? - üvöltötte szinte. - Fordíts felé, hogy szembenézzek vele!
- Az minek?
  - Mert az ő hazug álnoksága juttatott ide! Látni akarom a hamis pofáját!
  - Nyugalom! Most pihennie kell! Meg kell előbb gyógyulnia! Közös vízben evezünk. Össze kell fogunk! A személyes leszámolásra lesz még idő.
  - Ha lesz - motyogta egészen elgyengülve a kapitány. - Hallasz engem, Ferez? - kérdezte.
  - Igen - volt a válasz.
  - Tudod, hogy orvul rászedtél?
  - Tudom.
  - És nem szégyenled magad?
  - De szégyenlem.
  - Miért tetted ezt az alávalóságot, emberhez nem méltó dolgot? Azt tartottam rólad, hogy szavahihető ember vagy. Most kiderült, hogy hazug, bitang, szószegő és hitvány alak vagy.
  - Ez mind vagyok, azaz egyik sem. Próbálj megérteni, és megbocsátani!
  - Erre nincs bocsánat!
  - Még akkor sem, ha a fiam élete függ tőle?
  - Mit karattyolsz itt össze-vissza?
  - Az igazat mondom. Rákényszerítettek, hogy megírjam azt az átkozott levelet.
  - Egy becsületes embert ilyenre nem lehet rákényszeríteni.
  - Én is azt hittem, de amikor a fiam torkára helyezték az éles tört, hogy kioltás árthatlan életét, összeroppantam, beleegyeztem.
  - Neked fiad van? - hitetlenkedett a fiú.

- Hároméves. Az anyja tüdőbajban hunyt el. Most anyám neveli a kis Ferezt, akit nagyon szeretek. Még az életem árán is megvédeném! Hasonlít az anyjára.

A kapitány nem kérdezett tovább. Valami megmagyarázhatatlan erő szorította össze mellkasát. Sajgó fájdalmat és megértő szánalmat érzett a török iránt. Hosszú hallgatás után szólalt meg újra.

- Megértelek, Ferez, és megpróbálom józanul mérlegelni a kettőnk helyzetét. Mondd, e szép gesztusért nem bántották a fiadat? És te mit keresel ebben a bűdös, koszos, betegséget gerjesztő patkánylyukban? Hát nem fizették meg a szolgálataidat?

- Rászedtek. Becsaptak. Hogy Allah szabadítsa rájuk a poklok férgeit, hogy elevenen rágiák le csontjaikról a húst! A fiamról semmit sem tudok. Engem pedig agyba-főbe verve, szinte félholtan dugtak ebbe a gödörbe. Valakinek nagyon nem tetszhetik a képem!

A kapitány akaratlanul is nevetni kezdett. - Te még kutyaszorítóbb helyzetbe kerültél, mint jómagam! Bár én sem tudom, mit keresek itt, mért fogtak el. Azt mondta az egyik altisztfele, hogy élve kellek a pasának.

- Én azt hiszem, tudom - mondta Ferez.

- Mi lenne az?

- Egy hónapja történt talán, amikor gróf Nádasdy elfogott egy köztisztjeletben álló pasát. Azt is suttogták, hogy a szultánnak közeli rokona. Meg még azt is, hogy cserefogolynak vagy túszfélének szántak téged.

- Most már kezdem érteni - nyugodott meg a fiú. - Ezek szerint nem törnek az életemre, csak fizikailag törnek össze.

- Így van. Ugye Miska a keresztnéved? - kérdezte félénken a török.

- Az. Miért kérdezed?

- Szeretném..., szeretném..., ha... - akadozott -, ha megbocsátanál... Igaz szívemből sajnálom, hogy ekkora bajba kevertelek.

Miska elgondolkodott, majd mondta: „Azt hiszem, hasonló helyzetben én is így cselekedtem volna.”

- Köszönöm. Nagyon köszönöm. Akkor megbocsátasz?

- Meg.

- Elfogadsz a barátodnak?

- Azt még nem tudom. Talán ismered a magyar mondást: „Az ember a saját testvérét nem maga választja, de a barátait igen.”

- Jó mondás. Logikus. De én nem akarok sem az ellenséged, sem az ellenfeled lenni. Ebben már megállapodtunk.

- Ezt hogy érted?

- A kisfiam édesanyja magyar volt. Vasvári lány. Ha innen kiszabadulok élve, magyar vidékre költözöm a fiammal. Magyar akarok lenni.

- Erre nem tudok mit mondani, de jó pajtások azért lehetünk. Lehet, hogy később még barátok is.

Elhallgattak, mert megcsörrent a vaspánt az ajtón. Kulcs csikordult a zárban. Egy gatyás aggastyán horpadozott bádagedényben behozta a foglyok reggelijét. - Egyetek, gyaur kutyák! - köpött egyet a kőpadlóra, majd kiment. A fegyveres őr becsapta a vasajtót. Annak hangos dörrenése végigkúszott a vár földbe mélyesztett labirintusfolyosóin.

Némán szürcsölgették az ételt. Bár megmondani nem tudták volna, hogy az micsoda. Leves? Víz? Kávé? Valami sósvízféle lehetett mosogatólével ízesítve. De jó forró volt még, és erre most nagy szükségük volt.

Csendben ültek, azaz feküdtek a mocskos, zsíros, sáros kőpadlón. Miska emlékezetében visszapörgette az elmúlt két hét eseményeit. Eszébe jutottak a kellemesen eltöltött szép napok: a Mura-parti lovaglás, az öreg Piku bácsi barackpálinkája, a csáktornyai hadgyakorlatok, a vári élet s minden, minden, ami megnyugtató érzéssel töltötte el. Még a kellemetlen dolgok is megszépültek emlékezetében a mostani valósággal szemben...

- Remélem, érek annyit főkapitány uraiméknak, hogy ha lesz rá lehetőség, akkor kicserélnek. Az is lehet, hogy megpróbálnak kiszabadítani. Nem, ebben nem reménykedhetek. Innen csak holtan lehet kikerülni. Élve csak a pasa beleegyezésével. Hej, Milena, Milena! - jutott eszébe a lány. - Milyen szépen tervez az ember, de mégis az Isten végez. Eddig ezt nem vettem figyelembe, pedig sokszor kisegített a bajból. Én mindig azt gondoltam, balgán, hogy a bátorságom, az eszem, a jó kardom, no meg a jó lovam, de be kell látnom, hogy a gondviselés is velem volt életem szerencsés és kevésbé szerencsés pillanataiban. Most már csak azt várom, kívánom, hogy az életem további útja göröngymentes legyen, s hogy végre boldogan és békében élhessek!

Az ünnepi lakoma

Az alsólendvai vár kapitánya némán lovagolt a dobronaki földvár felé. Nagyon egyedül érezte magát. Kissé szégyellette is, hogy a töröknek sikerült lépre csalnia a legegyszerűbb trükkel.

- Körültekintőbben kellett volna eljárnom a találkozást illetően. Igaza volt Jóskának, amikor figyelmeztetett, hogy ne legyek olyan hiszékeny, mert a pogánynak sohasem szabad hinni, sohasem bízhatunk meg benne - fűzte félhangosan gondolatait. - Pedig Ferez becsületesnek és őszintének látszott. Később aztán őt is rászedték szegényt. Ha nem csal el engem a kitalált módon, a fiát ölték volna meg. Vajon még mindig fogságban van? Vagy már kiengedték? Sikerült-e megvalósítania elhatározását? Vagy csak a szája járt? - Ilyen gondolatok kötötték le figyelmét. Észre sem vette, hogy már elhagyta Kámaházát. - Megnézem a fiúkat. Nem láttak-e valamilyen különös dolgot - mondta magának.

- Adjon Isten, katonák! - köszönt nekik.

- Fogadj Isten! - viszonozták azok.

- A parancsnok itt van?

- Nincs. Kiment a Riganócba.

- Mi dolga van ott?

- Egy kis baleset történt, kapitány úr - mondta az egyik zsoldos.

- Milyen baleset? Nem hallottam róla.

- Nem is hallhatott, mert ma reggel történt.

- Mondjad!

- Jancsi, a tizedes meg Ferku kimentek vaddisznót löni.

- És?

- Egy öreg kan megtámadta őket. Mindketten rálöttek, de csak az egyikük találta el. Erre a megsebzett állat szembefordult velük. Nem futott el, hanem rátámadt Jancsiékra. Ferkunak sikerült felkapaszkodnia egy ágas-bogas vén tölgyfára, de Jancsi szerencsétlenségére egy száraz ágat kapott el. Az letörött, és Jancsi a földre esett. A felbőszült vadnak sem kellett több, rávetette magát, és hatalmas agyaraival jól megdolgozta a fiú oldalát - állt meg meséjével az.

- Folytasd!

- Közben Ferku is újratöltötte a puskáját, és jól megcélózta a vaddisznó fejét. Éppen a jobb szemét találta el. Az állat fájdalmasan felhördült. Forgott maga körül, mert a szemeit elöntött vértől nem látott. Ezt a pillanatot használta aztán ki Jancsi, aki nagy nehezen odább tudott gurulni nagy kínjában.

- És aztán? - kérdezte a kapitány türelmetlenül.

- Ferku újra tüzelt, de csak az állat oldalát sebesítette meg. Erre az, úgy látszott, meggondolta magát, belevetette magát a sűrű bozótosba, majd eltűnt.

- Utána ment ki az őrmester három legényével - vágott közbe egy másik katona.

- Hol van most Ferkó? - kérdezte a kapitány.

- Átvittük Dobronakra. Ott a felcserdokter ellátja.

- Más újság nincs?
  - Nincs, kapitány úr - de aztán elmosolyodott -, ha csak nem az, hogy Karcsi versenyfutást rendez...
  - Hogy érted ezt?
  - Hát... tudja... - kapkodta a levegőt a belőle kibuggyanó nevetéstől - hogy is mondjam...
  - Nyögd már ki, ha megkezdted! - avatkozott bele Gyuri, a társa.
  - Tudja, kapitány úr, az úgy volt, hogy Karcsi nagyon szereti a hasát...
  - Mi ebben a rossz? Mások is szeretik.
  - Semmi. De ő tegnap délután jól bepakolt kövesztett szalonnából, és...
  - Értem. Görcsös fájdalmai vannak.
  - A nyavalyát! Trappmarsot, vagyis hát hasmenést kapott, és minden órában vagy még előbb is a bokros domboldal felé kell nyargalnia. Szinte ott lakik az erdő szélén - mutatott balra.
- A kapitány is együtt mosolygott a katonákkal ezen a vicces szerencsétlenségen, majd elköszönt tőlük, és indult Dobronak felé. Még visszaszólt: „Mondjátok meg a parancsnoknak, hogy jobban ügyeljen az embereire!”
- Megmondjuk. Átadjuk.
- Miska már a földvár közelében lépegetett a Rigóval, amikor hirtelen fölfigyelt. Hátulról lódobogást hallott. Nem tévedett, mert hamar észrevette, hogy valóban felé nyargal egy lovas, aki ugyancsak hajszoja a szegény állatot, hogy még gyorsabb vágásra ösztökélje.
- Csak akkor ismerte fel annak lovasát, amikor az egészen közel jutott hozzá.
- Kapitány úr! Kapitány úr! - kiáltotta fuldokolva.
  - Mi a baj, Jóska? Talán leszakadt az ég? Vagy elsüllyedt a vár, hogy így hajszolod ezt a szegény párát? - korholta a fiút.
  - Kapitány úr! A főkapitány, Bánffy uram, azt üzeni, hogy rögtön jöjjön vissza! Fontos beszéde van magával!
  - Nem tudod, hogy mi az?
  - Én?! - tátotta nagyra a száját az.
  - No persze - kapott észbe Miska. - Hát akkor én máris megfordulok, te pedig menj be az erődbe, és pihend ki magad! Jobban mondva a lovad.
- Elváltak. A kapitány gyors vágásra váltott, hogy minél előbb Alsólendván legyen.
- Mi lehet olyan fontos és sürgős, hogy külön futárt menesztett utánam Bánffy? - tűnődött. - Mindegy, majd megtudom.
  - A várudvaron átadta lovát egy ott ténfergő katonának, és rohant fel a toronyszobába.
  - Hívattalak, kapitány, mert fontos dolgot kell megoldanunk! - fogadta a vár ura.
  - Már megint a török?!
  - Nem, nem.
  - Hát, akkor a német?!
  - Az sem, hála Istennek.

- Akkor mi az Isten csudája?
- Annál talán sokkal rosszabb, vagy ki tudja.
- Mondja már, főkapitány uram!
- Két hét múlva, Szent Mihály havának harmadik hetében, az utolsó három napon, nálunk rendezzük meg a török elleni védekezés végvári vonalának háromnapos találkozóját. Több főkapitány, kapitány, végvári vitéz és más jeles személyiség is jelen lesz a tárgyaláson.
- És mi ebben a gond?
- Mi a gond, kérded? Nekünk kell mindenről gondoskodnunk! A vendégek elszállásolásáról! A lovak elhelyezéséről! Az ellátásukról!
- Ez nem okoz különösebb gondot.
- Ezt én is tudom.
- Akkor meg mi a baj?
- De ha a főurak, bárók, grófok magukkal hozzák a feleségüket, netán még lányaikat is, akkor mit csinálunk! Milyen megoldást javasolsz, nagyokos?
- Hát ez bizony már nem olyan egyszerű, de ezt is megoldjuk egy kis ésszel és ügyességgel.
- Te mindig optimista vagy. De most elkényeztetett asszonyságokról, finom kisasszonyokról van szó, akiknek megfelelő szórakozási lehetőségeket is biztosítanunk kell, azaz illik.
- Hányra számíthatunk, főkapitány uram? - kérdezte Miska.
- Nőkre vagy férfiakra?
- Nőkre. Természetesen.
- Nem tudom.
- Talán egy kis furfanggal ezt is meg lehet tudni.
- Ezt rád bízom, fiú. De igyekezz, mert nincs sok időnk! Ha elszúrod a dolgokat, nem tudom, hogy mit csinálok veled!
- Megteszek mindent, főkapitány uram! Remélem, hogy sikerül mindent megoldanunk gyorsan és jól! De nem arról volt szó, hogy ez a fontos megbeszélés Csáktornyan lesz?
- De arról. Csakhogy Zrínyiné az utóbbi hónapokban gyengélkedik, s így nem tudják vállalni a mintegy 50-60 ember kellő fogadását.
- Majd a mi asszonyaink kitesznek magukért! - jelentette ki Miska magabiztosan.
- Csak szégyent ne valljunk! - mondta Bánffy.
- Főkapitány uram, mi a tanácskozás lényege, az eszem-iszom vagy a török elleni biztos védekezés átszervezése és megerősítése?
- Mindkettő, Miska. Megértetted? Mindkettő. Ne feledd el azt a tényt sohase, hogy a tárgyalások, hadakozások és még sok egyéb sorsa főleg az asszonyok kezében van.
- Nem hiszem, hogy ez így lesz nálunk, ha tekegyelmed, Zrínyi uram, gróf Nádasdy és még néhány hozzájuk hasonló jelen lesz. Ezeket a férfiakat kemény fából faragták! Inkább a fejsze éle csorbul ki, de ezek nem engednek a negyvennyolcból!

- Bár igazad lenne! - sóhajtott az. - No, de lássunk munkához! Tudd meg minél előbb, hogy megközelítőleg hányan lesznek a vendégeink! Lehetőleg nemek szerint is, hiszen úgy kell majd az elhelyezésükről és ellátásukról gondoskodni. Fogj be minden épkézláb embert! Takarítsák ki a vendégszobákat! Ha kell, még a lomtárakat, raktárakat is tegyék lakályossá! A szolganépnek az is megfelel.

- Azok jobban is szeretik, ha együtt lehetnek. Így lesz alkalmuk egy kis közös szórakozásra - mondta nevetve a kapitány.

- Kérdezd meg a feleségemet, no meg a szakácsnét, hogy esetleg kiket kell berendelni a falvakból segíteni a konyhán, a tálalásnál és másutt!

- Úgy lesz, főkapitány uram, ahogy parancsolja.

- Tudasd a hadnagyokkal is a fontos eseményt! Tegyenek meg ők is mindent, hogy rend, tisztaság és fegyelem uralkodjon a várban!

A kapitány három napig azt sem tudta, hol áll a feje, mi a neve. A legjobb szemfüleseit küldte szét a szomszéd várakba, erődökbe, kastélyokba, hogy érdemes híreket hozzanak. Néhány főzni jól tudó asszonyt hozatott a várba. Vagy tíz-tizenöt fiatal hajadont és ugyanannyi jóképű legényt oktatgatott a grófnő belső szobalánya, komornája, ételhordója, szakácsnője, kuktája, inasa és ínyencmestere arra, hogyan kell viselkedni, meghajolni, ételt felszolgálni, bort önteni a poharakba stb. A vár lelkésze viszont azt a néhány mondatot sulykoltatta velük, amire a munkájuknál szükség lehet. Egyszóval: fenekestül felbolygatott méhkashoz hasonlított az alsólendvai vár ezekben a napokban.

Miska jobban elfáradt ettől a sokoldalú szervezéstől, mintha három napig kegyetlenül csatázott volna. Éjfél körül holtfáradtan roskadt bele az ágyába. Még a vacsorát sem tudta elfogyasztani, amit Jóska vitt be neki.

- Kapitány úr, muszáj ennie! Ha így folytatja, akkor a vendégeket csak a túlvilágról szemlélheti. A kedvenc ételeit hoztam. Jó házi füstölt sonkát, házi kolbászt meg fokhagymás szalonát. Nézzen csak ide! Friss kukoricás kenyér. Ma reggel sütötte a Gizi néném. Itt meg egy pint jó bor. Fogyassza! Meglátja, mindjárt elmúlik a fáradtsága! - biztatta kedves szolgája. - Meg aztán csinos, fiatal kisasszonyok is lesznek ám itt! Kell az erő!

- Köszönöm, Jóska a törődésed. Előbb egyet alszok. Utána majd eszek.

- Nem úgy lesz az, kapitány úr! Nekem megparancsolták, hogy addig innen el ne mozduljak, amíg jól nem lakatom. Hát én ehhez tartom magam!

- És ha én megparancsolom?!

- Még akkor sem!

- Csak nem akarsz velem ellenkezni? Megtagadni a parancsomat?!

- Azt nem. De nekem nagyobb úr adta a parancsot.

A fiú ránézett Jósikára, és elnevette magát. - Jól van, jól van. Akkor engedelmeskedjünk - s hozzáfogott a falatozáshoz.

- Evés közben jön meg az étvágy, kapitány uram - folytatta a párbeszédet a szolga. - S ha iszik egyet ebből a jó nedűből, akkor még éhesebb lesz. Farkaséhes, ahogy mondani szokás.

- Igazad lehet, mert jól esik az evés.

Hallgattak. Közben Miska jóízűen falatozott.

Jóska örömmel látta, hogy gazdája, ha így folytatja, eltemeti az ételt mind, pedig jócskán hozott. - Helyes - gondolta magában. - Az utóbbi napokban alig evett valamit.

- Te, Jóska! - szólalt meg a kapitány. - Nem árulnád el, ki az a nagyobb úr, aki még engem is túlparancsolt?

A megkérdezett először megdöbbsent a kérdést hallva, majd elnevette magát.

- Igazán tudni akarja?

- Azért kérdezem.

- Hát, hát, az éhség...

- Ej, te kópé, de rászedtél! - adta a haragost.

- Bocsássa meg a merészségemet.

- Jól van. Nem haragszom rád. Végül is igazad volt. Jót tett testemnek, lelkemnek az evés.

- Látja, kapitány úr! Ezért mondom én mindig, hogy az okosabbra, a tapasztaltabbra hallgatni kell!

- És ez te lennél?

- Most én voltam.

- Elég a beszédből. Vidd ki az edényeket! Most már igazán aludni akarok. Reggel időben kelts föl!

- Jó éjszakát kívánok, kapitány uramnak!

- Neked is, Jóska!

A fiú alighogy letette fejét a párnára, már aludt is. Álmában ismeretlen tájon járt. Körülötte minden idegennek tűnt. Valamilyen furcsa országban lehetett. Sejtelve sem volt róla, hogy hol és merre járhat. Mint a mesében. A fák törzsei és ágai úgy néztek ki, mintha bronzból lettek volna. Magasan nyúltak az égbe. Két színű lombkoronájuk között, amelyen arany és ezüst levelek sokasága díszlett, tarka madarak énekeltek, csiripeltek, csörögtek, vijjogtak és sikongattak oly fejfájdító hangerővel, hogy szinte süket lett tőle. A szárazföldet gazdag pázsit borította be ezerféle színben: fűzöld, citromsárga, ultramarinkék, kárminpiros, narancs, lila, fehér és mindezek keverékéből előállított színárnyalatok foltos szőnyegpompája. Szemet, szívet és lelket gyönyörködtető volt minden, minden. A levegőben különféle alakú és nagyságú, valamint színű rovarok, pillangók és bogarak röpködtek. Szél nem fúj, de érezni lehetett az andalító, mámorító, illatos szellő enyhe áramlását.

A fiú keresett valamit vagy valakit. Úgy gondolta, azért jár e csodaországban, hogy megtalálja azt, akit vagy amit keres. De nem tudta, mi vagy ki lehet az. Érdeklődni sem tudott, mert egyedül volt. Nem tehetett mást, csak ment, ment előre. Azt gondolta, ha megtesz még néhány kilométert, megváltozik körülötte a világ. Más vidékre jut, ahol majd talál valakit, aki útbaigazítja, felvilágosítja, hogy hol is van.

Tévedett. Az út, a környezet végtelennek látszott. Csak azon csodálkozott, hogy nem érez fáradságot, pedig egész nap gyalogolt. Már éppen úgy döntött, hogy irányt változtat, amikor meglátott közel egy kisebb patakot. Odasietett. Csak akkor látta, hogy a pataknak vélt víz egy széles folyó. A folyón túl viszont már egészen más világot észlelt. A kéklő égbolt alatt végtelennek látszó homoksivatag terült el. Még ha valahogy átjutnék is a folyón, nincs értelme, hogy folytassam utamat a homoktengerben - gondolta. - Mit tegyek? Nem vagyok varázsló,

hogy csoda módon megváltoztassam a környezetem. Szomjas lettem. Iszom egyet. Talán élvezhető a víz. - Leguggolt, tenyerébe vett egy marék vizet, és a szájához vitte...

- Kapitány úr! Ébresztő! - szólt be Jóska az ajtón. - A nap a hasára süt - tréfálkozott.

Nagyot ásítva lépett le a kőpadlóra. Nem akart hinni a saját szemének. A nap sugarai valóban bevilágítottak a szobája sarkába. Nyújtózkodott még egy jó nagyot, aztán megszólalt: „Megmondtam, hogy kelts föl időben!” - korholta szolgáját.

- Minek? Olyan édesen és mélyen aludt, mint a tej. Sajnáltam fölébreszteni. Egyébként sincs semmi dolga.

- Azt mondd, hogy nincs dolgom?! - csodálkozott.

- Azt. A főkapitány úr azt parancsolta, hagyjuk aludni, ameddig csak akar. Ő átvitette magát Csáktornyára. Majd ha hazajön, üzen kapitány uramért.

- Azt mondta, parancsolta...

- Azt, és ez ellen nincs apelláta.

Miska először bosszankodott, de hamar belátta, hogy nincs értelme. Különben is jól esett neki a hosszú alvás. Egészen kipihente magát. Úgy döntött, hogy reggeli után ellenőrző körútra megy. Meg kell győződnie arról, hogy mennyire folynak az előkészületek. Először is a hadnagyot kereste meg. Az éppen az őrséggel foglalkozott. A rendezvény napjaira válogatott katonák adják az őrséget, akik tudnak illedelmesen viselkedni, de a kardforgatáshoz is kitűnően értenek. Éppen a párbeszéd lehetőségeiről okította a mintegy húsz főből álló csoportot.

- Mit csináltok, ha valamelyik vendég közeledik hozzátok? - kérdezte.

- Lőtávon belül megállítjuk - hangzott az egyöntetű felelet.

- Hogyan?

- Állj, vagy lövök! Kérem a jelszót!

- Mit csináltok, ha többen közelednek felétek?

- Riasztólövést adunk le.

- Hogy viselkedtek, ha a jelszót megkapjátok?

- Az attól függ, hogy ki az illető, és mit akar.

- Például kíváncsi a fegyveredre. Szeretné megnézni.

- Megállásra szólítjuk fel részegezett fegyverrel.

- Mit csináltok akkor, ha a kapitány vagy a főkapitány is velük van?

- Akkor az ő engedélyüket kérjük. Különben a fegyverünket nem adjuk ki a kezünkből.

- Hogyan feleltetek, ha megkérdik tőletek, hogy hány őrhely van a várban, és milyen erősségű?

- Ezt idegeneknek nem áruljuk el.

- Még akkor sem, ha a várkapitány velük van?

- Akkor sem. Ha kíváncsiak erre, őt kérdezzék meg.

- Jól van. És hogyan válaszoltok, ha megkérdezik tőletek, hogy hogy vagytok, jól szolgál-e az egészségetek?

- Köszönjük, jól, uram.
- És ha azt kérdik, mi a nevetek?
- Katona - hangzott egyértelműen.
- Lesz, aki megkérdezi, hogy hány védője van a várnak. Mit feleltek erre?
- Ma kétszer annyian vagyunk, mint tegnap, de tegnapelőtt ennél sokkal többen voltunk.
- És hogy hívják a várparancsnokot?
- Várparancsnoknak.
- Ügyes - szakította félbe a kapitány az okítást. - Minden rendben?
- Rendben. A környéken állandó őrzékek cirkálnak. Megkettőztem az őreket. Fokozott óvatosság és felkészültség minden téren.
- Helyes. Folytassátok! - mondta a kapitány, és indulni akart, de valami még eszébe jutott. - Tudod, ez lenne a legjobb alkalom, hogy valahol a török támadást indítson. A térség legjobb és legbátrabb katonái lesznek itt pár nap múlva. Szégyen lenne ránk nézve, ha valami rosszul sülné el!
- Megteszünk mindent, kapitány! A mi bőrünkön, de a jóhírünkön is szó van.
- Köszönöm - mondta Miska, és már ment is.

Őszelő hava harmadik hetének utolsó napjaira már összesereglett vagy húsz hazai fontos katonai személyiség az alsólendvai várkastélyban, de összesen több mint hatvan vendég érkezett az altiszteket, csatlósokat, szolgálkat és nőket is beleszámítva. De sikerült mindenkinek a neki megfelelő elhelyezést és ellátást biztosítani.

Amíg a tanácskozás folyt, amelyen csak a férfiak legjava vett részt, a nőket a fiatal tisztek és ficsurak szórakoztatták. Megismertették velük a Mura menti táj nevezetességeit. Sétálgattak párosan, zenét hallgattak vagy maguk pengették lantjaikat és hárfáikat, főleg a kisasszonyok. Egyszóval a vendégek részére biztosítva volt a kényelem és a pazar jólét minden lehetősége, hogy ne unatkozzanak.

Esténként a férfiak a dohányzóban szórakoztak, kártyáztak, szócsatákat terveztek és vívtak, dicsekedtek hősi tetteikkel vagy másokat szapultak nagy élvezettel. A pipafüsttől már alig látták egymást, vagy a gyakori toroköblögetéstől, amikor reggel felé pihenni tértek kábultan, hogy másnap ott folytassák ugyanazt, amit előző nap abbahagytak.

A nők a szalonokban kávéztak vagy illatos növényekből főtt teát iszogattak, édességet fogyasztottak, és titkos kalandok, áhított szerelmek, elhervadt életük csodaszép eseményeit elevenítették fel. De azért jutott idejük arra is, hogy kettesben félrehúzódva kibeszéljenek másokat, vagy egymásnak jó tanácsokat osztogassanak az élet különböző alkalmaira. A fiatal kisasszonyok is jól érezték magukat párosan egy folyosói zugban vagy másutt.

Az urak a tanácskozás utolsó napjának délelőttjén megfogalmazták és írásba foglalták a jövő teendőit. Az íródeák felolvasta azt, majd mindannyian aláírták.

Gróf Zrínyi, magyar-horvát bán, megköszönte a jelenlévő uraságoknak a hasznos közreműködést, és Isten segítségét kérte a magyar nép sorsának békés és boldog jövőjéért.

- Vivát! Úgy legyen! Isten áldása legyen hazánkon! - harsogott végig a termen és a várban a bizakodó felkiáltás.

Utána gróf Bánffy ugyancsak köszönetét fejezte ki a magyarságügy elrendezésében fontos szerepet játszó honfitársainak, barátainak, majd tisztelettel és szeretettel meghívta mindnyájukat hozzátartozóikkal együtt egy kis szerény ünnepélyes ebédre.

Egy órányi szünet után a vendégek már elfoglalták helyüket az ebédlővé átalakított lovagteremben, és megkezdődött a késő éjszakába nyúló lakoma.

Köszöntőt a házigazda mondott.

- Tekegyelmek és nagyrabecsült dámák és urak! Nagy megtiszteltetés volt számomra és az alsólendvai vár védőinek számára is, hogy nagyságotok, kedves barátaim és ismerőseim nálunk szervezték meg ezt a jelentős tanácskozást. Remélem, hogy eredménye hamarosan megmutatkozik! Külön köszöntöm tekegyelmek nejeit és leányzóit, hogy szerény hajlékunkat választották három napra az otthoni kényelem, pompa és gazdagság helyett. Mindenkitől elnézést kérek a magam és mindannyiunk nevében, ha valamiben hiányt voltak kénytelenek elszenvedni. Még egyszer köszönöm, hogy itt voltak. Most pedig mindenkinek jó étvágyat, felszabadult vidámságot és boldog itt-tartózkodást kívánok!

Az ízlésesen megterített asztalokon különféle italok sorakoztak: Barack-, szilva-, törköly- és körtepálinka. Mellette akác-, hajdina- és fenyőméz virágos porceláncsészékben. De a borok sokasága is ott sorakozott a Dalmáciától egészen az erdélyi Küküllőig terjedő borászatot képviselve. Többféle fehér-, rozé- és vörösbor híres bortermő vidékekről. A házigazda, az alsólendvai vár ura, gróf Bánffy is kitett magáért. A jobbnál jobb fogásokat a vendégek a legjobb hazai és külföldi borokkal locsolhatták, hogy minél több elférjen a gyomrukban. De a vendégek is kedveskedni akartak a házigazdának, így az ország minden jeles bortermő vidékéről hoztak neki egy kishordónyi kóstolnivalót. Ezeket a háziúr szép sorjában felhordatta az ebédhez, és a főínyencmester mindig bejelentette, hogy a tisztelt vendégek kinek a borát ízlelhetik meg.

Persze az ebéd sem tűnt tornak, ha csak nem a levágott állatokat búcsúztatták. Vidám hangulat uralkodott végig az egész termen. Tósztok hangzottak. Felkiáltások. Kacagás. Kissé ugyan szűkös volt a hely, de azért megfértek benne. Ahogy szokás mondani: „Sok jó kis helyen is elfér.” Így volt itt is. Az emeleti lovagterem kicsinek bizonyult. De így volt jó, legalább mindenkinek jutott beszéd társ a lehető legközelebb.

Érdekes, hogy még több órányi idő elteltével is mindenki az asztalnál ült. Csak olyankor hagyták el helyüket, ha valakinek sürgős dolga akadt. Evett, ivott minden vendég gondtalanul, felszabadultan. Közben a szépnemről, politikáról, a török veszélyről, a német álnokságáról folyt a termet betöltő terefere. Persze a sikamlós történetek elmondása most nem volt ildomos és ésszerű, mert a társaságban volt néhány hölgy, feleség meg leányzó is.

A lakoma többféle hideg és meleg előétellel kezdődött. A felszolgálást irányító ínyencmester minden fogás előtt rövid bevezetőt rögtönzött:

A jó toroköblítő pálinkák után,
Kóstolják meg a többféle húst és mártást!
Pontyot, velőt, vadpástétomot, harcsát,
Franciás tojást, palacsintát és sonkát.

És az asztalokra került a hatféle előétel: a töltött tojás francia módra, a tartármártásos velő, a majonézes ponty meg harcsa, a bundás ponty tartármártással, a sonkás palacsinta és a vaddisznóhúsból készült pástétom bormártással.

A levesek felszolgálását így vezette be az ínycsemester:

Mondják: leves előtt negyven csöpp bor dukál.
Ezért, amit most hozunk, megenni muszáj!
Füstre nem tehetjük, zsebbe úgyszintén nem,
Az utolsó cseppig fogyasztani el kell!

Ezután háromféle illatozó, gőzölgő leves jelent meg az ételhordó csinos lányok kezében: a bárányfejleves saját velőjéből és nyelvéből készült gombóccal, a borjúlábból főzött csontleves pirított zsemlegombóccal és a gombás krémleves zöldpetrezselyemmel és citromlével.

A főtt húsok megjelenését ez a versike jelezte:

Leves után is illik a negyven csöpp bor.
Ne száradjon a torkukban összegyűlt por.
Húsok egész garmadája puhára főtt,
Borjúmócsing, sertéstokány és marhatőgy.

Az elhangzott rigmusbevezető után következett a puhára főtt borjúmócsing kásával és csipkebogyóízzal, a tejfölös-mártásos sertéstokány zöldpetrezselymes gombával és az abált marhatőgy házi készítésű tésztával és áfonyamártással.

Pörköltfélék és fokhagymás párolt húsok illata töltötte be a termet, ahogy behozták a felszolgálók rigmus kíséretében:

Lekonyult hát a bánatos birka feje,
Tárkonyban áztatták meg a csirkemellet,
Apróra vágták össze a kisvadakat,
Varsával fogták meg a fürge halakat.

És a szorgalmasan felszolgáló csinos hajadonok máris hozták a zsúfolásig megrakott tálakat: a vagdalt birkahúst lucskos tarhonyával, a fokhagymás csirkét tojasos galuska körettel és tárkonymártással, a vagdalt húsaprólékkal töltött tekercset vegyes körettel és savanyú uborkával és végül a pirított libamájat tört hajdinakásával és savanyú piros káposztával.

A pecsenyéket bevezető versike így szólt:

Amit most hoznak a kedves lányok, nemrég
Még bégetett, sikongatott, szabadon élt.
Boldogan hápogtak a mocsarak partján,
Vagy csipogó csibéket vezettek balgán.

A négyféle pecsenye: a sült báránycomb zsemlegombóccal és vegyes salátával, a malacpecsenye burgonyapogácsával és fejes salátával, a kacsasült sajtos galuskával és párolt káposztával és a tyúkpecsenye főtt metélttel és pikáns mártással új éhségingert idézett elő a vendégekben.

A húsok tömkelege után más jellegű ételeket kínált az „asztalmester”:

Úgy hiszem, elég volt a húsételekből,
Kétlábuból, néglábuból, körmösökből.
Váltsák föl hát mindezeket végre most már:
Túróval, almával, mákkal töltött tészták.

Ínycsiklandozó illat terjengett szét a helyiségben, ahogy az ételhordók megjelentek az ajtóban: a túros, a mákos, az almás, a káposztás és a tökös-mákos rétesekkel.

A rétesek felszolgálása után a halfélék következtek borkorcsolya alátéttel, rigmussal:

A mondás azt tartja: kétszer úszik vízben
A hal, harmadszor viszont már borban szeret.
Rozslisztes bundában ponty, csuka és harcsa,
Férfinak és nőnek kedvenc jó falatja.

A megterhelt asztalokon már alig fért el az újabb fogás: a csuka tejfölös tormával, dödöllével, a harcsa daragunyában somlével leöntve, a ponty töltve és a süllő bormártásban kásával és tésztaaprólékkal.

A nyolcadik fogás bejelentő rigmusa ez volt:

Finom lisztet, akácmézet és friss tojást
Édes tejjel, friss kovással összegyúrták,
S tört mákpéppel, dióshabbal, friss túróval
Gömbalakúvá vagy tekerccsé formáltak.

Az ezüstitálakra rakott foszlós kalácsok fajtái: diós és mákos tekercs, diós és mákos kuglóf, valamint túrós táska.

A rántott húsok sem maradhattak ki a lakomából. Ezek bevezető versikéje:

Büszkén néz a kakas, ha a jércét látja,
Kukorékol, ha a szomszéd kontyos bántja.
A pulyka is purrog, a koca meg rőfög,
Mindegyiket forró zsírban megsütöttök.

A pirosra pirított rántott húsok: rántott jércemell házi gyúrt tésztával és fejes salátával, rántott tűzdelt pulykamell gombás hajdinakásával és vegyes salátával és sonkával töltött sovány sertéscomb pirított burgonyával és hordós káposztával.

- Kedves jóétkű, lelkű és igen tisztelt nagyrabecsült vendégkoszorú, ha megengedik, akkor:

Három fogáshoz én most rigmust nem mondok,
Mert megfájdult a szám, kiszáradt a torkom.
Ti azért egyetek pogácsát és gulyást,
Pástétomot, és majd újra látjuk egymást.

E bejelentés után az ételhordó lányok és legények „parancsnoka” félrevonult, de a tálalás folytatódott, és az alábbi ételek kerültek az asztalokra: kovászos kelt csöröge, vajjas pogácsa és töpörtyűs pogácsa; babgulyás, halikraleves és savanyú tüdőleves; olajbogyóval és citromkarikákkal díszített halpástétom, sajtos-tojásos borjúpástétom és majonézes sonkapástétom.

Az ételeket bejelentő rigmusfaragó mester újra megjelent a színen, és máris mondta a magáét:

Az apostolok lován siettem ide,
A sok maradékot három szekér vitte.
Úgy látszik, nem ízlik, amit eddig adtunk,
Így a konyhába új szakácsot fogadtunk!

Új illatok, színek és ízek a zsúfolásig megrakott tálakon: sült vaddisznócomb gombás tarhonyával és mustármártással, fokhagymás szarvas szeletek pirított kukoricamálé-darabkákkal és bormártással, tűzdelt özgerinc burgonyapogácsával és gombamártással.

Az új fogás rigmusa:

Az imént nagyvadból tálaltunk föl ételt,
De ne tegyetek a nyelvetekre feket,
Röpködő, nyargaló kisvadak is vannak,
Úri hajlékokba trófeákat adnak.

És az utolsó előtti fogás következett: a vadlibapecsenye gombás galuskával és csipkeízmártással, a fogolypecsenye vadasan zsemlegombóccal és zöldborsós körettel, valamint a nyúlpörkölt köleskásával és tejfölös tormamártással.

Ezt tetőzte be utolsó fogásként a mákos, túrós és darás kelt rétes.

De a sokféle gyümölcsből sem volt hiány. Azokat már előre kirakták az asztalokra színes velencei üvegtálakban. Az idénynek megfelelően meg lehetett ott találni mindenféle hazai és külföldi gyümölcsöt, amihez csak hozzá lehetett jutni. Így a vendégek gyümölcs iránti igénye messzemenően ki volt elégítve, ami természetesen Bánffyné nagyasszony gondos háziasszonyi tájékozottságáról tanúskodott elsősorban.

A háromnapos hadászati tanácskozás, amit az alsólendvai várkastélyban rendeztek meg, eredményes volt. Mindenki jól érezte magát, aki csak jelen volt. Hogy ez a valóság, azt igazolja az is, hogy a vendégek egy része csak másnap délután utazott el, de voltak néhányan, akik az itt-tartózkodásukat még megtoldták egy-két nappal a szíves vendéglátás és marasztalás jegyében.

A boldog találkozás

Lassan közeledett a télvég. Miskát többször is meghívták a környező falvak családjai egy-egy kisebb, közös munkát befejező bensőséges mulatságra. Így többször is részt vett a tollfosztás utáni szerény lakomán, ahol a szegényes eszem-iszom befejeztével megjelentek a legények is, és víg citeraszóra jól megforgatták a táncra vágyó lányokat és menyecskéket. Hasonlóan néhányszor megjelent a tökmagköpesztés utolsó napján rendezett esti táncon is. Ekkor is a tökmagolajos savanyúkáposzta és a vágottzsiros, kemencés kenyér elfogyasztása után jól szórakoztak, táncoltak, és vidáman énekelgettek. Máskor meg a gyerekkeresztelést követő paszitára is meghívták, ahol ugyancsak nagyon jól mulatott. Érdekes, hogy a józan, tisztalelkű és igazságra vágyó parasztok körében felszabadultnak és boldognak érezte magát. Köztük elfelejtette minden gondját és baját. Mindig találkozott egy-egy „mesefával”, bájos és vajákos asszonnyal, különleges történeteket szépen ecsetelő öreg bácsival, akik töviről hegyire ismerték a paraszti életforma minden lényeges csínját-bínját.

Tegnap este is Piku bácsinál volt, aki érdekfeszítően mesélte el neki a tökmagolaj készítését. Élvezettel hallgatta az öreg kóti molnár ízes-zamatos, hetési tájszólásos beszédét.

- Tudja, kapitány úr, a mi környékünkön a jobbágyok sok tököt termelnek. A tökmagot kiszedik belőle és a napon megszáritják.

- Mi csinálnak a tök belével?

- A puhább tököt, vagyis hát az éretleneket megetetik a disznókkal.

- És a többivel?

- Hát azt sem dobják a gonajra.

- Gondolom. Hanem?

- Azt is a disznóknak adják. Nagy vaskondérokban megfőzik. A kemény héjáról bádogkanállal lefejtik a belét, és főtt krumplival meg gabonakorpával keverve etetik fel a kocákkal.

- Hogyan készül a tökmagolaj? - kérdezte Miska.

- Hát először a tökmagot télen megköpesztik - mondta a molnár. - Azután a héjától megfosztott magot kemencében, tepsikben megszáritják. Persze külön nem gyűjtanak be, hiszen minden héten sütnék kenyeret vagy más ételféleséget, s utána teszik be a kemencébe a tökmagot száradni.

- Mikor és hol készítik az olajat?

- A malmokban. Ha kíváncsi vagy rá, szívesen meghívlak. A jövő héten kezdem el én is a tökmagolaj csinálását.

- Csak mondja el!

- De sokkal érdekesebb ám látni a munkáját.

- Ha lesz időm, majd megnézem. De csak mesélje el!

- Jó, akkor folytatom.

- Várom.

- A tökmagolajat télen csináljuk. A megszáritott tökmagot először a malomkövön megőröljük. Akkor az folyékonnyá válik. A pépszerű anyagot fatekenyűnkbe folytatjuk. Ezt forró vízzel öntözve és keverve jól összegyúrjuk, hogy száraz, morzsásszerű legyen. Ha ez egy kis ideig áll, akkor már a tetején megjelenik az olaj. Később ezt nyeles öntöttvas pirítóedényekben - óriási palacsintasütőkben - addig „sütik”, azaz pirítják, míg a víz ki nem sül belőle. Állandó keverés mellett, hogy rá ne égjen. A kissé megsózott anyag minőségét, kész állapotát az úgynevezett „olajmester” állapítja meg. Az ő engedélyével a forró masszát kendervászonból készült kisruhába, azt hengeralakú kis formába teszik, majd a főfás présszel kisajtolják belőle az olajat. A kipréselt anyag száraz maradéka a tökmagpogácsa. A friss olajat tejeskannákba öntözik. És otthon tökmagolajos vöröshagymával és abba mártogatott puha kenyérrel kóstolgatják. Hát röviden ennyi.

- Köszönöm, de most már sietek haza, mert teljesen besötétedett. Meg Jóska is türelmetlen lehet.

- Ne féltse őt, kapitány úr. Feltalálja az magát. Biztosan most is csapja a szelet egy könnyűvérű, kapatos menyecskének valamelyik eldugott östök alatt.

- Csak csapta volna - szólalt meg a hátuk mögött Jóska -, de sajnós a Julis nem állt kötélnek.

- Látja! Ördögöt emlegettünk, és megjelent - mondta a molnár.

- Gyerünk, Jóska! Szedd össze a holminkat, és indulás a várba!

- Ahogy parancsolja, főkapitány uram! - vágta haptákba magát a kissé furcsán viselkedő szolga.

- Nofene, fölfokoztál?!

- Megjár magának.

- Neked meg a szád jár, de igen furán.

- Jó a hangulatom.

- Mitől? Vagy jobban mondva kitől?

- Ne legyen kíváncsi, mert hamar megöregszik.

Miska belátta, hogy kár tovább a szót vesztegetni. Kiadta a parancsot az indulásra.

Hallgatva ügettek a vár felé.

A kapitány mielőtt még lefeküdt volna, meglátogatta a vár urát.

- Jó estét, főkapitány uram! - lépett be a szobába kopogás után, hallva a „szabad”-ot.

- Adjon Isten, Miska fiam, neked is! - fogadta az. - Merre jártál ma egész nap?

- Kissé kilovagoltam. Szerettem volna egyedül lenni!

- No, és merre jártál?

- Bejártam a Mura felőli határt, majd meglátogattam az öreg kóti molnárt. Vittem neki egy üveg jó szilvapálinkát.

- Van valami újság?

- Semmi különös, főkapitány uram.

- Megköszöntem már neked, hogy olyan szépen elrendezted a tanácskozást? Még most is örül mindenki, hogy milyen jól érezték magukat minálunk. Köszönöm, fiam.

- Szóra sem érdemes. Csak azt tettem, ami a kötelességem volt. Amit tennem kellett.
- Ez több volt, mint kötelesség! De hagyjuk ezt! Másról szerettem volna veled beszélni - vált komollyá Bánffy hangja. - Hogy állsz a nőekkel, fiam?
- Hogy érti ezt, főkapitány uram? - lepődött meg Miska.
- Úgy, ahogy érteni kell. Nem az esetleges kiruccanásokra gondolok, hanem komolyabb kapcsolatra.
- A fiú hallgatott. Nagy sokára szólalt csak meg halkán, vontatottan.
- Tudja, gróf úr, megpróbálok őszinte lenni, mert nagyon tisztetem, vagy túlságosan is szeretem. Különösen azután, amit értem tett. Tudom, hogy magának köszönhetem a kiszabadulásomat. Ezért tárom ki a legtitkosabb érzéseimet.
- Én is csak azt tettem, ahogy te mondtad az előbb, ami a kötelességem volt, vagy inkább, amit a szívem diktált. Tehát, halljam az őszinte választ!
- Nem is tudom, hogy kezdjem...
- Csak folytasd! - szokták tréfásan mondani.
- Jó. Azt tudja, nagyságod, hogy jó ideig nem érdekeltek a nők.
- Tudom. Számodra a fegyver és a harc volt az életcél.
- Még most is az, de...
- De?!
- De mindkettő párosult egy furcsa, számomra megmagyarázhatatlanul borzongató és csodálatos érzéssel.
- Csak nem vagy szerelmes?!
- Nem tudom, de sokszor és nagyon sokat gondolok egy lányra - vallotta be szinte szégyenlősen a fiú.
- Ismerem?
- Talán igen, talán nem.
- Mióta?
- Mit mióta?
- Hát mióta vagy szerelmes vagy mi a fene?
- Már több mint egy éve.
- Jól tudsz titkot tartani, hogy senki sem tud róla. Senki sem pletykált még eddig a találkozásaitokról.
- Nem szoktunk találkozni.
- Nem szoktatok találkozni?! - ámult el az idősebbik férfi el sem híve, amit hall.
- Nem.
- Akkor már semmit sem értek. Hát milyen szerelem az, ha nem találkoztok, ha nem...
- Messze van. Nagyon mesze.
- Most még úgysem értem.

- Emlékszik még, főkapitány uram a jó öreg Jánosra? A hűséges szolgámra?
- Hogyne. Csak nem belé vagy szerelmes? - nevetett Bánffy.
- Nem. Nem. De arra még emlékszik, hogy vele mentem Dalmáciába.
- Persze.
- Hát ott történt. Szplitben.
- A kutyafáját! Kinyílik a bicska a zsebemben, hogy ezt hallom.
- Ott találkoztam egy lánnyal, akit azóta sem tudok elfelejteni. Róla álmodozom, és vele álmodom szinte minden szabad időmben - mondta halkan Miska.
- És... én megtudhatom, ki az? Ki fia borja a boldog halandó, akinek sikerült lángra lobbantania az alsólendvai vár híres kapitányának az acélkemény és rideg-fagyos szívét?
- Az öreg szolgám szerelmének a lánya.
- Akinél ottmaradt a János?
- Az.

Újra elhallgattak. Mindegyikük másra-másra gondolt.

- És - kezdte a főkapitány - hogy gondolod a folytatást? A jövőt?
- Magam sem tudom. Az öreg János azt mondta, azaz ígérte, hogy visszajönnek hamarosan.
- Mikor?
- Azt nem mondta.
- És te biztos vagy abban, hogy szereted azt a lányt?
- Azt hiszem.
- Csak hiszed? Tehát mégsem tudod!
- Főkapitány uram olyan dolgokat kérdez tőlem, amelyekre nehezen tudok válaszolni. Tapasztalatlan vagyok e téren. Csak azt tudom, hogy nagyon-nagyon kívánom Milenát a szívemmel, lelkemmel és a... testemmel.
- Jó, akkor fejezzük be ezt a témát!
- Főkapitány uram miért kérdezte mindezt tőlem?
- Nem fontos. Csak úgy eszembe jutott valami - hallgatott el az.
- Lehet, de én...
- Ne gondolj semmi rosszra, fiam! Csupáncsak érdekelt ez a dolog.

A fiú furcsán nézett a vár urára. Látszott, hogy nem hiszi el azt, amit mondott, de hallgatott. Elköszönt, és ment lefeküdni.

Eseménytelenül telt el néhány nap. Miska már elfeledte a Bánffyval folytatott beszélgetést. Tette a mindennapok megszokott munkáját. Az egyik kora reggeli órában futár érkezett Csáktornyáról. Zrínyitől hozott üzenetet. Arra kéri Miskát, hogy minél előbb látogassa meg. Fontos közlendője van a számára.

A kapitány rögtön felszaladt a várúrhoz, és engedélyt kért a távozásra. Utána lóra ült, s már vágatott is Csáktornya felé. Nem kímélte a lovát. Mintha a hatodik érzékszervével megérezte volna, hogy fontos híreket hall ma. Egész úton ezen törte a fejét.

- Hová, háová, ilyen lóhalálában? - kérdezte a kapitánytól az egyik ismerős katona.
- Zrínyi uramhoz jöttem. Ő hívatott.
- Hát akkor várnia kell, mert a gróf úr nincs itthon.
- Hol van?
- Ha jól tudom, a közeli erdőkben.
- Mit keres ott?
- Vadászik.
- Megtudnád mondani pontosan, hogy hol?
- Azt nem tudom, de a grófnő nagyasszony megmondhatja.
- Igazad van. Akkor bemegyek hozzá.

Miska bement a kastélyba. A kapott tájékoztatás után nyomban elvágtatott Varazsd irányába.

Nehezen találta meg a grófot. Valahol a kursáneci erdőben járt már. Körülötte óriási, vastag törzsű tölgyek, égbe nyúló szikár szilfák, dús koronájú, terebélyes berekfák, amelyeket vad indák fodroztak körül. Közöttük buja élettelen aljnövényzet bodza- és szelencebokrokkal tarkítva. A csapások szinte járhatatlanok voltak az őserdőhöz hasonló rengetegben. Nagyon kellett vigyáznia a kapitánynak, de főleg a Rigónak, hogy a nyeregben tudjon maradni. Az erdőben félelmetes homály uralkodott. A gyenge idegzetű ember itt rosszul érezte volna magát. A kapitány megszokta a félelmet, az erdőjárást, a törökveszélyt és a váratlan, hátborzongató helyzeteket. Így bátran lovagolt tovább, keresve az útbaigazító nyomokat, amelyek aztán végcélja eléréséhez segíthetik. Így is lett. Úgy félórás nehéz lovaglás meg gyaloglás után meghallotta a vadászkutyák ideges csaholását, valamivel később pedig még két puskalövést is.

- Végre! - sóhajtott fel. - Csakhogy nyomra jutottam.

Egészen közel volt már, amikor a sűrű bozótosból megállásra szólította fel egy hang: „Állj meg Miska! Mi szél hozott ide?”

- A jó lovam, nem a szél, nagyságos bán úr. Azt tetszett üzenni, hogy szeretne velem beszélni.
- Azt. És ez így igaz. De nem lenne kedved egy kis vadászáshoz? Van tartalék puskámm meg szállást is tudok biztosítani a sátramban.
- Köszönöm, gróf úr, a szíves meghívást, de most nem fogadhatom el, mert nem érek rá.
- Mért nem? Talán Bánffy barátom megtiltotta?!
- Ugyan - mentegetődzött a fiú -, csak sok a dolgom.
- No, ne viccelj! - nevetett fel az. - Tudom, hogy ez csak kifogás. Pár napja beszéltem az uraddal. Azt mondta, hogy most jóformán betegek vagytok az unalomtól.
- Hát...
- Maradj itt egy napot! Aztán futhatsz valamilyen libbenő szoknya után. Persze először megtárgyaljuk a mi ügyünket. No, mit szólna hozzá?!
- Nem is tudom...
- Mit nem tudsz? Maradsz, és kész.

És meg sem várta Miska végleges döntését, máris leoldotta szíjáról a vadászkürtjét, és belefűjt. Néhány perc múlva két legénye jelent meg a színen, várva gazdájuk parancsát.

- Veljko, add át a fegyveredet a kapitány úrnak! Aztán menjete a szállásra, és készítsétek el a sátramát két ember részére! Gazsi pedig készítsen jó ebédet, mert kedves vendégünk van. - Majd a fiúhoz szolt: „Szállj ki a nyeregből, és add át a katonának! Ő majd gondoskodik róla.”

Miska ezt tette. Átvette a vadászfegyvert, és a lőporszarut a derekára csatolta.

- Milyen vadat szeretnél lőni, nagyvadat vagy kisvadat? - kérdezte meg Zrínyi.

A fiú hirtelen válaszolni sem tudott. De az már döntött is helyette, mint aki biztos a dolgában.

- Ebéd előtt azt javaslom, hogy lőjünk nyulat vagy valamilyen madarat. Délután majd vagy az őzek, vagy a vaddisznók nyomába eredünk.

- Őszintén bevallom, főkapitány uram, hogy én nem szoktam nagyon vadászgatni.

- Pedig tífélétek is van belőlük bőven.

- Van, de mindig mással voltam elfoglalva, meg a vadászatra kevés időm is jutott.

- Majd ha megházasodsz, utána lesz rá elég idő, azaz találsz rá időt, hogy megszabadulj az asszonyi regula alól.

- Kegyelmed is azért vadászik? - kérdezte félig tréfásan, félig komolyan a fiú.

- Is, is - volt a válasz. - De főleg kedvtelésből és sportból. Remélem, tudsz bánni a fegyverrel!? - folytatta a megkezdett hangnemben a bán.

- Ha a vad helyett véletlenül a maga kalapjáról lövöm le a darutollat, ne vegye rossz néven - mondta színlelt komolysággal Miska.

- Hát ez jó - nevetett az. - És a három közül melyikre gondoltál?

- Talán a középsőre. Az valamivel díszesebb, mint a másik kettő, meg hosszabb is.

- Jól van, fiú, de most már induljunk, ejtsünk el valamit, aztán siessünk ebédelni, mert rettenetesen kezd a gyomrom korogni. Tudok egy jó helyet, ahol biztos zsákmányra akadhatunk.

A gróf ekkor furcsa hangot eresztett ki a fogai közül. Erre fel hamarosan előtte termett három vadászeb, egy rövid szőrű magyar vizsla, egy magyar agár és egy erdélyi kopó, ahogy a fiú meg tudta állapítani. - Nyúlra megyünk! - szolt a kutyákhoz a bán, s mindegyiknek megsimogatta a fejét. S a kutyák megértették gazdájuk szavát.

Így indultak el egy bozotos, bokros, indás, magas száraz sással benőtt, fiatal vágás felé. - Kerítsd! Hajtsd! - szolt oda kutyáinak a gróf. S a három eb három irányba előre száguldott. - Legyél készenlétben, mert hamarosan felénk nyargal néhány megriasztott nyúl vagy fölöttünk húz el pár fácán! - Alighogy befejezte a bán a mondatot, két félénk nyuszi vágatott át a téren a bokrok között. - A jobbik az enyém! - szolt az, s már tüzelt is. Szinte egyszerre dördült el a két fegyver. Két kis ártatlan állat vetett bukfencet úgy 30 méterre tőlük. De alig volt idejük a puskák újratöltéséhez, amikor ismét vagy négy nyúl, vágatott feléjük hangos kutyacsaholással kísérve. - A középsőre célozz! - mondta az idősebbik vadász. De ez most fölösleges volt, mert Miska most előbb lőtt, mint a társa. Ismét két nyulacska lett a lövések eredménye. Rövid idő után aztán furcsa csörrenésre lettek figyelmesek. Egészen a közelből röppentek a magasba a fölriasztott fácánok. Újabb dörrenések, újabb áldozatok.

- Azt hiszem, a mai délelőttre ennyi elég is lesz. Keresd! Hozd! - parancsolt jó hangosan a főkapitány a kutyákra. Azok a parancsot teljesítve, gazdájuk lábaihoz rakták a négy élettelen nyulat és a két fácánkakast. - Rosszul van ez, hékások! - kiáltott a kutyákra. - Csak három az enyém, három a vendég. Oszd! - vezényelt, s az ebek megszagolva az állattetemeket, hármat-

hármat raktak mindegyik ember lába elé az elejtés szerint. - Ügyesek vagytok. Ezért jó ebédet kaptok.

- Ez igen - szólt elismerően a fiú. - Majdnem csoda.

- Nincs ebben semmi csoda. Csak tanítás, türelem és szeretet. Mindegyik magyar fajta, értelmes, engedelmes, tanulékony, nyugodt, szívós és kitartóan kereső-hajtó ősi kutyafaj. No, kapcsoljuk szíjakra a zsákmányt, és ballagjunk a szálláshelyünkre.

Amikor megközelítették azt, már érezni lehetett a gazdagon fűszerezett étel illatát.

- Úgy látszik, Gazsi kitesz magáért. Kellemes illatokat érzek.

- Valóban az - értett egyet a fiú is.

- Gyere, megmutatom a szállásodat! Utána megmossuk a kezünket, és ebédhez látunk. Persze nem lesz díszített asztal, de gondolom, így is élvezhetjük az evést, no, meg az ivást is. Ebéd után, pipafüst közben elmondom, hogy mért is hívatlak.

Kényelmesen elhelyezkedtek a medvebőrökkel letakart, száraz füvekből és falevelekből vetett heverőkön. A bán előszedte híres pipakészletét. Megkínálta a fiút is, de az megköszönte, mert nem él vele.

- De egy kis szilvóriumot csak megkóstolsz velem? - gyújtott rá élvezettel az.

- Az jöhet - fogadta el a kapitány. - De már szeretném megtudni, hogy mért hívatott nagyságod.

- Előbb lenyeljük ezt a kitűnő italt, s elszívom a bagómat.

A kapitány elhallgatott. Elhatározta, hogy többé nem hozza szóba ezt az ügyet. Úgyis a vendéglátója kedélyétől függ, hogy mikor mondja el.

Igaza lett, mert a gróf beszélni kezdett.

- Azt tudod, hogy széles körű kapcsolatot tartok fenn a legtávolabbi térségekkel, várakkal és fontos személyekkel, akik nem lényegtelenek a török elleni védekezésben. Tegnap kaptam egy igen érdekes levelet. Egy dalmáciai barátom azt írja, hogy hamarosan meglátogat. Vagyis hát Medvevárba hivatalosan, Varazsdra pedig fontos családi ügyek intézése végett jön. És még azt is írja, hogy valami János nevű magyar ember is vele tart feleségével és a lányával...

- Mit mond, főkapitány uram? - szakította félbe Miska a beszélőt.

- Csak azt, hogy valami János nevű magyar ember is vele tart feleségével és a lányával - nevetett hangosan Zrínyi.

- Ez biztos? János nevű magyar? Feleségével és a lányával? - nem kérdezte, de kiáltotta a fiú.

- Ezt írja - adta a csodálkozót és az érdektelenséget színlelve amaz.

- De... főkapitány..., gróf úr!... Ez az én volt szolgám. A János! - kapkodta a levegőt, mintha fulladozna.

- Meglehet. Meglehet - hallgatott el gyorsan az.

Miska is hallgatott. Annyira meglepődött vagy inkább meghatódott a hallottakon, hogy beleszorult a hang. Öröm, kétség, viharos kíváncsiság és kívánság kavargott a lelkében. Sejtelmesen, szaggatottan törtek ki torkából a szavak: „Mért nem mondta el előbb?”

- Mert van még elég idő a találkozásig.

- De mégis?

- Mit mégis. Legalább van még két heted, míg megérkeznek.
  - Azt tudja a gróf úr, hogy mikor érkeznek Medvevárba? - faggatta tovább izgatottan a fiú.
  - Az attól függ, hogy milyen lesz az útjuk. Ti hány napig tettétek meg ugyanazt az utat?
  - Nem tudom így kapásból pontosan megmondani, de utána számolok mindjárt - és a fiú elkezdte hangosan összeadni az Alsólendva és Szplit közötti távolságot: „Alsólendva-Medvevár három nap, Medvevár-Szenj talán négy nap, nem öt, Szenj-Szplit ugyancsak ennyi. Ez durván 13 nap. Mi két napot elvesztégtünk a sebesülésem miatt is. Két hét. Két hétig föltétlen Medvevárba lehet érni, még akkor is, ha lassabban jönnek mint mi mentünk. De a dátumot csak tudja, hogy mikor indulnak el?” - kérdezte újra a fiú.
  - Tudom.
  - Úgy kell magából kihúzni mindent harapófogóval! - méltatlankodott Miska. - Elnézését kérem a kitörésért, gróf úr! - kapott észbe.
  - Nem haragszom.
  - Akkor mondja, hogy számolhassak!
  - Ha jól emlékszem, Boldogasszony havának második hétfőjén indulnak. Jó két hetet számítva az útra, a télhó utolsó hetében, úgy 25-e körül érkeznek meg. Tehát van még jó tíz napod addig.
  - Köszönöm, főkapitány uram! Különösen ezt a jó hírt!
  - Szívesen. De miért izgulsz ennyire a szolgálád miatt? Csak nem... - Kapcsolt.
- Miska hosszú hallgatás után válaszolt: „De..., azaz lehet...” És ha megengedi, gróf úr, máris indulnék, hogy mindent elintézhessenek.
- Arról szó sem lehet! Ma itt maradsz! Kimegyünk mindjárt vadat cserkészni, s ha sikerül, hozunk is haza egyet vagy kettőt. Talán fáradt vagy? - kérdezte furcsán.
  - Nem. Nem vagyok, csak...
  - Nincs semmilyen csak meg de meg ha! Megegyeztünk. Punktum! - és máris kiszólt vagy inkább kiáltott: „Hé, Veljko, gyere azonnal ide!”
- Amikor a katona megjelent teli szájjal, hiszen az utolsó falatot még nem sikerült lenyelnie, parancsba adta neki, hogy készüljenek fel a nagyvad fogására: „Lovakat, fegyvereket, kutyákat előállítani!”
- Úgy lesz, gróf úr! - vágta rá az, s már rohant is.
  - No, mi is szedelőzködjünk! Kapjuk össze magunkat! - mondta Miskának.
- Késő délutánig járták az erdőt. A gróf szinte minden fát, bokrot, emelkedőt, lapályt, átgázolhatatlan mocsarat ismert, így nem történt baj. Miskának sikerült egy fiatal szarvasbikát lőnie, a bánnak viszont csak egy kisebb vaddisznó került a puskája végére. De elégedettek voltak az elejtett zsákmánnyal így is. Alig tudták négyen a két állatot a szálláshelyre cipelni a hevenyében összetákolt ágcsúsztatókon.
- Ott Zrínyi a három katonára bízta az állatok feldarabolását, de előbb még figyelmeztette őket, hogy végezzenek alapos munkát, mert a bőrök és a trófea a kapitányé lesz majd a kidolgozás után.

Sokáig beszélgettek még az elköltött finom és ízletes vadpecsenye-vacsora után, amit zamatos kisüstivel kezdtek, és jó borral locsolgattak.

A kapitány sokáig nem tudott elaludni. Annyira felzaklatta a tény, hogy újra találkozhat régi, hűséges szolgájával és Milenával. Csak reggel felé szunyókált egy vagy két órát. Gyorsan felöltözött, és elkészönt a főkapitánytól.

- Nem addig van az, hékás! Reggeli nélkül én még egyetlen vendégemet sem engedtem el! Hát az olyan kedvest, mit te, hogyan engedhetném el. Szépen megreggelizünk, aztán utána szedheted a sátorfádat, ahogy szokás mondani! Megkérnélek, hogy hazafelé szólj be a feleségemnek, hogy én még pár napig itt maradok. No, meg azt is, hogy jól vagyok, ha megteszed.

- Nagyon szívesen.

A bőséges reggeli elfogyasztása után Miska megköszönte a vendéglátást, a vadászatot és főleg a szívét, lelkét derengető jó hírt, és elvágtatott a csáktornyai vár felé. Ott átadta a gróf üzenetét, és sietett Alsólendvára.

- Jó napot, kapitány úr! Hol volt két napig?

- Jó napot! Csak nem hiányoztam, Jóska?

- Őszintén bevallom, hogy igen.

- Jól van. Lásd el a lovamat! Itthon van Bánffy uram?

- Itthon.

- Akkor felmegyek hozzá - s már indult is.

- Mi az, fiú, történt veled valami? Úgy csillognak a szemeid, mintha nagy öröm ért volna? Vagy tévednék?

- Nem. Nem téved, főkapitány uram. Visszajön a János! - hangsúlyozta.

- Csak a János? - kérdezte az kétértelműen.

- Nem bizony. Az egész családjával jön!

- Hát családja is van az öregnek?

- Úgy látszik, feleségül vette Ánikát.

- És, és... vele jön a lány is?

- Vele - volt az egyszerű válasz.

- Akkor boldog vagy.

- Nagyon.

- És mikor lesz itt?

- Talán e hó utolsó hetében, úgy 25-e körül érkeznek meg Medvevárba.

- Ühüm - motyogta magában Bánffy. - És szeretnéd őket ott várni, igaz?

- Igaz.

- Hát akkor eléjük mensz! - jelentette ki az idősebb férfi. - Úgy intézkedj, hogy legalább két nappal előbb érkezz meg! S addig ne gyere vissza, amíg nem jöttök mindannyian! Vidd magaddal Jóskát is! Sohase lehet tudni, hogy mire jó egy megbízható katona.

- Nagyon szépen köszönöm, főkapitány uram.

- Szóra sem érdemes. Ennél többet is megérdemelsz.

Miska két lépcsőfokot átugorva szökdelt lefelé a szobája felé. Ott bezárkózott. Egyedül akart maradni. Gondolatai távol jártak a messzi dalmát tengerparton. Álmodozásából Jóska hangja riasztotta föl: „Kapitány úr, igaz, hogy megyünk Zágrábba a jövő héten?”

- Hát ezt meg ki mondta meg neked? - lepődött meg Miska. - Csak nem vagy jövőbe látó jó? Különben is Medvevárba megyünk.

- Gróf Bánffy uramnak vittem be egy üzenetet, és ő adta tudtomra a nagy újságot.

- Mit mondott még?

- Csak azt, hogy el kell magát kísérnem egy fontos találkozásra, meg hogy visszajön a János bácsi.

- Rendben - nyugodott meg a fiú. - Úgy intézd a dolgaiddat, hogy egy hét múlva indulhassunk. Lovak, fegyverek, élelem, minden legyen. Meg ital is.

- Milyen ital?

- Pálinkák, borok.

- Mennyi? - csodálkozott az.

- Mi mennyi?

- Mennyi pálinkát, mennyi bort?

- Egy-egy kulacsnyit.

- Meglesz, kapitány úr. Meglesz - hagyta el a szobát jókedvűen.

A kapitány és Jóska a télhó utolsó hetének 23. napján estefelé érkezett meg a Zágráb melletti Medvevárba. Ott a várkapitánynak Miska elmondta, hogy mi járatban vannak. Megkérte, hogy maradhassanak pár napot. Az megörült a látogatásnak. Megköszönte Bánffy jókívánságait, majd parancsot adott a hadnagyának, hogy az alsólendvai vár kapitányát és szolgáját helyezze el, és gondoskodják ellátásukról itt-tartózkodásuk ideje alatt.

Vacsora után, amit kellemes beszélgetés követett, Miska a szobájába ment, és hamar elaludt.

A reggelinél a várkapitány megkérdezte tőle, nem volna-e kedve kilovagolni vele egy kis körútra a védelme alá tartozó erődítmények és állások megtekintésére.

Miska örömmel fogadta a javaslatot.

- Ha nem leszek terhére várkapitány uramnak - mondta -, akkor szívesem magával megyek.

- Azért hívtalak, hogy tanulj, tapasztalj. Sok jót hallottam ám rólad - mondta az idősebb katona.

- Rólam? Kitől?

- Gróf Zrínyitől meg gróf Bánffytól is.

A fiú elhallgatott. Erre nem tudott mit mondani.

Egész nap a környéket járták. Vagy hat kisebb várat, azaz megerősített várerődítményt látogattak meg. Mindenütt elbeszélgettek a parancsnokokkal, várvédőkkel, és még néhány fontosabb stratégiai tervről is tudomást szerezhetett a kapitány, aki úgy itta magába a látottakat, hallottakat, mintha ettől függne az élete.

Holtfáradtan értek vissza a várba. Már egészen besötétedett. A fiú vacsora után rögtön elköszönt, és lefeküdt. Érdekes, ezen az éjszakán is olyan nyugodtan és jó mélyen aludt, mintha csak otthon lett volna saját megszokott ágyában.

Annál korábban ébredt. Gyorsan felöltözött, és kiment a friss levegőre. A nap még alig hogy megmutatta rózsaszín arcát a keleti égbolton. Ki-kilesett a hegycsúcsok mögül, amelyeket kövér-vastag ködlepel borított. Az enyhe szél néha meg-meglibbentette ezt a sűrű-nehéz fátylat, s engedte, hogy a napsugarak áttörjenek rajta foszlós sávokban. Távolság hóval fedett hegyormokat látott.

- Korán keltél, kapitány - hallotta a háta mögött.

Csak akkor ismerte fel a vendéglátóját, amikor hátra fordult, és látta, ahogy az csendben közeledett feléje.

- Általában korán szoktam kelni.

- Az jó. Hogy mondja a közmondás? „Ki korán kel, aranyat lel.” Talán te is nyersz ma.

- Ha nem ma, akkor holnap - volt tele bizalommal és türelmetlen várakozással a fiú hangja.

- Így igaz. De gyere reggelizni! Utána magadra hagylak, ha nem haragszol, mert nekem fontos dolgom van.

Hamar bekapták a reggelit.

- Melléd adom a hadnagyot, hogy kalauzoljon - szólt a várparancsnok kedélyesen.

- Köszönöm, de talán elboldogulok magam is.

- Ahogy akarod. De ő szívesen veled tart.

A kapitány nem akart udvariatlan lenni, ezért elfogadta a felkínált kísért.

Az a délelőtti folyamán megmutogatta neki töviről hegyre Medvevár erődítményének a bástyáit, védelmi erősségeit, de még a gyengéit is. Felmásztak néhány őrtoronyba. A kapitányt elbűvölte a csodálatos panoráma. A változatos hegyormok, a kisebb-nagyobb szorosok és a szelíd medencék. Egész valóját lírai érzelmvilág uralta.

- Nagyon szép ez a táj - mondta a hadnagynak.

- Szép, de nem könnyű itt szolgálni, ha mindennap ki kell lovagolni vagy gyalogolni.

- Mindig itt katonáskodtál?

- Nem. Pár évig Varazsdon.

- Akkor tudod, hol van Csáktornya meg Alsólendva.

- Tudom. Kétszer voltam arrafelé.

- Alsólendván is?

- Ott is. Tudom, hogy onnan jöttetek. Ott nem kell hegyeket mászni. Szinte az egész táj síkság.

- Bizony. Meg kell szokni mindenütt a nehéz szolgálatot.

A kapitány délután a szobájában pihent vagy álmodozott. Éppen az járt az eszébe, hogy vajon másnap, 25-én megérkeznek-e az annyira várt személyek, amikor furcsa zajok hallatszottak kívülről. Kinyitotta szobája ajtaját, hogy meggyőződjék, mi történik odakinn. Jóska rohant feléje kiabálva: „Kapitány úr! Kapitány úr! Siessen! Gyorsan! Megjöttek! Itt vannak!”

Először nem értette a fiút, de aztán mint villám csapott belé a fölismerés. Rohanni kezdett a várudvar felé. Aztán megtorpant, mintha a földbe gyökerezett volna a lába. Ott állt előtte fülíg szakadt mosolygással öreg, hűséges szolgája, második apja. A jobb oldalán Ánika, a balon pedig Milena. Hirtelen azt sem tudta, hogy Jánost vagy Milenát ölelje-e magához. De az öreg szolga megoldotta ezt, mert elsőnek lépett előre, és boldogan, szeretettel magához ölelte Miskát.

- Édes fiam. Édes fiam - szólt könnyező szemekkel. - Ugye mondtam, hogy hamarosan találkozni fogunk - csókolta meg a fiút jobbról és balról.

Miska szóhoz sem tudott jutni a meghatódottságtól. Kereste a megfelelő szavakat, de azok megtagadták a szívét, lelkét betöltő végtelen öröm és boldogság kifejezésének mondatokban való kitörését.

De az öreg szolga ezt is megoldotta: „Kapitány úr, engedje meg, hogy tisztelettel bemutassam a feleségemet, Kardos Jánosné önagyságát, vagyis hát Ánikát.”

Miska az asszony felé lépett, aki minden póz nélkül megölelte a fiút, és cuppanós csókokat nyomott mindkét arcára. Majd hátralépett, és mosolyogva mondta: „A lányunk, Milena.”

A két fiatal tett egy-egy bátorosan lépést előre, aztán hirtelen megálltak, mint akiket elbűvöltek. Szótlanul nézték egymást. Csak a tekintetük találkozott. A szemükben különös vagy talán varázslatos fény csillogott. A belőlük tükröződő, szelíden sugárzó tűzbogár véghe-tetlen és eléghetetlen szerelemről és boldogságról tanúskodott. De hogy mi volt még bennük, azt szavakkal leírni nem lehet. Talán órákig is ott álltak volna mozdulatlanul, egymást bámulva, elbájolva, ha János bácsi nem szól rájuk:

- Mi az ördög lelt benneteket? Megkukultatok? Úgy bámuljátok egymást, mint két élettelen fadarab. Hát ilyen még nem láttam egész életemben. Miska fiam, Milena lányom. Itt vagytok?

- Azt hiszem, ezek teljesen elfelejtették egymást - szólt közbe felháborodást mímelve Ánika.

- Miska! - szólt rá az öreg. - Kapd a karjaid közé ezt a fiatal teremtest! Csókold meg, mert különben visszafordulunk Dalmáciába! Csak temiattad jöttünk ide, de ha te...

Erre a komoly felszólításra az ígézetes légkör, a megbénító varázs kezdett felengedni, lazulni. A fiatalok arcán mennyei mosoly jelent meg. A fiú átölelte a lányt, és hosszan, hosszan megcsókolta rózsapiros ajkát. Ettől annak arcocskája még pirosabb lett, mint a mezőn virító friss pipacsé. De a fiú arcát is vörös színre festette a benne dúló érzelemvihar.

- Milenám! Milenám! - suttogta örömmel a fiú.

Csak a jó Isten tudja, hogy meddig álltak volna ott az udvaron, ha a medvevári várparancsnok nem jelenik meg vendégével, és nem invitálja őket egy kis harapnivalóra.

A bemutatkozás és a kézmosás, valamint a nők szépítkezése után a vendéglátó házigazda fogadótermébe mentek, ahol gazdagon megterített asztal várta őket.

Miska és Milena semmit sem érzékelt a körülöttük zajló életből. Egymás kezét fogva főleg csak mosolyogni tudtak, de csak egymásra. A jobbnál jobb ételféleségekhez csak itt-ott nyúltak hozzá. Beteltek egymás nézésétől, boldogságtól. Annak aztán igazán örültek, amikor vége lett az étkezésnek, és szabadok lehettek.

Az sem jutott el jóformán a tudatukig, hogy csak másnap indulnak Alsólendvára, vagyis hogy az éjszakát Medvevárbán töltik.

- Gondoltál-e rám, Milenám? - kérdezte a fiú, amikor helyet foglaltak a szobájában.

- Sokat és sokszor. És te?

- Mindennap, kisvirágom - mondta Miska megfogva a lány kezét. - Tudod, amikor a Mura menti tájon jártam, mindig azt képzeltem, hogy a csodálatos és elbűvölő szpliti tengerparton sétálgatok. Gyengéden fogom a kezéd, hallgatom a szívünk vad, szertelen, de egymásért égő zakatolását, és lágyan lecsókolom harmatos ajkaidról az andalítóan mézédes mámort. Máskor meg, amikor a várvédőket vagy az őrjáratokat ellenőriztem, úgy éreztem, hogy kecses lábaid nyomát keresem a letaposott és letarolt füvek lehajló, gyenge szálai között. A félrerúgott kavicsok kis, apró gödreit nyomában. A sűrű-rejtelmes bokrok és dús lombú, terebélyes öreg fák leveleinek halk suttogása közben. Az északi szél hideg zúzmarát érlelő furcsa pattogásában. A Mura folyó fodrozó hullámainak csacska-vidám locsogásában. Az erdei, éneklő madárcsók sokszínű dalában. Az itt élő, korán öregedő legények és ritkán kacérkodó lányok gazdag érzésvilágának kinyilvánulásában. A zsúpfődeles, szegényes vályogházikók megnyugtató és békét sugárzó életvitelében. És mindenekfölött te voltál álmaim vágyasszonya, akít annyira szeretek, hogy elmondani sem tudom - ölelte át szorosan a lányt, és forró csókban forrt össze az ajkuk.

A lány szinte megbűvölve nézte.

- Drága Milenám, ugye szeretsz?

- Szeretlek, Miska. Nagyon szeretlek. Jobban, mint te engem.

- Nem. Én téged jobban szeretlek! - folytatta a fiú. - Nélküled olyan sivár volt az életem, mint a kiszáradt folyó. A lelkem fele mindig hiányzott, mert az mindig nálad volt. Úgy szomjúhoztam rád, mint a sivatagi vándor többnapos bolyongás után a mindent megölő homoktengerben egy korty víz után.

- Szépen tudsz beszélni. Ki tanított meg rá?

- Az őszinte és nagyon mély szerelem.

- Én nem tudok így, pedig bennem is lobogó tűzzel ég, szinte megfőkezzhetetlen erővel a tiszta szerelem. A szerelem, amit még senki iránt sem éreztem. Senki sem volt számomra olyan kedves, jó, csodálatos és vonzó, mint te. Én is sokat gondoltam rád. A süvöltő és mindent elpusztító száraz levegőjű bórát hallgattam napokig, hogy hírt hozzon felőled. A sikoltozó sirályoktól sokszor megkérdeztem, hogy vajon mit csinál az én kedvesem. Merre jár az élet göröngyös útjain? Mit eszik? Nem beteg-e? Hol hál, és álmodik-e rólam? Gondol-e rám annyiszor, mint én őrá? Gondol-e rám?...

- Tudod, kis Milenám - csókolt meg újra a lányt -, addig engem nem érdekeltek a lányok, míg téged meg nem láttalak ott a sziklás katlan közé épített kis kastély verendáján - mondta a fiú, de...

- Mindent tudok rólad. Mindent.

- Honnan?

- János bácsi, vagyis hát a papa mindent elmondott.

- Akkor sok elbeszéléstől megkímélt. Így a fontosabb dolgokra sokkal több időnk jut.

- Mi az? - kíváncsiskodott a lány.

- A szerelem! Érted, a szerelem! - hangsúlyozta a fiú.

- Te buta - bújt boldogan a fiú mellére a lány.

- Mondd, Milenám! - vált komollyá Miska hangja. - Hozzám jössz feleségül?!

- Igen. Hozzád!

Újabb ölelés, csók. Sokáig így maradtak, mint a szíami ikrek.

Észre sem vették, hogy újra csókolóznak. Csak akkor rebbentek szét büntudatosan, amikor János bácsi és Ánika beléptek a szobába.

- Illik ám kopogni is, János szolgám! - próbált komoly lenni a fiú.

- Igenis, kapitány úr! - vágta haptákba magát az, és még tisztelgett is hozzá. - De a főkapitány úr olyan fontos elfoglaltsággal volt éppen..., hogy is mondjam..., olyan dolgot művelt, hogy nem hallotta meg a csendes és udvarias kopogást.

Mindannyian nevetésre fakadtak erre a körmönfont fogalmazásra.

- Vagy dörömbölnöm kellett volna idegen házban? - kérdezte az okoskodva huncutul.

- Jól van, öreg. Te, második apám. De mit keresel, azaz keresnek itt?

- Én a fiamat - mondta a hűséges szolga.

- Én a lányomat - mondta nevetve Ánika. - Már azt hittem, elveszett.

- Ez könnyen előfordulhat - mondta kétértelműen Miska.

- Hogy érted ezt? Csak nem?...

- De, anyám - mondta boldogan Milena a fiúhoz simulva.

- De, apám - ismételte Miska, még szorosabban ölelve a lányt.

Újra hangosan és boldogan nevettek.

- Fejezzétek be a turbékolást! A vacsora már vár bennünket. Fogyasszuk el, és tegyük el magunkat holnapra! Reggel még napkelte előtt indulunk.

- Igenis, tábornokom - mondta Miska felugorva, de Milena kezét fogva.

- Hol vesztetted el a jobb karodat? - jegyezte meg az öreg szolga egy kis szarkazmussal.

- Mit? Hogyan? Nem értem? - hápogott a fiú.

- Pedig nagyon is érthető kapitány, amit a férjem mond. Amint látom, csak az egyik keze szabad, csak azt tudja használni. Ez pedig félkarúságot jelent.

- Mi lenne, ha nem kapitányoznátok meg feleségeznétek egymást - szólt közbe János bácsi. - Sokkal szebben hangzik az, hogy Ánika néném meg Miska fiam!

A két ember egymásra nézett. Elnevette magát. Majd megölelték, megcsókolták egymást.

- Ennek én is örülök - avatkozott bele Milena. - Igen kínos volt titeket hallgatni, ahogy szólítgatjátok egymást.

- Bizony, bizony, ez így igaz - hagyta helyben a csoport legidősebbikje. - De most már igazán menjünk. Nem illik a házigazdánk türelmét próbára tenni!

- A vacsoránál sokkal fontosabb dolog is van - mondta nagyon komolyan a kapitány. Fölállt. Megfogta Milena kezét, és maga mellé állította: „Kedves Ánika néném, engedje meg, hogy igaz szeretettel, megbecsüléssel és örökké tartó szerelemmel megkérjem Milena kezét!”

- Te őt feleségül akarod venni? - kérdezte az.

- Én pedig hozzámegyek - mondta a lány.

- És én? Engem senki sem kérdez meg? - szólt az öreg.
  - Te szépen beleegyezel - mondták egyszerre mindhárman vidáman.
  - Ámen - mondta rá János, a szolga és a második apa, de lerítt az egész lényéről a boldogsága.
- Hazafelé erőltetett lovaglás és egy kevés pihenés után az éjszakát a varazsdi földerődben töltötték. Nagyon kifárasztotta őket az egész napi vágatás. Alig várták, hogy födél legyen a fejük fölött, meg hogy ágyba kerüljenek.
- János és családja el sem tudták hinni jóformán, hogy újra látják a Muraközt, majd a Murán inneni vidéket.
- Elragadó és csodálatos ez a táj - mondta János bácsi, amikor az öreg csónakkezelő Bráne ladikjával átvitte őket a folyón.
  - Úgy zakatol a szívem, mintha szerelmes fiatal lennék.
  - Annak is kell lenned - súgta neki a felesége.
  - Megvan még az öreg molnár? - kérdezte Miskától.
  - Melyik? A muraszerdahelyi vagy a kóti?
  - A szerdahelyire gondoltam. Te meg a kótit kedveled.
  - Él még mind a kettő, de azt nem mondhatom, hogy virulnak - adta meg a feleletet.
  - Látod, Ánikám? - váltott át más témára az öreglegény. - Ezután már ez lesz az otthonunk.
  - De hol? - kérdezte aggódva az asszony.
  - Majd keresünk egy szép földdarabot, és építünk rá egy falusi házikót. Persze nem lesz olyan szép és tündéri, mint a szpliti volt, de annál szebbé, gazdagabbá és boldogabbá teszi azt majd az itt élő népek szeretete és természetesen a mi szerelmünk.
  - Úgy legyen öreg, azaz papa! - adta rá az áldást a fiú.
  - És mi? - kérdezte félénken Milena.
  - Mi, mi?
  - Mi hol fogunk lakni? - szólt nagyon halkán a lány.
  - Szegény ember még a jég hátán is megél - mondta szelíden Miska.
  - Nálunk - jelentette ki határozottan János. - Ugye, Ánikám?
- Az csak rábólintott helyeslőleg.
- Hol? - kérdezte ámulva a fiú.
  - Beházasodott ember leszel, fiam - nevetett a volt szolga.
  - Azt már nem. Inkább maguk laknak nálunk. Igaz, Milena?
  - Hol? A várudvaron felállított sátorban?
- A két nő hahotára fakadt, de vidáman élvezték a két civakodó férfit.
- Majd építtetek én is egy szép faházikót - jelentette ki magabiztosan a fiú.
  - A Fekete-erdőben? - tromfolt tovább az évődők öregebbje.
  - Nem a Fekete-erdőben, nem a Varga-erdőben, nem a Felső-erdőben, hanem itt, Alsólendván.

- Itt már nincs hely!

- Nincs hely?! - kiáltott fel csodálkozva a fiú. - Akkor te nem ismered e vidéket! Van itt még annyi, építkezésre alkalmas jó terület, hogy még egy századot is el lehetne helyezni. Két kis szerelmes galambnak pedig nem kell óriási palota.

- Addig, amíg kettesben turbékolnak. De mi lesz, ha kikelnek a kis galambok? Azokat kiröpítitek?

- Idővel igen - mondta nevetve Miska, közelléptetve Milena lovához. Megfogta annak kantárát, és hagyta, hogy Ánika, János, Jóska előre ügessenek.

- Mit gondolsz, kisvirágom - nézett szerelmesen a lányra -, boldogok leszünk?

- Ha szeretsz, és hűségesen mellettem maradsz, akkor igen.

Közben Miska megállította a lovakat.

- Ül át ide a Rigóra! Régen nem látott téged. Így. Az ölemben tartva szeretnék belovagolni Alsólendvára. Feleségemmel a sok-sok boldogságot ígérő új életbe!

Utószó

Tisztelt Olvasóim! Sok-sok szeretettel köszöntöm Önöket abból az alkalomból, hogy kezükbe vették szerény írásomat, de főleg azért, hogy el is olvasták azt. Nagyon örülök e megtisztelő figyelemnek!

Talán felötlött Önökben a gondolat, miért írtam meg ezt a könyvet, és miért ezt a témát választottam. Elárulhatom, hogy már több éve megfogalmazódott bennem a gondolat, hogy mivel a Mura mentén élő őshonos magyarok életéről - akik több évszázada élnek együtt e térségben a szlovénnel - még nem született ilyen jellegű szépirodalmi alkotás, viharos történelmük, sokszínű életvitelük és válságos sorsuk alakulásának esztétikai jellegű bemutatását megkísérlem én.

Tisztában vagyok azzal, hogy kemény fába vágtam a fejszemet, amikor hozzáfogtam regényem megírásához. Nem történelmi művet írtam. Ezt - kérem - szíveskedjenek tudomásul venni. A könyvemben szereplő történelmi személyeknek, illetőleg nevüknek, méltóságuknak, címüknek és rangjuknak alkalmazása sem kronológia, csupán kölcsönzés. Hogy miért? - kérdezhetik meg jogosan.

Mondanivalóm egyhangúságát, szürkeségét és szegénységét szerettem volna ezzel is hitelesebbé, valóságosabbá és érdekfeszítőbbé tenni úgy, hogy a 16. század végi és a 17. század eleji kiemelkedő történelmi személyiségek politikai és érzelmi tevékenységeivel kapcsolom össze azt, illetőleg beleépítem az idegen hódítók elleni, a függetlenségünkért vagyont és életet is feláldozó nehéz küzdelmeik tükröztetésébe.

Mint felejthetetlen hősöket és követendő példaképeket idéztem meg őket. Tanúságtételként, hogy bennünk, akik még mindig itt élünk, bár egyre sorvadó késői utódok vagyunk, a magyarságsszellemük, bátorságuk, kiállásuk, önazonosságtudatuk és ezek minden körülmény közötti vállalása termékeny talajra találjon: gazdag szirmot bontson, és még sokáig virágozzon!

Köszönöm, hogy ehhez Önök is hozzájárultak!

Göntérháza, 1999

Dr. Varga József

Jegyzetek

Az alsólendvai vár kapitánya című regényemet a könnyebb tájékozódás céljából kiegészítettem a műben előforduló személynevek ismertetésével, a földrajzi nevek bemutatásával, bizonyos szavak és nyelvi kifejezések értelmezésével. Az első kettőt külön-külön cím alatt összevonva, ábécérendben adom meg, a harmadikban előforduló fogalmakat és állandósult nyelvi kliséket pedig az egyes fejezetek szerint tárgyalom, ugyancsak betűrendben.

1. Személynevek

Allah (velünk van!) - török Isten (felkiáltás)

Ánika - János bácsi leánykori szerelme

Attila - a hunok királya; „isten ostora”

Bánffy-kisasszony, grófkisasszony - Bánffy gróf leánya

Bánffy gróf - az alsólendvai vár és környék földesura

Bánffyné nagyasszony - Bánffy gróf felesége

Batthány-lány, grófkisasszony - Batthány gróf lánya

IV. Béla - Árpád-házi magyar király

Böske néni - göntérházi jobbágyasszony, a vőlegény keresztanyja; nászasszony

Bráne (Brankó) - ladikos (csónakos) a Murán

Dani - zsoldos az alsólendvai várban

Diocletianus (Diokleciánusz) - római császár

Dobрила - a Kasteláni-lapály mondájának lányszereplője

Draskovics gróf - horvát-magyar főúr

Egek Ura! - Isten! (felkiáltás)

Erzsébet királyné - Nagy Lajos király felesége; bosnyák hercegnő

Ferenc - alhadnagy az alsólendvai várban

Ferenc-rendiek - ferences szerzetesek

Ferez - janicsárbég a kanizsai várban

Ifj. Ferez - Ferez janicsárbég kisleánya

Ferkó bácsi - göntérházi jobbágy, a vőlegény keresztapja; násznagy

Ferku - a kámaházi váracs katonája

Frangepánok - főúri uralkodó család

Gábor - zsoldoskatonája Alsólendván

Gaál Julcsa - göntérházi jobbágyasszony

Gazsi - a csáktornyai Zrínyi gróf katonája

Gergő - a göntérházi Varga Gábor fia, a vőlegény

Gergő - zsoldosgyalog az alsólendvai várban

Gergő édesanyja - a göntérházi Varga Gáborné

Gizi néném - alsólendvai zselléresszony

Göncz Bözsike - göntérházi jobbágylány
 Gyuri - a kámaházi váracs katonája
 Gyuri - zsoldos az alsólendvai várban, hírszerző
 Gyurka - katona a lenti földvárban
 Habsburgok - osztrák császári dinasztia
 Iluska - göntérházi jobbágygyerek
 Imre - az alsólendvai vár futára, Miska bizalmas embere
 Irmáék - göntérházi zsellércsalád
 III. István - Árpád-házi magyar király
 Iván - az alsólendvai várban zsoldoskatona
 Jancsi - hírszerző, „szem” az alsólendvai várban
 Jancsi - radamosi jobbágylegény
 Jancsi bácsi - disznóölő ember Radamosban, böllér
 Jancsi tizedes - a zsitkóci földerőd katonája
 Jani - zsoldoskatona a lenti földvárban
 Janika - göntérházi jobbágyfiú
 János bátyám - Miska hűséges szolgálója, nevelőapja
 Jóska - az alsólendvai vár kapitányának új szolgálója János után
 Józsi - radamosi jobbágy
 Józsi - göntérházi zsellérgyerek
 Julcsa néném – zsitkóci zselléraszszony, kuruzsló
 Julis - kóti jobbágymenyecske
 Káma - Attila hun király egyik felesége (vö. Kámaháza-legenda)
 Karcsi - öreg őrmester, a csonka-dombi váracs parancsnoka
 Karcsi bácsi - a menyasszony kocsisa
 Kardos Jánosné - az öreg szolga felesége, Ánika
 Károly főherceg - az uralkodó család tagja
 Károly Róbert - Anjou-házi magyar-horvát király
 Katalin - IV. Béla magyar király Klissza várában elhunyt lánya
 Kati néni - a kóti molnár felesége
 Kovács Miska - jómódú radamosi jobbágy
 Könyves Kálmán - Árpád-házi horvát-magyar király
 Küprilli (Küprülü) - török pasa, a kanizsai vár parancsnoka
 Laci kocsis - a vőlegény kocsisa
 Lajcsi - göntérházi jobbágygyerek
 Lajcsi - radamosi jobbágygyerek
 Magdi - göntérházi jobbágylányka
 Marci - zsitkóci zsellérgyerek
 Margit - IV. Béla magyar király Klisszában elhunyt lánya
 Margit - IV. Béla magyar királynak Nyulak szigetén élő lánya, apáca

Márján - öreg dalmát halászember Trauban
Márton-nap - népi szokásként az új bort november 11-én megszentelik
Mátyás - Hunyadi (Corvin) Mátyás, magyar király
Mihály bácsi - zsitkóci öreg zsellér, „világjárt” ember
Miklós bácsi - zsitkóci jobbágy, Mariska násznagya
Milena - Miska szerelme
Miljenko - a Kasteláni-lapály mondájának fiú szereplője
Mirko - szlovén várvédő Alsólendván
Mirosláv - horvát zsoldoskatona Csáktornyan
Miska - az alsólendvai vár kapitánya
Mitya - rabló, lótolvaj
Nádasdy gróf - gazdag főúr
Nádasdy-lány, grófkisasszony - Nádasdy leánya
Nagy Lajos - Anjou-házi lengyel-magyar király
Öreg Miska bácsi - zsellér
Péter bácsi - jobbágy
Peti - futár-várvédő Alsólendván
Piku bácsi - a kóti molnár
Pista - ajtónálló az alsólendvai várban
Pista - radamosi jobbágygyerek
Radivoj - zsoldosgyalog Csáktornyan
Ritóc Rozi - göntérházi öregasszony
Sánta Géza - dobronaki cigányprímás
Szávó - a csáktornyai bán katonája
I. Szent István - Árpád-házi magyar király
Szűz Máriám! - csodálkozó felkiáltás
Sztévó - tűzmester az alsólendvai várban
Terus néni - Mariska édesanyja
Traianus - római uralkodó
Vadas Éva - a göntérházi Varga Pista menyasszonya
Varga Gábor - jómódú göntérházi jobbágy, a vőlegény apja
Varga Gergő - göntérházi jobbágyfiú, a vőlegény
Varga Gyuri - hosszúfalui jobbágygazda
Varga Pista - a vőlegény (Gergő) öccse
Végi János - zsitkóci jobbágy, a menyasszony apja
Végi Mariska - zsitkóci jobbágylány, a menyasszony
Veljko - gróf Zrínyi bizalmas szolgája
Vendel bácsi - öreg radamosi zsellér, mesefa
Zrínyi gróf - magyar-horvát bán, a csáktornyai vár ura, főkapitánya
Zrínyiné - gróf Zrínyi felesége

2. Földrajzi és egyéb tulajdonnevek

Adriai-tenger: Jadransko more - Horvátország
Alsólendva: Dolnja Lendava (Lendva) - város Szlovéniában
Andrásfalva - volt falu Magyarországon
Attila-fa: Attilajevo drevo - Szlovénia
Bagonica-patak: Bukovniški potok - Szlovénia
Baksafalva (Zalabaksa) - település Magyarországon
Bánffy-kút: Banffyjev vodnjak - Szlovénia
Bántornya: Turnišče - helység Szlovéniában
Bánuta: Banuta - falu Szlovéniában
Baranyai-háromszög: Baranjski trikot - Horvátország
Bécs: Wien (Dunaj) - Ausztria fővárosa
Bellatinc: Beltinci - település Szlovéniában
Bödeháza - település Magyarországon
Csáktornya: Čakovec - város Horvátországban
Csente: Čentiba - helység Szlovéniában
Cser-hegy: Čerov breg - Szlovénia
Csonka-domb: Štrcljat grič - Szlovénia
Dalmácia: Dalmacija - Horvátország
Dalmát-tenger: Dalmatinsko more - Horvátország
Dárda: Darda - település Horvátországban
Dinári-hegység: Dinara (Dinarska gora) - Horvátország
Dobronak: Dobrovnik - település Szlovéniában
Dobronaki-síkság: Dobrovniška ravnina - Szlovénia
Dráva: Drava - folyó
Eszék: Osijek - város Horvátországban
Fekete-erdő: Črni log (gozd) - Szlovénia
Felső-erdő: Gornji gozd - Szlovénia
Göntérháza: Genterovci - település Szlovéniában
Gyoha-erdő: Gyohajev gozd - Szlovénia
Hídvég: Mostje - falu Szlovéniában
Horvátország: Hrvatska - Horvát Köztársaság
Hosszúfalva: Dolga vas - település Szlovéniában
Kámaháza: Kamovci - település Szlovéniában
Kanizsa - város Magyarországon
Kányavár - falu Magyarországon
Kapella: Kapela - hegység Horvátországban
Károlyváros: Karlovac - város Horvátországban
Kasteláni-lapály: Kaštelansko polje - Horvátország
Klissza: Klisa - volt fellegvár Horvátországban

Kót: Kot - falu Szlovéniában
Körmend - város Magyarországon
Kursáneci erdő: Kuršanovski gozd - Horvátország
Küküllő - hegység Erdélyben
Lendva-hegy: Lendavske gorice - Szlovénia
Letenye - város Magyarországon
Magyarország: Madžarska - Magyar Köztársaság
Mécsera - erdőrészt (tisztás) Magyarországon
Medvevár: Medvedgrad - fellegrár Horvátországban
Mura: Mura - folyó
Muraköz: Međimurje - Horvátország
Mura mente (Muravidék): Pomurje - Szlovénia
Muraszerdahely: Mursko središče - Horvátország
Mura-völgy: Murska dolina - Szlovénia
Nádasd - város Magyarországon
Nagykapella: Velika Kapela - hegység Horvátországban
Nemti (Lenti) - város Magyarországon
Nova - település Magyarországon
Novigrád: Novigrad - tengermelléki helység Horvátországban
Nyulak szigete: Margit-sziget - Magyarország
Ogulin: Ogulin - település Horvátországban
Páka - falu Magyarországon
Radamos: Radmožanci - település Szlovéniában
Resznek - település Magyarországon
Riganóc - domb Szlovéniában
Sibenik: Šibenik - tengerparti város Horvátországban
Siklós - város Magyarországon
Száva: Sava - folyó
Szécsiszentlászló: Motvarjevci - település Szlovéniában
Szécsisziget - település Magyarországon
Szenj (Zengg): Senj - tengermelléki település Horvátországban
Szentgotthárd - város Magyarországon
Szentgyörgyvölgy - falu Magyarországon
Szplit: Split - dalmát város Horvátországban
Tengerfehérvár: Biograd na moru - tengerparti város Horvátországban
Trau: Trogir - helység Horvátországban
Varazsd: Varaždin - város Horvátországban
Varga-erdő: Vargov gozd - Szlovénia
Vasvár - város Magyarországon
Velebit - hegység Horvátországban

Velence: Benetka - Olaszország
Velencei Köztársaság: Benetska republika
Völgyifalu: Dolina pri Lendavi - település Szlovéniában
Zágráb: Zagreb - Horvátország fővárosa
Zára: Zadar - tengermelléki város Horvátországban
Zsitkóc: Žitkovci - település Szlovéniában

3. Szavak és kifejezések

1. Hazafelé

abrakostarisznya - a ló fejére helyezett tarisznya, belőle eszik
áfonya - piros bogójú, apró, savanykás ízű örökzöld hegyvidéki cserje
ahogy a nyelvemre jön - ahogy eszembe jut, úgy mondom
a legádázabb küzdelem - szörnyű, pusztító harc
álnok muzulmán - alattomos, hazug mohamedán
agár - vadászkutya
állja a sarat - bátor, megállja a helyét (mondás)
babusgat - dédelget
bájos - kedves, szeretetre méltó, megnyerő
bekötni valakinek a fejét - eljegyezni, feleségül venni (népi kifejezés)
berekfa - égerfa
bibic - hasznos költöző madár
bicska - behajtható pengéjű zsebkés
bivally - fekete szarvasmarhaféle, háziállat
boroskancsó - bor tartására szolgáló füles edény
bőrtarisznya - nyersbőrből készült tarisznya
buggyant - folyadékot bugyogtat, folyat
csak úgy kapásból - hirtelen, egyszerre, ötletszerűen
csapás - erdei vágásút, „linia”
csataló - régi, kivénhedt harcos
csép (facsép) - a gabona termésének kiverésére való eszköz
cserbenhagy - a bajban magára hagy valakit
cserkész/ik/ - nyomot keres, fürkészve jár a vad után
derék - becsületes, jóra való
deres - dérral lepett terület, deres határ
dolmány - testhez simuló, csípőig érő zsinóros zubbony
dukál - jár neki, megillet valakit valami
eltakarodik - eltávozik, szégyenkezve elmegy
fakadt ki sértődötten - megsértődve mondta
fakulacs - fából készült kerek, lapos, szűk nyakú ivóedény

farkaséhes - kórosan nagy éhség
fal/ni/ - mohón eszik
fehérnép - asszonyszemély, nő
felvonóhíd - váráron átvezető, a várkapuból láncokon felhúzható híd
furcsa egy jószág volt az - különös dolog, eszköz volt
girizd (gerezd) - (itt) a fokhagymának természetesen elkülönülő, kifejthető része
gránátalma - tenger melléki déli gyümölcsfélése
hajtincs - hajfűrt
helyre való egy menyecske - takaros, rendes menyecske (népi kifejezés)
heveder - a nyereg felcsatolására való kenderszalag vagy bőrszík
hírmondó úton - hírszerző, hírvivő úton, futárféle
hófehér lepel - fehér, tiszta takaró, lepedő
hordóhasú - kövér elhízott, nagyhasú
igazhitű - mohamedán hitű
ingovány - süppedékes, mocsaras, lápos talaj
istenadta - szánalmat ébresztő lény
ítélet napi trombitás - az utolsó ítélet napját, a feltámadást hirdető trombitás
káka - levéltelen, magas szárú, (vízi) sásféle növény
kamaszkölyök - serdülőkorú fiú
kend - maga (paraszti megszólítás)
kézkendő - törölköző, kiserő
kibogoz - csomót, bogot kibont, kiold
kievickél - kapálódzva halad, kimászik
kinyílik a bicska a zsebében - megdöbben (szólasmondás)
kiruccan - rövidebb időre elmegy valahová, meglép
kopaszfejű pogány - borotvált fejű török
kopó - vadat felhajtó vadászkutya
kósó - természetes ásvány, belőle készül a konyhasó
láp - növényekkel teli mocsár
leánynézés - a vőlegényjelölt látogatása a menyasszony házában, „háztűznéző”
lecuppantotta - csettintésszerű hangon lecsókol
lekanyarít - valamiből egy jókora darabot kanyarítva levág
lepörcint - lepöcköl, lepöccent valamit
mákvirág - büntetést érdemlő személy, rossz ember
marhatógy - marhaemlő
Mátyás-arany - Mátyás-kori arany pénz
megboldogult - elhunyt, meghalt személy
meghízott a lelkem - kövér lett szegény (falusi mondás)
meghőköl - megtorpanva lassan hátrál
megrendül/ten/ - hirtelen meginog, megdöbben

megtorol - megfizet valamiért, visszaad
miben sántikálsz? - mik a terveid?, mit akarsz tenni?
mint egy falat kenyér, olyan - nagyon jó, szolid lelkű (szólás)
móres - tisztesség, illendőség
nem a két szép szemedért - nem magadért
nem árt a légynek sem - ártatlan, senkit sem bánt, senkinek sem árt, akar rosszat (mondás)
nem átalották - nem restellték megtenni
ne tüzeskedj - ne izgulj, ne idegeskedj
nyeregkápa - a magyar nyereg elülső, kiemelkedő, kerekded része
nyest - menyétféle ragadozó állat
odapörköl (neki) - odalő, rálő, alaposan megver, legyőz
orvul - alattomosan, gonoszul
öblös kutyaugatás - mélyen zengő (hangzó) kutyaugatás
őszbe csavarodott fej - az ősz fej fehérsége
pánt - valamit körben összefogó, megerősítő vastárgy
portya - kisebb katonai alakulat betörése ellenséges területre
regula - rendszabály, rendelet
robot - a jobbágyok kötelező ingyen munkája
semlyék - vizenyős, ingoványos rét, mező
sok lúd disznót győz - a túlerő győz (közmondás)
surran - halkan, óvatosan függén halad, mozog
szárcsa - csóka nagyságú, fekete színű vízimadár
szemet vetni valakire - megszeretni valakit, udvarolni, „tenni a szépet” (mondás)
szentjánoskenyér - tenger melléki gyümölcsféle
tárkány (tárkony) - ételízestítő fűszernövény
terelte egyenesbe a beszéd fonalát - folytatta a megkezdett témát
túllő a célon - eltúloz valamit, nagyot mond (mondás)
tündér - természetfölötti, csodás szépségű mesebeli lény
tűzbe ment volna érte - életét is feláldozta volna érte, meghalt volna érte (szólás)
varsa - vesszőből font, tölcsér alakú népi halászeszköz
vasretesz - tolózár
vibrál - rezeg, remeg, hullámszik
vigyázni fogok, mint a szemem világára - nagyon fogok vigyázni, ügyelni (szólásmondás)
világot már nem láttak - nem volt fény a házban, nem égett a pipics
vivát! - éljen, helyes
vizsla - jó szimatú vadászkutya
zabla - a lószerszám része, a ló szájába teszik
zsellér - telekkel (földdel) nem rendelkező jobbágy
zsombék - mocsárból, lápból kiemelkedő tömör növénycsoport

2. Vendégségben

ágrólszakadt - szegény, nincstelen, jöttment, (népi kifejezés)
ahol még a madár se jár - lakatlan vidék, szegény (szólás)
aludtak, mint a bunda - mélyen aludtak (mondás)
anyámasszony katonája - gyáva, tehetetlen, gyámoltalan személy (szólás, népi kifejezés)
avas - romlott, megsárgult anyag (pl. szalonna)
az én kontómra - az én számlámra, zsebemre
az igazak álmát alussza - meghalt, elköltözött a világból (szólás)
bandukol - lassacskán ballag (lehajtott fejjel)
barokk stílusú kastély - gazdagon díszített, mozgalmas jellegű, hatalmas épület
bekebelez - jóízűen elfogyaszt (erőszakkal elfoglal)
bekecs - rövid télikabát, ködmön
betolakodó - hívatlanul bejut, bemegy valahová
bitang - csavargó, gazember
bizalmas - barátságos, meghitt, megbízható
bóra - északkeleti, száraz bukószél az Adriai-tenger partján
bosnyák - Boszniában élő délszláv nép
boszorkány - gonosz /vén/asszony, kuruzsló
bőrízák - bőr általvető, tarsoly
buzogány - rövid nyelű, fém-bunkóban végződő, ütésre használt fegyver
cingár - vékony, sovány, gyenge testalkatú
csenevész - satnya, fejlődésében visszamaradt
csínja-bínja - sokoldalúság; valaminek a fortély, eljárásbeli fogása
csődör - a ló hímje
dalia - vitéz, harcos, hős, szép szál férfi
dalmát - dalmát személy, nép Dalmáciában
dereng - hajnalodik, világosodik, pirkad
dokumentum - hiteles bizonyító anyag, írás
dongát árul a másvilágon - meghalt (szólás)
egy pofa pálinka - egy jó nyelet (nagy korty, kb. fél deci) pálinka (kifejezés)
elállt a szemük-szájuk - megdöbbentek, lenyűgözte őket a látvány (mondás)
elcsigázottan - gyötrelmesen elfáradva, kimerülve
elkótyavetyél - olcsóbb áron elárverez, elad, elveszteget
erőd - tűzfegyverekkel felszerelt, zárt védelmi építmény
érsek - katolikus ill. némely protestáns országban egyházmegyei püspök
fapriccs - fából készült heverő, ágyféle
fedd - megdorgál, megszid
felcser (orvosfelcser) - gyógyítással is foglalkozó borbély
felhág/ni/ - kapaszkodik, (nehezen) feljut
felocsúdik - hirtelen fölébred, föleszmél

firtat - kérdezősködik, tudakol
folyondár - kúszó- vagy futónövény (pl. szulák)
fringa (fringia) - széles pengéjű szablya
futár - üzenetet, hírt továbbító megbízott személy
gézengúz - hitvány, komisz, semmirekellő ember
gót stílus - régi, főleg építészeti stílus
gránit - kemény, szemcsés kőzet
gyér - ritka, szegényes, kisszámú
habarcs - homokból és oltott mészből vízzel kevert kötőanyag
hajlék - lakás, otthon
ha megfőztük, együk is meg - ha elkezdtük, fejezzük is be (mondás)
haramia - rabló, betyár, gonosz ember
helyrehozza a csorbát - jóvá tesz valamit, az elkövetett bajt (kifejezés)
húzta a lóbőrt - mélyen aludt, és hangosan horkolt (szólás)
hüledezett - furcsán csodálkozott, álmélkodott
illír - ókori nép
illetékes - intézkedni jogosult személy
impozáns - terjedelmes nagyságú, méreteivel lenyűgöző
intarziás mahagóni íróasztal - berakásos, vörösbarna fából készült íróasztal
jártas volt - tapasztalt, ismert
jatangán - hajlított élű, rövid, tőrszerű keleti kard
jómadár - csibész, mihaszna, gazember
kamerád - barát, bajtárs
kampó - valaminek horgas, begömbülő ága
kaptató - meredek útszakasz
karszt - vízben szegény, mészköves sziklás hegy/ség/
katlan - hegykatlan, völgykatlan, két vagy több hegy közötti kis kerek terület, térség
kegyelmed - megtisztelő megszólítás
kelmed (kegyelmed) - paraszti szóhasználat
kenyeres pajtás - jóbarát (jóban, rosszban)
kietlen - puszta, sivár, elhagyatott
kismiska - jelentéktelen, eltörpülő személy
kisüsti pálinka - kisüzemi pálinkafőzőn készült pálinka
kolostor - szerzetesi rendház
kontó/mra/, kontu/mra/ - számla, feljegyzett tartozás
kópé - pajkos, huncut fiú, furfangos fickó
kuncog - fojtottan befelé nevet
kupán vág - fejbe (koponyán) vág, fejbekólint
ladik - lapos fenekű csónak
lándzsa - hosszú nyelű, fémhegyű szűrő fegyver

lándzsavégre tűzött fej - felállított lándzsa hegyére elriasztásként húzott, levágott emberfej
lecsutakol - lovat csutakolva megtisztít
lenyűgöz - elbűvöl, lebilincsel
letaglóz - legyőz, leüt, letaglóz (a tagló egy súlyos fejszeféle)
lókötő - lótolvaj, agyafűrt csirkefogó
magába roskadva gubbaszt - elcsüggedten, összerogyva, összekuporodva üldögél a fáradtságtól
málhás - poggyász, málhát szállító személy, állat
markáns - éles metszésű, határozott arcvonású személy
martalóc - rabló, zshivány, fosztogató katona
megabrakol - abrakkal megetet (állatot)
meghányták-vetették - alaposan megtárgyalták (népi kifejezés)
mélyen néz a boroskancsó fenekére - berúg, megárt neki az ital (mondás)
menyegző - esküvő, lakodalom
mikor kötöd be valamelyik fehérnép fejét? - mikor nősülsz meg? (szólás)
morfondíroz/ik/ - töpreng, erősen gondolkodik
most mutasd meg, mit tudsz Domonkos! - tégy hitelt a tudásodról, (szólásmondás)
muraközi igásló - nehéz, nagy testű igásló
ne ferd az ördögöt a falra - ne idézd, emlegesd a rosszat, a bajt (mondás)
nyakszirt - az emberi fej hátsó részének a nyakkal határos része
nyápic - gyenge testalkatú, vézna
odvas - lyukas
ormány - (itt) nagy emberi orr
orom - tetőpont, csúcs, magaslat
orvul - alattomosan, gonoszul
oszmán - kisázsiai és délkelet-európai oszmán-török nép
/kő/ösvény - keskeny, kitaposott (készített) gyalogút sziklás területen
palástol - valamit leplez, titkol, rejt
párkány - épület vízszintesen kiugró része (kőpárkány)
passzus - útlevel
pirkadat - kora hajnal
poroszkál - apró léptekkel lassú ütemben halad
puszipajtás - bizalmas barát
ragyás képű - himlőhelyes arcú
ráförmed - ingerülten, goromba hangon rákiált
rajta vagyunk - belecsöppentünk
rajzik - sok ember valami vagy valaki körül nyüzsög, tolong
rekesz - valaminek válaszfallal elkülönített része
repeta - konyhán, menzán kért ráadás (étel)
rezidencia - vezető személyek lakhelyéül szolgáló épület
rozoga - megviselt, rozzant, rossz

sikátor - igen szűk kis utca vagy köz
 silabizál - betűzve (nehezen) szótagolva olvas
 spanyolviaszk (spanyolviasz) - pecsétviasz
 stratégia - hadászati terv, elképzelés
 sudár - magas, egyenes fa
 szablya - görbe kard
 székhely - megye vagy körzet, térség központja
 szemrehány - hibáztat, felelősségre von
 sziklaszoros - hegyszoros sziklás területen
 szimatol - valaminek a szagát érzi
 szirt/erkélyes/ - kőszál, kőszirt, sziklaerkélyes
 szót ért - beleegyez
 szurdok - sziklába vájt, meredek falú, keskeny, mély völgy
 Szűz Máriám, ne hagyj el! - felkiáltás, szólás
 tákolmány - durván összerótt dolog
 tatár - mongol és török törzsekhez tartozó nép
 tatárjárás - a mongol birodalmak Európa elleni hadjárata
 toporzékol - indulatosan topog, lábával dobog, dühöng
 tornác - terasz vagy verandaszerű előtér épületeknél
 tömzsi - alacsony termetű, széles vállú, zömök személy
 töpreng - hosszan, fáradtan gondolkodik valamin
 turbán/os/ - kendőből csavart, keleti férfi fejfedő
 tuja - örökzöld díszbokor
 uniformis - (katonai) egyenruha
 uszkok - a török uralom alól menekülő délszláv harcos
 varázs - varázserő, varázsolás, elbűvölő, lebilincselő
 vaskos - a szokottnál szélesebb, vastagabb
 védelmi vonal - a török és a magyar hadterület szélső pontja, végek
 veszett farkas - gyógyíthatatlan heveny betegséget emberre terjesztő állat
 vizsla/szem/ - fűrkésző, kutató tekintet (vizsla = vadászkutya)
 zord - sivár, barátságtalan, komor (terület)

3. A csonka-dombi csata

a bajban tűnik ki, hogy ki az igazi barát - népi mondás
 abból a tálból aligha cseresznyézünk - abból a dologból nem lesz hasznunk (szólás)
 a pokol tüze égesse el őket - felkiáltás, rossz kívánság
 a tűz martaléka lett - elégett a tűzben
 Attila-fa - a hunok királyáról elnevezett mondabeli fa
 bádogbögre - egyfülű hasas vagy hengeres ivóedény
 baklövés - feltűnő vagy nevetséges hiba, melléfogás

bán - egy-egy tartomány, országrész kormányzója (ura)
Bánffy-kút - a nép által elnevezett természetes forrás
bevinnénk hűsülni - elfognánk, és fogdába dugnánk
cella - zárka, szoba (zárdában, börtönben)
csapda - a cselfogás különféle módja
csavaros eszű - furfangos, ravasz
csen/ni/ - lop, eloroz (kisebb értéket)
csevegés - könnyed hangnemben történő társalgás, beszélgetés
csöbör - egyfülű, vödör alakú edény
csütörtököt mond - nem sül el (fegyver), használhatatlan (népi mondás)
dugába dől - megsemmisül
dupla zsold - kétszeres fizetés
dutyi - börtön
éber - lankadatlanul figyelő
egy szuszra - egy csapásra, egy tettel elvégzett valami (mondás)
édes szülém - szüleim valamelyike, édesanyám vagy édesapám
elboldogul - megoldja, el tud bánni valakivel vagy valamivel
elevenen megnyúztatlak - élve húzatom le a bőrödet
elkezdődött a tánc - megkezdődött a harc, csata
élvezd az ibolya szagát a föld alatt - a sírban szórakozzál (mondás)
érvel - bizonyító eljárás tényeit felsorolja
faltörő kos - várfalak törésére szolgáló harci eszköz
fatörzs - a ledöntött fa földben maradt része
fedezék - védelmet nyújtó létesítmény
fehércseléd - nő, asszony
fejfedő - fejet védő ruhadarab
felmorzsol - ellenséget apránként megsemmisít
felocsúdott töprengéséből - magához tér, észbe kap, rájön valamire
fickó - ellenszenves fiatal férfi
földi - atyafi, barátom (megszólításként)
földvár - földből, földsáncokból alakított várerőd
furfang - leleményes, ravasz ötlet, csel
furfangos tót - leleményes, jóeszű szlovén
fübe harap - meghal, elpusztul (népi mondás)
gatyás muzulmán - szoknyanadrágot viselő török
golyóbis - golyó
gomolygó - lebegő, kavargó
gönc - ócska ruhanemű, kacat, limlom
gyalog - a saját lábán menő, gyalogos/katona/
gyutacs - gyújtózsínór vagy hasonló eszköz

hallgat, mint csűr a lukban - csendben van (szóláshasonlat)
 hápog - levegő után kapkodva hebeg
 hemzseg - tömeg ide-oda mozog, tolong
 hevenyében összetákolt valami - gyorsan elkészített dolog
 híre sem marad - mind elpusztul (mondás)
 holmi - meghatározatlan valami, dolog
 horda - garázdálkodó fegyveres sereg
 hun - lovas nomád nép
 írmagja se maradjon - teljesen kiirtani, megölni
 irtózat - félelemmel vegyes undort keltő (érzés)
 isten ostora - Attila hun királyt nevezték így
 jóbhír - rossz hír
 kancsó - folyadék tartására való nagyobb füles edény
 kartács/ágyú/ - különleges lövedékeket kilövő tüzérségi fegyver
 keletgót - ősi keletgermán nép
 kétélű fegyver - fegyver, aminek két éle van
 kézitusa - két ember egymás elleni közelharca
 kán - mongol-török fejedelmi cím
 kifundál - kitervel
 kimutatta a fogát - kiderült a magatartása, viszonyulása (szólás)
 kinyúvaszt - megöl
 kirukkolni - kivonulni (gyakorlatra)
 kobak - valakinek a feje
 kockázat - veszély vagy veszteség lehetősége, annak vállalása
 kószál - céltalanul járkal
 kutyaszorító - szorongatott helyzet
 lassan a testtel - csak nyugodtan (szólás)
 legádázabb - leggonoszabban ártó, legkegyetlenebb szándékú
 legenda - főleg a szentek életéről szóló csodás történet
 lépten-nyomon - minduntalan, gyakran
 marakodik - durván civakodik
 martalóc - rabló, zsivány, fosztogató katona
 meghányták-vetették - megbeszélték
 megkaparint - furfanggal, erőszakkal megszerez
 megvett az Isten hidege - majd megfagytam (népi mondás)
 megúsni valamit - elkerülni a veszélyt, bajt, túljutni rajta
 mocsárerőd - mocsaras terület közé épített földvár
 moszlim - mohamedán
 ne igyunk előre a medve bőrére - ne örüljünk előre valaminek (hátha rosszul is végződhet),
 (szólásmondás)
 ostoba - buta, értelmetlen

önérzet - öntudat, magatartás
összetoboroz - toborzással összegyűjt (önkéntes jelentkezőket gyűjt)
pánik - oktalan, túlzott félelem a tömegben
pantalló - egyenes szárú hosszúnadrág
pasa - az oszmán birodalomban egy tartomány közigazgatási és katonai vezetője
portyázás - kisebb katonai egységeknek ellenséges területre való betörése
pucér - meztelen
rátermett - alkalmas, valamire való (elhivatottság)
repsz - felrobbant bomba vagy gránát burkolatának éles darabja
rőzsepusli - ág(gally)köteg
rusnya féreg - undorítóan csúnya ember
sáv - csíkszerű területrész
sima fejű lófarkas ördögfiak - borotvált fejű lófarkas törökök
szattyánbőr - puhára cserzett színes juh-, borjú-, kecskebőr
szegecs - valamit összekapcsoló, kétféjűre alakítható, puhafém rudacska
szelencefa - vadorgona/fa/
szem - (itt) kém, futár, felderítő
szépnem - női nem
szurkosok - muzulmánok, törökök
talpon volt - felkelt, fenn volt
támaszpont - katonailag megerősített hely
tény - a valóság egy mozzanata
tors - torzs, növények földben maradt csonkja, torzsa
tökgolyóbis - robbanó golyó, bomba
törzsök - fatörzs
tüzes gombóc - robbanó bomba, gránát
tűzszerész - tűzér őrmester régen
tűzvonal - két ellenfél közti legközelebbi harcfront
ügyelek, mint róka a lesen - nagyon vigyázok (szóláshasonlat)
vályogviskó - vályogból épített ház
váracs - előretolt kisebb katonai földerődítés
vasra ver - kezet, lábat vaskarikába, láncra kovácsol
végek - a török hódoltság korában az országnak a török birodalommal határos széle, végvárak
viszket a tenyerem - kíván, akar valamit (mondás)
vontat - valamit maga után húzat
zsákmány - erőszakkal, rablással szerzett értékes holmi
zsellérlány - nincstelen, szegény jobbagylány
zsoldos/gyalogos/ - fizetségért szolgáló katona

4. Jobbágyélet

ábrándozva - álmodozva, képzelegve

a kánai menyegző (dallama) - Jézus csodatételének legendája alapján

a pénz beszél, a kutya ugat - csak a pénz számít (szólásmondás)

az eszed tokját - rosszul gondolod (szólásmondás)

ballada - tragikus tárgyú, rövid elbeszélő költemény

betevő falat - ennivaló

bóbiskol - le-lebukó fejjel szundikál

bocskor - nyersbőrből készült, felhajtott szélű, szíjjal fölerősíthető lábbeli

borkő - erjedő mustból a hordó belső oldalára lerakódott szilárd anyag

bürögle - a füstös konyhában használt, edényberakó, -kivevő eszköz

csorda - szarvasmarhák csoportja

csúszómászó - alázatosan hízelgő ember, hüllő

ég a munka a keze alatt - szorgalmas, dolgoz, jó munkás (szólásmondás)

eliszkol - elfut, elrohan

észbe kap - rádöbben, megért vagy rájön valamire

fehérkóbász - köleskásával töltött, vastagbélből készült hurka

feketekóbász - hajdinakásával és vérrel kevert, vékony bélbe töltött hurka

fele göbe, fele kany - szólásmondás disznóöléskor

feslag - gabonátároló (deszkából készült nagy láda)

főfa - főfás prés nyomó gerendája

fübe harap - meghal, elpusztul (szólás)

fukarkodni - takarékoskodik, fösvény valamiben

gabona - rozs

gólyahír - aranyárga virágú növény nedves réteken

göbe - anyakoca

hajdina(kása) - növényfajta

hetési - hetési ember

hóbort - szeszély, bolondság, hóbortos magatartás

invitálás - kérés, hívás

jeles nap - ünnepnap

jószágos hordó - gabonátároló hordó

jut is, marad is - van elég, lehet fogyasztani (szólásmondás)

kany - hím disznó

katruc - a szőlő sajtolásánál használt „ketrec”, ebben van a kipréselendő, megdarált szőlő

kelengye - a menyasszony hozománya

kerekrépa - tarlórépa

kézi cséplés - facséppel történő cséplés

kiköpeszt - héjától megfoszt, tisztít, hántol

kócvászon - durva, kócfonalból szőtt vászon

kórusban - karban, csoportosan
köles/kása/ - gabonaféle, hántolt köles
koszorúslány - a menyasszonyt esküvőre kísérő lány
krepp-papír - hullámos felületű, színes, nyújtható papír
kuruzsló - varázsló
lagzi - lakodalom
lankák - domboldal, lejtő (többes számban)
látástól vakulásig (dolgoztam) - napkeltétől napnyugtáig, egész nap (szólás)
lepinkáz - a hordót akonadugóval lezárja
letaglóz - lesújt
libapásztor - a kislibákra vigyázó gyerek
lucifer - lucifer, babonás, rossz szellemördög
magasra hág - felemelkedik, jó a hangulat
markos kezek megragadták - erős kezek fogták
megdergál - mángorol, vasal
megleckéztet - kioktat
megmacskásodik a lába valakinek - elzsibbad, nem tud mozdulni (mondás)
mi áll a házhoz - mit hoz a menyasszony magával
moszál - a szőlőfürtöket a puttonyban összenyomó ágasbot
moszlim - muzulmán
nádtors - a nád gyökérzete, torzsa
nászasszony - házassági (menyasszonyi) tanú
násznagy - házassági (vőlegényi) tanú
násznép - a lakodalmi vendégek összessége
ne károgj itt, vészmadár! - ne sopánkodj, ne jajgass, rossz hírterjesztő (szólásmondás)
nem ússza meg szárazon - megkapja a büntetését (szólás)
nőszírom - nagy kék, sárga, lila virágú, élő, egyszikű kerti növény (iris)
ne nyivákoljatok! - ne jajgassatok (mondás)
nyiflic - hitvány, gyenge (kifejezés)
nyüzsög - élénken mozog a tömeg
oltott mész - vízzel oldott, égetett mész
pap - (itt) a főfa és a szorítódeszka közötti, hengeralakú fatönc
párkonyha - helyiség, melyben szennyes vászonruhákat gőzöltögtetnek, fahamuval kilúgoztatnak
pemet - a kemencét tisztogató, kukoricacsuhából készített eszköz
posztónadrág - gyapjúból szőtt, vastag szövetnadrág
prémelence - ebbe folyik a kiperéselt must
putri - földbe vájt, sárból, vályogból rakott, nyomorúságos lakás
puttony - szőlőhordásra használatos edény (vesszőből, fából készült)
rigmus - alkalmi tréfás vers
rigolya - rossz, különböző szokás, szeszély

ringli - a főfás présnél használatos, ékszerű emelésre, süllyesztésre való eszköz
ropták a táncot - sokáig és jól táncoltak
sajtár - dézsa
settenkedik - lopakodik, ólálkodik
srágla - létraszerű eszköz trágya és más anyag hordására
sublót - alacsony, fiókos szekrényféle
sürgés-forgás - szorgos munka, tevés-vevés
szalmapók - szalmából font terméstároló
(szalonnát) köveszt - abál, félig megfőz
szedheted a sátorfádat - elmehetsz, eltűnhetsz, elkergetlek (népi kifejezés)
szembeszáll a világgal - kitart elhatározása mellett, magabiztos
sziny (szín) - épületrész a pajta végében a mezőgazdasági eszközök tárolására
szorítódeszka - a főfás présben a „katrucban” levő szőlőre helyezett deszka
tégy féket a nyelvedre! - hallgass, fogd be a szád (mondás)
teszi a szépet - udvarol
tóka - esővizet összegyűjtő gödör, kútféle a dombvidéken
toroköblítés - pálinkázás
tőgy - marhaemlő
töpreng - hosszan gondolkodik valamin, töri a fejét
tördeli a kezét - sopánkodik, de közben a két tenyerét markolássza (szólás)
tors - növények földben maradt csonkja, torzsa
törzsökpörkölő Bedaházo - falucsúfoló név
tülekedik - erőszakosan igyekszik a tömegen előrejutni
újdonsült - fiatal, nemrég van az adott minőségben
vájdling - (mosogató)tál
vánkos - párna
van mit aprítani a tejbe - jómódú, gazdag, van mindene (szólásmondás)
vénlegény - agglegény, aki nem nősült meg
vőfély - a vőlegényt esküvőre kísérő legény
zsellérlány - nincstelen (földtelen) jobbágylány

5. A párbaj

álnok török - alattomosan gonosz török
becézget - kényeztet, babusgat
begyulladni - megijedni
bódult - kábult, kótyagos
cirógat - gyengéden simogat
csatlós - fegyverhordozó, idegen hatalom kiszolgálója
egérutat nyer - sikerül elmenekülnie (szólás)
eldiskurál - elbeszélget

eszmecserét folytat - megbeszél, beszélget
felocsúdik - hirtelen föleszmél, fölébred, magához tér
fitymál - fölényeskedve rossznak mond valamit
fogd be a szád! - hallgass el!
föle tornyosul - föle emelkedik
füles - (itt) futár, kém felderítő, hírszerző
galád - alávaló, becsstelen, aljas
gyaur - nem mohamedán, keresztény
hahotára fakad - hangosan nevet
henceg - dicsekszik
hitetlen - nem igazhitű (muzulmán)
inába száll a bátorsága - megijed, begyullad, elfut (szólasmondás)
janicsárbég - török gyalogos főtiszt
kámfor - erős szagú, illanó szénvegyület (mentol)
kanapé - karfás ülő- vagy heverőbútor
kapjátok le a tíz körméről - fogjátok el!, vegyétek le a lóról! (szólas)
kóborló (lovas) - céltalanul ide-oda vándorló, csatangoló, kószáló (lovas)
lebilincselő - elbűvölő, valakinek a figyelmét lekötő
mankó - botszerű támasz
megfűjták - ellopták, elorozták
megrökönyödve - megütközve, elképedve
megtisztelő bizalom - megbecsülés, megbízhatóság
örök vadászmezők - túlvilág
pej - barnásszörű, sötét sörényű és farkú ló
rászedni - becsapni, félrevezetni
robusztus - magas, izmos, tagbaszakadt
sanyargat - éheztet, gyötör, kínozt
sasfészek - nehezen megközelíthető vár, kastély
szárnyasló - repülő ló, pegazus
szimat - szagot érez (fog), megsejt valamit
tagbaszakadt - nagycsontú, vaskos, erős, megtermett (ember)
talponálló - ott lábatlankodó (italbolt is)
társzekér - teherszállító, lófogatú jármű
viadal - harc, küzdelem, csata

6. Fogságban

agyba-főbe (ver) - nagyon, mérhetetlenül megver
aluru szagulla a zibollát (alulról szagolja az ibolyát) - a föld alatt van, meghalt (szólasmondás)
árgus szemekkel – gyanakvón figyelve
a zab se kutya - az is sokat ér (mondás)

balgán - együgyűen
baljóslatúan - bajjal fenyegetve
becsületes fajzat - jófajta, jó ember;
beavat - bevon, elmond, megbeszél
bóbíta - a növények termésének csúcsán ernyőszerű képződmény
egy kis dugi - elrejtett valami (szólás)
elmélázva - hosszan álmodozva
előkotorász - előkeres, elővesz
ember tervez, Isten végez - a tervezgetés nem mindig valósul meg (közmondás)
ezermester - sok dologhoz értő, ügyes kezű ember
faggat - kitartóan, erőszakosan kérdezget
finak - nyeles víz- vagy gabonamerő edény
fürkész - kitartóan kutat, keres
garat - a malomban ebbe öntik az őrlendő gabonát
gesztus - magatartásra jellemző cselekedet
göröngy - rög, csomóvá száradt földdarab
konty - befont, összecsavart női haj
karattyol - lármásan sokat hadar
küldönc - futár, postás
labirintus - útvesztő
mony - here, tojás
most lenne esedékes - most lenne jó megtenni, elvégezni valamit
nógat - ösztönöz, biztat, sürget
nyárhó - július
nyúzásson karóba - ölessen meg
ösztökél - ösztönöz, buzdít
papramorgó - pálinka
pintes - kb. egy és fél literes edény
ravaszul rászéd - becsap
rév - kikötő, komp
rideg - barátságtalan, elutasító, kopár
rogosz - gyékény
rosszban töri a fejét - ártó szándékú (szólás)
stimmel - rendben van
Szent Jakab hava - július
szószegő - az ígéretét be nem tartó személy
tartsd a szád - hallgass
tökmagos köttmáli - tökmaggal töltött, kelt kukoricamálé
töpreng - hosszan gondolkodik valamin

7. Az ünnepi lakoma

ágas-bogas - valaminek sok kusza ága
agyar - emlősállatnak támadásra használatos, kiálló szemfoga
apelláta - tiltakozás, fellebbezés
ficsúr - piperkőc, nyegle fiatalember
ha elszúrod a dolgot - ha nem sikerül (valami)
hasára süt a nap - sokáig alszik (szólás)
ildomos - illendő
korhol - dorgál, pirongat, megszid
nem enged a negyvennyolcból - kitart elhatározása (elve) mellett
optimista - derűlátó, bizakodó
őszelő hava - szeptember
sok jó kis helyen is elfér - szólásmondás - vagy inkább közmondásféle
szapul - leszól, megszól valakit
szemfüles - mindenre figyelő, valamit gyorsan felismerő személy
Szent Mihály hava - szeptember
ténfergő - lábatlankodó, tétlenül ódöngő
terefere - könnyed beszélgetés
tószt - pohárköszöntő
trappmars - hasmenés
trükk - cselfogás

8. A boldog találkozás

aki kíváncsi, hamar megöregszik - közmondás alapján
boldogasszony hava - január
elvesztegél/tünk/ - elveszteget/tünk/
darutoll - a daru díszes szárnytolla
fatekenyű (fateknő)- fűzfából vagy nyárfából készült teknő
főfás prés - régi pincékben a prés nyomó gerendája
gonaj (ganéj) - trágya
halandó - nem olyan, aki kerülheti el a halált
harapófogóval kell belőle kihúzni a szót - nehezen lehet vele szót érteni (mondás)
hékás - kedélyes, leereszkedő megszólítás
inda - földön elfekvő, kapaszkodó, hosszú szártagú kúszónövény
kapatós - (itt) kicsapós, csapongó
kiruccan - gyors elhatározással elmegy valahová
ki fia borja - ki vagy? (szólás)
kapjuk össze magunkat! - siessünk, igyekezzünk! (mondás)
körmönfont - ravasz, agyafűrt

lapály - alacsonyan fekvő síkság
mensz - mégy, mész
mesefa - sok mesét tudó és elmondó ember
nem áll kötélnek - nem egyezik bele (mondás)
östök - eresz, „csöpögü”
panoráma - körkép, látkép, kilátás
paszita - keresztelői lakoma
punktum - a dolog be van fejezve, nincs tovább
szarkazmus - keserű, maró gúny
szegény ember a jég hátán is megél - az ügyes, dolgos ember mindenütt megél (szólásmondás)
szelence - vadorgona
szikár - sovány, csontos, inas férfi
télhó - január
tollfosztás - háziszárnyasok tollának puha részét letépő művelet
tökmagköpesztés - a tökmag héjának eltávolítása, hántolása kézzel
tökmagpogácsa - a tökmagolaj készítésénél megmaradt, kisajtolt száraz anyag
trófea - az elejtett vad kikészített testrésze
vágottzsír - egyfajta zsírféle a Muravidéken, kenyérre kenve fogyasztják
vajákos (asszony) - kuruzslással, jóslással foglalkozó személy